

JOEL PETTERSSON

Till alla, alla, alla ...

PQR-kultur

TILL ALLA, ALLA, ALLA ...

JOEL PETTERSSON

Till alla, alla, alla ...

Prosastycken sammanställda
och redigerade av Ralf Svenblad

PQR-kultur

Joel Pettersson

Till alla, alla, alla ...

© för den redigerade utgåvan Ralf Svenblad 2002

Utgiven av PQR-kultur

ISBN 951-98915-2-8

Tryckt av Pakett i Estland 2002

Innehåll

Till alla, alla, alla ... 7

I

Landskap 11

II

Vädertrossen 29

Pojken som höll på att få velociped och itarr 31

III

Islossning 57

Krukan 59

Drömsyner 68

Luft under vingarna 81

IV

Stortallens saga 95

Höstmörkret 124

Julbrödet 126

V

Socknens skamfläck 137

Den blåa ringen 140

Slut 157

Efterskrift 159

Om urvalet 162

Ordlista 163

Till alla, alla, alla ...

En väldigt maffig och storstilad rubrik här ovan, icke sant. Det är nu en gång så med rubriker att om de icke i sig innefattar liksom huvudsumman av artikelns innehåll så är de ändå det allra viktigaste av historien. Rubriken är liksom klaven på ett notstycke som anger duren, tonen i vilket hela stycket skall gå.

Jag tycker mest om att hitta på rubriken först. Den är ändå det finaste av hela historien. Skall väl icke rubriken tryckas med de allra tjockaste och de allra svartaste bokstäverna. Skall väl icke alla rubriker läsas när man ögnar igenom tidningen. Men huru många, långa historier är det som man orkar läsa till slutet?

Aldrig heller förr har jag hittat på en så ståtlig rubrik som denna: Till alla, alla, alla ... Ja, jag riktigt hisnar när jag tänker på vad den rubriken innebär. Och själva artikeln sedan som skall komma härefter. Jag hisnar också inför den. – Till alla, alla, alla ... Ja, här kommer också att gå papper och bläck åt innan jag får profeterat till alla, alla ...

I

Landskap

Den 12 mars

Först är det ett stort vitt fält. Det fältet är överkorsat med små smala gårdsgårdar och små fläckar gulgrön höstbrodd som tittar opp genom snön, och harfälar som sneddar av till brodden. Men gårdsgårdar och brodd och harfälar ska vi inte se. Ty nu ska vi se i stort, dekorativt liksom.

Då ser vi stora vita fältet. Och där fältet slutar är det en mörkgrön skärm oppriten. Den skärmen är så lustigt avklippen mitt på, så man får se ett vitt fält till. Det hör till en annan by. Och själva andra byn ligger ängsligt oppkrypen vid skogsklädda berget och går ihop därmed, så att byn ser vi inte. Vi skulle ju se i stort.

Ja, då har vi dom där båda fälten och skärmen med avklippningen. Och bägge fälten är vita, alldeles samma färg, men ändå är det något som säger ögat att det där ena fältet ligger längre bort och att det ligger någonting mellan fältet och skärmen. Men det ser vi inte, ty det ligger så lågt nere i dällden. Jo, där finns det ett hag som annars borde heta kärmark, och där finns det hjortron och lingon om hösten. Samt vita spensliga björkar som ser så röda och trånsjuka ut nu redan i marstiden. Och så finns det en envis dimma där som

kryper bort bara då högsommarsolen lyser. Och under dimman så ligger frosten.

Det finns en grannlåt också på den här tavlan. Det är Sand Idas stugan. Den ligger fåfäng och högfärdig mitt i öppningen på gröna skogen. Det ser så lustigt ut med stugan och skogen. Det är en sån där hög och smal stuga med breda vita knutar och blå farstukvist och två cementerade skorstenar på taket. Och hela stugan strävar framåt liksom, och vill opp till byn, men gröna tallskogen kastar armen omkring henne. Det är låga buskar bara. Det liknar en tross omkring stenfoten.

Tross. Jaha. Nu börjar röken puppa ur skorstenen, den där vardagsskorstenen som blivit svart som en bössmyning av det ideliga rökandet. Nu är det som om stugan förvandlades till en liten seg bogserbåt som envisas och halar på stora stockflotor och prämar, så det knakar i trossarna. Men framåt går det tum för tum. Och stugan med. Nu börjar den gå framåt, och skogen halar den efter sig. Det är jag som går, men leker att det är stugan. Nu går oppskärningen ihop. Bistorp och skogsklädda berget och fältet som hör ihop därmed blir bakom skärmen, mörkgröna skogen.

Men det kommer något annat fram. Det är Norrgårds sprinknya rian. Den seglar makligt ut på fältet. Där stannar den och gör ett tal:

– Jag är sprinkande ny. Se bara på min smörgula färg. Kostade tritusen mark och har hästvandring.

Ja, nu börjar den brida fram hästvandringen också. Den är allt »hållräjt», med storhjul och trissor och grusad gång för hästarna att gå och dra på.

Då talet är gjort masar rian bort igen – det är jag som går, men leker det är rian – så där stort och lugnt som den som vet sig gjort en stor lyckad effekt med uppträdandet.

När man talar om färg så tänker man genast på den där

smetiga gröten som målaren rör ihop i sina burkar och sud-
dar på våra stuguväggar och grindspolar. Så där tung, smetig
och livlös färg som man får på kläderna av, bara man kommer
emot den.

Men den här färgen jag nu talar om är annan sort. Den är
levande. Den simmar, liksom flyter överallt, ini allt. Det är
månsken. Snön är vit men inte riktigt vit. Hus och träd är
mörka men icke svarta. Och himmeln hänger slattrigt ner
som ett grågrönt urskinet sängöverdrag, som är allra mest ur-
skinet nere vid golvet där skurvattnet sprättat och sopkvas-
ten nött.

Och högt oppe i grågröna sängöverdraget sitter månen,
men den skall jag nu icke tala om, ty den sitter så högt opp så
jag måste bryta nacken och det ids jag inte.

Först är det aftonstjärnan – nej, först är det nästippen min.
Den går jag ut ifrån. Ty den ser jag allra först, och den lyser
blank och hård av månskenet liksom vore den av metall, sån
där koppar som man ser hammarslagen på. Jag måste taga på
nästippen. Månljuset sätter kvar där för det och blänker.

Så har jag landskapet, tavlan.

Det är Kullabacken som vägen kliver över. Långsmed väst-
ra sidan kantad med mörka enar och stympade granar som
kvinnfolket tagit farstugranris ifrån på lördagkvällarna. Enar
och granar står hand i hand liksom barnen gör i leken:

Nu abborren i noten gått
nu ha en präkti fisk vi fått,
men om han där ett hål får se
så vill han strax sig ut bege.

Fisken, det är jag det, eller blicken min. Och hålet det är över
en enboska som står två granar emellan. Och vad jag ser?

Jo, ett vitt fyrkantigt fält. Alldeles fyrkantigt. Det är snörräta gårdsgårdar på bägge sidor, och vid ändan hugger Körkviken i och fortsätter med det vita. Sedan kommer det svart. Icke svart men någonting mörkt. Det är berget på Ollas Öjen. Och björkarna. Och Ollas Öjen går stram och högfärdig, inte den minsta krökning på linjen håller. Och alla åkerdiken. Dom ligger som linjerna på ett linjerat papper. Och mellan linjerna skriver haren med långa tassarna sina, så där bävande, så där osäkert som småa barnen gör, då dom ska skriva och inte vet riktigt huru dom skall dra griffeln så det skall bli a eller b. Och x är det icke alls att tänka på. Men så kommer räven. Och han kan skriva mellan linjerna. Både över och under. Snirklar och krokar. Fint och finurligt som lagkarlar som gör skrift som kan tolkas på hundrade sätt.

Och linjerna på vita fältet, dom skenar i kapp och sneddar ihop sej. Dom ska bestämt alla till samma ställe. Jag låter ögat följa riktningen deras. Åhå. Det är på aftonstjärnan dom pekar. På stora blanka tindrande aftonstjärnan som hänger oppe på sängöverdraget just där som skurvattnet slutat opp att sprätta.

Med ens vet jag varför Ollas Öjen ligger så rät och stram. Och varför åkerdikena skenar i kapp. Varför enar och granar tävlar om att utestänga blicken min. Det är för aftonstjärnan.

Jag sätter fingret för stjärnan alldeles så där som man håller handen över trasiga byxknäet som man icke vill visa, och då mister tavlan hela sin mening. Ollas Öjen börjar fråga: – Varför ligger jag här och stramar på mig? Fältet med dikena på: – Vad skenar vi i kapp efter? Och enar och granar: – Vad stänger vi utsikten före?

Då tar jag bort fingret från stjärnan och vips, med ens, börjar det spinna och surra. Stjärnan snurrar flere slag omkring och kastar ut långa vassa strålar till höger och vänster. Så står

hon stilla. Hon ser mej stint i ögonen, morsk och klar som en ångbåtslanterna, på en sån där ångbåt som kommer rätt i kursen och kör små stackars roddare och seglare ur vägen.

Därpå blir hon en julgransstjärna med fem långa uddar och vassa långa spjut mellan uddarna. Så blinkar hon till och snurrar några slag igen.

13 mars

Solen har sjunkit bakom blåa ringen i väster och vinkar farväl med liten röd låga efter sig. Och hela himlen är delad i två halvbor liksom. Den ena vit och den andra grön. I den vita halvan viftar solen och mitt på den gröna står månen i stram givakt.

Litet förut hade gardinerna dragits upp till natten. Mäniskorna talar om att draga *ner* gardinerna till natten. Men se på naturen: den drager upp. Då solen börjar äta på blåa ringen, ja, då blir det genast mörker och ledsamhet i djupa groparna och våta kärren och vid branta stränderna med vass och vattgålar långs med. Och alltefter som solen sjunker kryper mörkret upp. Det kommer som ett sorgkläde som man sakta och varligt breder ut. Ett kläde som man breder över ansiktet på liket då locket skall skruvas till och liket skall bäras ut för sista gången. Då breder man tyget så långsamt över liket. Man vill så gärna se en liten, liten stund till av den kära. Men klockorna ringer och prästen och klockaren står med böckerna i hand i sakristian och väntar.

Skuggorna kommer krypandes högre och högre. Och dom får en sån passlig färg på föremålen dom kryper över. Som på viken där snön är vit. Ja, där blir skuggorna blåa. Och på åkertegarna där tiltorna ansträngt och bemödat sig om att se röda ut, ger dom tappt för skuggorna och blir svarta. Och granarna mörknar som stygga ansikten som vill träta. Och

alla granna hus som brunnit i rött och vitt och blått – skuggorna kryper opp över dom och färgerna somnar och slumrar till som barn efter tröttande och rolig lek.

Men långt, långt efter som hela bygden dragit mörka nattskjortan på, står kyrktuppen och galar: – Jag är gul. Jag är il-laste gul. Och solen lyser på mej ännu, gott folk.

Gott folk, det tager kyrktuppen efter prästen som efter var-
eviste en av sina straffpredikningar ropar: gott folk. Det är höj-
den och resultatet av alltihop. Det är amen och välsignelsen.

– Ni ä syndare alltihop. Ni ha mördat. Ni ha stulit, ni ha fa-
rit fram med lögner och svek. Ni kommer att svedas i hållve-
tes blodrödaste eld – *gott folk*.

Och med skuggorna ner från groparna och kärren kom-
mer det något annat: det knäpper och sprakar. Och porlandet
och skvalandet tager det livet av. Träden som känt sej mjuka
och vårunga i marssolen stelnar till av skräck för knappran-
det och sprakandet. Och snön som höll på att smälta och bru-
na marken som höll på att titta fram stannar av bägge två.
Knäppandet drar någonting styvt över snön, och fjolgamla,
eländiga grässtråna blir än eländigare.

Tre frassar går i rad på fäxtaket och jamar. Det var lovsång-
en. Därpå blir allt tyst. Man får en känsla av att ingenting mer
kommer att hända.

Men då. Jo, ett skrammel och rammel. Det är plankkörare
på viken som kommer från cirkelsågen med lass. Och kät-
tingarna mellan kalkarna skramlar – nej, spelar och sjunger
en hel melodi, spröd och fin och lustig. Och hästhovarna
trampar takten. Körktuppen börjar hicka: – Nu – nu – nu
mistar jag solen. Adjö – gott folk.

En av plankkörarna visslar en kvick melodi och slår ihop
stövlarna som om han hade kallt. Men det har han icke. Han
bara tänker på flickan sin. Och hon? Jo, hon känner igen viss-

landet och fötterna och gör sig ärand för att gå till boden å köpa jäst. Men nere vid sjöbacken är vägen bar. Musiken som kättingarna spelar på får annan klang. Den låter som bjällror mot stenarna och skriker urr, urr – som bordskniven på skursten mot sanden. Och hästarna stannar av mitt i backen och släpper ånga. Och karlarna hoppar av och daggar på hästarna och svär. Men den där pojken som tänker på flickan, han kan inte svära alls. Visst säger han satan och gå din fan, jag vet det ock – men det kommer mjukt och sjungande. Och flickan – ja, hon har gjort felberäkningar och är vid hörnet färdig att vika till Söderby långt innan plankörarna kommit. Hur skall hon nu bära sig åt? Jo, hon mistar pängarna. Hon går vid vägkanten krokryggig och haltar. Hon haltar därför att hon stiger med ena foten ytterom spåret där snön är mjuk och ger efter.

Planklassen kommer. Det går med sjungande fart genom gatan. Det är gropar i vägen här och där. Ner i groparna ropar plankändarna till: – Hörr, hörr. Dom slår ihop sej som händer och ropar hörr, hörr i ny upplaga. Och flickan går och söker. Plankörarna tycker synd om henne. Den sista i raden är hennes pojke.

– Kors då, har du mistat pängarna?

Flickan tittar opp. – De ä int så farligt. De va bara jästpängar.

Pojken måste hjälpa henne leta. Han ptroar in hästen och stramar tömmarna hårt om kälkstaken. Och så går dom sida i sida, krokryggiga och tittar i varandras ögon som om pängarna skulle ligga där. Och flickan haltar än värre, bara för att få komma mot pojken knuffandes varje steg.

Så tager hästen i sken. Flickan skriker: – Jesus i himmelen! Och därpå: – Jag har ju pängarna i förklädsfickan.

Pojken: Ä de sant?

Flickan: Johodå. – Men hästen skenar ifrån dej!

Flickan borrar ner handen i förklädsfickan. Pojken måste dit med sin hand med för att känna. Men icke på pängarna. Det är något annat. Flickan rycker till och ger en suck ifrån sej. Då skenar pojken efter hästen och skrattar.

Men flickan blir stående röd och besynnerlig. Efter en stund går hon in i kammaren med långa, dröjande steg. Litet efter kommer hon med ett fat tvättvatten. Det kastar hon ut på backen, men lagar så till att det kommer på dörren och skvättar på gångjärnen som brukar skrika och gruva sej.

Senare, då hela himlakupan blivit grågrön, och månen tacklat opp mitt i kupan och frassarna klivit in i stallsladan under takfoten och kattorna krupit dit under londörren kommer det brakande steg på vägen. Det är pojken som går på tå och tror han går tyst. Han hör inte frusna vägen braka. Det bultar ju så förfärligt i öronen och blodet bränner.

Han skrapar försiktigt på ett kammarfönster. Lite efter öppnas farstudörren utan att gångjärnen piter och skriker, tack vare tvättvattnet. Det är en vit naken arm man kan se som håller opp dörren. Och pojken sjunker in i mörka dörrhålet, och armen och dörren sluter sej vänligt omkring honom, tyst och ljudlöst.

Men inne i höjladan är det liv. Där fräser frassar och kattor. Och dom svär.

Det finns så många mod på gubbar – på kärlek också. En skall vara tyst och smygande – andra som kattorna i ladan. Och Mickels kvarnen knarrar till, aldeles utan anledning. Men den brukar knarra så där ändå ibland. Då är det kvarnrådet som ställer kvarnen. Det skall bli kvarnväder då, säger folket och går ut i sina häbber och mäter råg och havre i sina säckar, så det är bara färdigt att bära på då kvarnvädet kommer.

14 mars

Då jag vaknar vågar jag knappt tro nånting. Hela luften ligger full med spektakel. Först är det ljus och full dager och klockan är bara sju. Och då jag kommer ut är det friskt och svalt så jag drager andan åt mig. Hela himlavalvet är fullt med gobbar och kärngar, somliga röda, somliga gula, andra blåa och gråa. Och dom har kvastar och käppar som dom daggar på varandra med. I öster ligger solen och smetar blod över slagsmålet molngobbarna emellan. Det ser ut som yttersta domen i dag.

Vet ni, hur yttersta domen ser ut? Jag vet det. Ty då jag var liten och var tillsammans med andra byssens kläppar och lek-te och hittade en glasbit av brun eller blå eller röd butelj, då blev det hallå, ty då skulle yttersta domen ses. Då skulle det tittas genom glasbiten i tur och ordning. Från den äldsta till den yngsta. Det gick någorlunda ordentligt till. Men ibland skulle det vara kappsprungning. Man skulle skena över en hage till exempel och en skulle räkna till tre. Men då denne ena fick *ett* ur mun var han på väg, och vi andra försinkade icke tiden heller.

Den som först hann fram till målet skulle först få titta på yttersta domen. Men det var ingen som kom först. På vägen gjorde vi krokben för varandra och skuffade omkull varandra och kom ihop oss i slagsmål. Då var det inte tid med att skena i kapp längre. Alla i ring för att se på vem som skulle vinna. Man slogs så länge tills någons näsa sprang i blod. Då hade man också glömt varför man slogs, glasbiten och ytters-ta domen.

Så är himmelen i dag också, nu som solen kravlar sej opp på skogskanten och söker göra sin stämma hörd. Men på gårdsgården hänger byket i lång rad och pratar sitt. Där hänger blå och röda och vita kalsonger. Och vardagsskjortor med lappar på ärmarna och svarta och vita och gula knappar i

som sytts dit efteråt som dom riktiga knapparna fallit ur. Och där är nya vita helgdagsskjortor med riktiga knappar i och hål i nacken att haka kragknappen i. Och där är särkar och näsdukar och disktrasor till och med.

Kläderna blev tvättade, sköljda, urvridna och opphängda på gårdsgården i går kväll förrän som skuggorna och knapprandet kom oppkrypandes från groparna och kärren. Och nu sitter kläderna stela och styva liksom plåt och begriper inte sej själva. – Nu ska ni få si, säger ett par röda kalsonger som är spruckna i grenen, att jag inte låter träda mej på ett par människoben. – Och jag då, skriker en skjorta bredvid, tror ni jag tänker böja mej efter en människokropp mer, ånej. Nu tar näsdukarna i: – Aldrig en näsa ska vi snyta mer. Och disktrasorna: – Aldrig en kärlkopp, aldrig en gryta ska vi snådda omkring.

Och det ropas aldrig, aldrig från tvättkläderna så hönsen, som kommer ut ur fäxet med tuppen i spetsen, lägger huvudena på sned, kniper ihop ena ögat och funderar: – Vad skriker tvättkläderna »aldrig» åt? – Håh – va e de för aldrig, skrockar tuppen föraktfullt och kilar i väg opp till farstutrappan. Hönsen bakefter. Men vad nu då? Det börjar svida och bränna i fötterna. Det är bara att hålla opp ena foten i taget och krypa in i farstun. Trägolvet svider ju icke och bränner. Men då mänskorna kommer in från fäxet tager hönsen ut på dörr. Dom vet ju annars vad det kostar att stå och skita i farstun.

Men mänskorna har så brått. Dom liknar sej inte. Mjölklämbaren kastar dom ifrån sej på farstugolvet och drager en bättre palta utanpå fäxmunderingen. Dom ska till byss med en ko som vill ha tjur. Hon rider på bås balken så fäxväggen runkar.

Sedan kommer det barn ut i bara skjortan med smörgåsar i händerna. Och då passar hönsen på, och gråsparvarna. Dom

kommer ner från halmtaket över körbruskullan och från vedkassen, där dom suttit och närpå frusit fast med små gula fötterna om krokiga algrenarna. Och nu blandar gråsparvarna hop sej med hönsen och tror att dom narrar barnen att dom är stora nyttiga hönor som lägger ägg. Och fåktar och äter på av smörgåsarna som barnen tuggar och kastar ut.

Det knäpper till. Solen bryter fram genom stora skocken molngobbar, som ger tappt och flyr till höger och vänster och lämnar vita långa strimmor efter sig tvärs över hela himmeln. Det liknar på mjölk. Nu vet jag varom molnpacket slagits. Det var om morgonmjölken det, den som nu rinner i smala rännilar neråt horisonten.

Och solen stiger högre och kastar en skyffel brinnande kol i bakändan på tjuren som står på ända över kon. Och en människa stöttar emot kon så hon inte må skrinna bort undan tjuren. Och den andra människan håller undan rumpan på kon. Och den tredje kikar.

Det händer nånting märkvärdigt med tvättkläderna på gårdsgården då solen slipper på dom. Dom blir så underligt mjuka i ryggen allihop. – Ä vi bara vanliga kläder, suckar dom. Och det börjar droppa tårar ner från nedersta fällarna. Och då kommer morgonvinden och vill titta in i kalsongerna och särkarna så där fräckt och skamlöst som somliga råa människor gör med varann.

Men det är hederliga kläder av hederliga människor, och dom börjar sparka och slå opp åt vinden. Det är kalsongerna. Och skjortorna slår ihop och liksom skriker: – Jävlar anamma, kom inte hit, då ska det bli annat. Och näsdukarna lindar sej om gårdsgårdsstörarna just där som svarta granbanden sitter. Och näsdukarna tror att svarta granristofsarna är mustascher. Näsdukarna är på snytarhumör. Men en lätt, fin näsduk, som aldrig en snorgålla varit i, vinkar farväl som den

är van och uppfostrad till. Det är åt en skata den vinkar. Skatan fåktar på vingarna några slag, så skrattar den till och fåktar igen.

Då gråsparvarna får solen på ryggen känner dom sej plötsligt så mätta, och vårkänslor får dom. Nu gitter dom inte agera stora dumma hönor längre. Dom skall opp för att sjunga. Det bär till vedkasen. Där ger dom opp en drill. Därpå lyssnar dom. Vi gjorde det bra, säger dom sinsemellan. Folket kallar oss sparvar. Men fåglar är vi likaväl, lika bra som kråkor och kajor. Vår fåglar ä vi.

Och människorna kommer hemledandes med koän. Dom räknar ut när hon skall kalva. Mitt i juni eller först i juli. Det är två som strider. Den som håller på mitt i juni kisar opp mot solen. Nyser och säger: – Mitt i juni kalvar koän. Hatschit! Det nös jag på och det är sant. Den som hållit på först i juli ger tappt. Det man nyser på är sant som lagens ord på Mose tavlor. – Hatschit!

Allt i min lilla värld liksom vilar och sträcker ut sig. Det är varken stämning eller spänning. Vinden står stilla och solen lyser lagom, varken bränner eller är för kall. Och alla linjer ligger slaka. Och kullar och backar ligger lågt. Och alla färger bryr sej föga om att brinna. Mickels flaggstången springer nytert opp i den bleka, färglösa himmeln och skäret räcker sina tri tungor mot solen och funderar på vilken vind det skall dansa för härnäst.

Hönsen har marscherat ut till solsidan av en gårdsgård. Och tuppen har flugit oppåt högsta trodan för att gala ett tag, men fick ögat opp för den här stora vilan i naturen, knäppte ihop näbben och kuttrade något ner i halsen och hoppade ner i avsikt att tråda någon av hönorna. Men inte heller det gitte han. Dom stod så trumpna och hängde fjädrarna allihop så han miste aptiten för det med.

Ute på släta bruna fäxhagen där det ligger nån strimma vit snö här och där är det en vit gumsskalle som lyser, och bredvid är det ett ben. Det ser ut som om benet ville klia skallen. Men det vill han icke. Den gumsen har icke något mer som kan klia. Det har allt redan varit i tunnan, gått genom människan och kommit i låren.

Och alla byssens kvarnar breder ut vingarna och smetar guld på sina nya vingbräder och silver på sina gamla och narrar åskådaren att tro att dom aldrig vridit vingarna omkring. Kvarnarna är oppställda bara till grannlåt vid gårdarna, säger dom nu.

Jag känner också en lättande vila då jag ser och känner den här stilla ron i naturen. Jag sätter mej ner. Har hållit på med att klyva gärdsel. Det har gått som att skära ost. Dom gråa och rödgråa granstammarna har öppnat på sin ved och sin kärna alldeles viljelöst. Det är ju detsamma med oss. Möjligen har långa smala granstammarna känning av stora vilan och likgiltigheten i naturen.

Av arbetet har kroppen blivit varm. Och solen har krupit igenom kläderna. Sol och kroppsvärme kokar ihop en underligt doftande ånga. Den kommer oppstigande långs halslinning på väst och skjorta. Den kryper in i näsan. Den luktar bra. Den luktar av kraft och liv. Och den föder hos mej längtan efter en annan människa att hålla armarna om, hårt, riktigt hårt.

Borta vid åkern är det en linda som det står några avkvistade granar på med topparna täta och runda som sopkvastar. Nu står stammarna långa och lata och låter topparna gå ihop alla till en. Och mot liderväggen står vedbåren sydd och skrattar mot vedtraven. Aldrig ett vedträ tänker den mer bära in. Mot taket står stegen halvsydd och kastar skugga över väggen. En lång skranglig skugga som ödmjukt fogar sej efter

stockarna och nåten. Och över fönstret går skuggan av ena stegträet. Då måste skuggan falla in i salen förstås och breda ut sej över en mjölpåse på fönsterbordet. Inte får mjölpåsar skrävla så där och skina gula i solljuset. Då detta är gjort kryper skuggan åter ut, ner på fönsterblecket, blandar ihop sej nere vid stenfoten med fruset takdropp och kokt, sönderkramad potatis utkastad till middagsmat åt hönsen.

Och på stuguväggen är det en stackars förkommen fluga som tickar mot stockarna och sjunger brum, brum mellan tickarna. Nu är det icke allsflugans mening att förstöra den här lata vilan i naturen. Nej då. Hon hade bara råkat ligga för nära vindsfönstret och blivit för tidigt väckt av solen och kommit ut på väggen av rena misstaget. Och nu sjunger hon och tickar och ber om ursäkt för misstaget sitt.

Sedan är det en bit som inte alls går ihop med den här stämningen. Det är några skator som skrattar i kapp åt en storken lammunge som ligger utkastad vid Sörgårds fäxet. Och skatorna tror att lammungen har liv och bara ligger och lurar på dom. Men skatorna dom tycker sej kloka. – Dom aktar sej nog. Dom gungar oppe i körsbärsträden och skrattar så det skallar mellan lider och lador.

Och dagen slutar.

Det är ett litet lustigt moln som sticker opp i väster just där som solen har för avsikt att sjunka. Molnet är femdelat. Det liknar på en öppen hand med åtskilda fingrar, färdig att gripa om någonting. Det blir solen. Molnet skjuter opp. Det blir större. Vackert och varligt tager det om solen och drager henne ner. Och det glittrar och glimmar mellan fingrarna på molnhanden liksom mellan prästens fingrar julmorgonen då det är alldeles fullt med ljus på predikstolen, och då prästen vigulerar med handen framför ljusen och talar milt om Jesusbarnet. Molnhanden drager ner solen och tror att solen icke

själv skall orka krypa till kojs i kväll. Den har ju sett så trött ut hela dagen.

Sedan kommer det en grå molnvägg oppseglande från nordost och stänger ut månen som rund och sned klivit opp för att grina åt jorden mitt på ljusa dagen. Och molnväggen stänger ut handen med solen i. Det kommer en kall kåre svepande med små vassa vita isnålar. Och allting blir så grått och meningslöst. Snön blir grå. Och bara markfläckarna blir svarta. Det blir tråkigt och ledsamt. Jag orkar inte se på allt det här gråa och svarta. Ettdera skall jag gå in i stugan för att koka hett, fradgande, starkt kaffe, eller gå till byss och prata tokerier och skratta.

II

Vädertrossen

Min kammare är fylld med stämning, med en lugn vemodig stämning som håller mig stilla i sängen. Allt är stilla. Mor har kommit med kaffebrickan och står i dörren med den som vore hon en bild på en gammal tavla, som om hon alltid stått med kaffebrickan på det där sättet. Fastän när det är en bild på en tavla skall det också gå rök opp från kopparna, en vit rök som är utsmetad av tunn vit färg.

Jag känner just att jag vill måla tunt vitt över mors mage och bröst, kafferök vill jag måla, som står där på sitt ställe och inte avdunstar. Jag vill det skall vara en tavla som jag uppfattar.

I kammarknuten drar morgonvinden sitt evighetssus. Men vinden förstör inte den lugna svärmodiga stämningen av gammal tavla. Vinden drar ju av gammalt omkring knuten. Ja, skulle vinden sluta upp med sitt evighetslånga utdragna scho-o-o just nu så skulle stämningen vara bruten.

Vinden som drar omkring kammarknuten min är som ett tåg, en lång lina som någon halar över knuten. Ja, alltid har jag tyckt att den varit som en gammal skrovlig brun lina som glidit över knuten. Och borta bakom synranden, den blå skogsranden, har det suttit två och dragit i linan. En på vardera

sidan om synranden. De har halat och halat, och linan har sjungit schoo i knuten så länge jag minns.

Ibland har det förefallit mig som om vindens tåg skulle nöta hål i stocken. Jag har legat stunder och väntat på att få se den gamla bruna tögen sticka fram mellan stockarna som den nött hål på. Men ännu har jag inte fått se vindens tåg genom knuten. Den filar opp knuten bara och sjunger sitt schooo ... Och de dära båda vid ändarna halar och halar. De tröttnar ibland på sitt eviga halande och låter vindlinan ligga slak på marken. Då är det stiltje eller lugnväder som man säger. Men ett, tu, tre får båda halarna tagen på sig åter: – Nej, det här går icke, nu måste vi hala, säger de åt varann. Så halar de ånyo. Och när linan blir slut åt ena hållet så vänder de om och drar åt det andra. Då vänder vinn, säger folket.

Ibland kan de båda tågdragarna bli på lekfullt humör och draga med rasande fart i tögen. Då schoar det förskräckligt i knuten min, då den gamla bruna knutiga vädertrossen löper däröver. Takplåtarna skramlar och hela stugan skälver. Det är storm då. Ja, det är storm då, säger folket.

Men jag sätter inne i min kammare och hör att vinden är en gammal tross, bara en gammal tross som någon drager över hemknuten min så det säger schoo, schoo.

Pojken som höll på att få velociped och itarr

En mycket ful och rå historie

Det var en gång en pojke som hade far och mor. Mor gick hemma i fäxet, mjölkade korna, kärnade smör och sålde. – Nej, det var pojkens far som sålde smöret då han for till stan och skjutsade, ty detta gjorde pojkens far ständigt, ibland folk och ibland varor åt handelsmännen. Och han hade hem börsen full med silverslantar och kopparbultar och ibland även någon sedel. Pengarna lades i hög och sattes in på banken två gånger om år, till jul och midsommar. Det var då som bankmännen flyttade in räntan, så man fick si hur mycke den ha öka på samma gång.

Bankdagarna var högtidsdagar för pojken. Då var alltid pojken ner till ångbåten för att möta far sin. Till midsommar så skurade mor där hemma och pojken bar hem stora lövruskor. Så ner till båten. Vid ångbåtsbryggan skulle det simmas i lag med andra snorpojkar i byin fastän ångbåtsbron å va fuller me folk. Förresten, det var ståtligare att hoppa i sjön då några såg på. Och var det kärngar, så måste pojken stula kroka oppifrån bron och göra långdyk och taga sten opp från botten.

Då pojken ännu var under vattnet så kunde han höra kärngarna guda sig oppi bron och jessbevara sig. Och pojken

blåste vatten ur mun och ruskade på våta luggen bara av stort högmod över karatagen sina.

Båten skrek i kanalen. Så var det att hiskelihastigt draga kackfallsböxorna på, ty pojken begagnade sådana ännu, och ränna huvudet genom skjortan. Så opp i oxlen breve magasinet med böxor och skjorta oknappade. Där skulle brytas ner oxelblom, som luktade godast ov allt de Gud ha skapa, tyckte far, och mor radade ut oxelblommen på spiseln och hängde den grensom bröåsarna i taket.

Men så kom båten. Och far stod främst på fördäck med alla sina köpensaker i hand, färdig att hoppa i land så fort som båten lade till. Ty far var alltid så fasligt rädd att båten skulle gå innan han kravla sig i land.

Men inne i säcken hade far tri goda stadsbullar, det var kovärbröd som var så himmelens sockroga oppi, satt pojken me nöd nändes ta i dem, ty då kunde han skrubba löst sockret. Nå, först måste pojken slicka sockret, så äta bullan. Och far hade hem bara tri stycken, varsin.

Men nu var det alltid så, att det var någon som ville ha skjuts.

– Har ni hestin hemma? frågar far.

– Jo, hemma på föxhagan, svarar pojken.

Far lägger ov å skjussa och blir borta mitt utåt natten. Pojken får bära in fars säck med köpensaken i. Då mor plockar opp bäggi kovärbröden så tigger pojken: – Söta ni, får jag ett.

Och pojken får fars kovärbrö. Ty då far kommer hem på natten bryr han sej inga om nå kovärbrö – då har han jämnt opp att tala om va den resande hade att säja, huru mycket han begärde för skjussen och huru mycket den resande gav.

Missionärer och skollärare och lärarinnor var de sämsta att förtjäna på, sade far. Missionärerna talade bara om att Gud skulle välsigna för skjutsen, och ov lärare och lärarinnor vå-

gade far aldrig taga betalt, så länge som man har oskolaga barn, så.

Men ibland så kunde det hända att den resande var en fin doktor eller en härre som va på sommarnöje. Då kunde far få en hel mark mera än det han begärde. Och en midsommarnatt hände det att far fick fem hela mark för mycket. Då kom far hem med femmarkaren i handen vinkandes. Far och mor låg långt in på natten och snottra och prata, och pojken kunde icke heller somna, ty rösterna hördes så underligt. Sent omsider sade mor: – Höddu ge mej en litin söt.

Far ropar till pojken säng: – Höddu, ä du vakin?

Men pojken kommer sej inte för att svara.

– Hå, pojkin sover för länge sänn, säger mor, ge mej sötin du bara. Men mors röst låter så besynnerlig, tycker pojken, den riktigt darrar. Och så meddetsamma börjar fars och mors säng knarra, och det börjar fräsa och spotta där och en hel hop oljud börjar höras därifrån. Ibland hörs det som den ena klappa den andra på ryggen.

Pojken var så rädd så han tänkte skrika högt. Han visste icke själv för vad han var rädd – för far och mor kanske? Nej. Men för oljudet i sängen deras. Han tänkte skrika högt, men han liksom vågade icke.

Så gluttar han över till sängen deras, och i ljusa midsommarnatten ser han far ligga oppi mor och fars bakända går opp och ner.

– Härrigud dom ... Pojken närapå kvävs av avsky och fasa. Detta hade då aldrig pojken trott, att far och mor sku »knulla». Visserligen hade byssbarnen och pojken lekt far och mor många gånger i skogen och lekt natt och gått i säng och »knullat». Men icke hade detta låtit så hämskt som nu då far och mor ... Och aldrig hade pojken kunnat ana sig till att far och mor skulle ...

Om morgonen då pojken vaknade kom mor till sängen hanses med kaffe och doppa. Doppat, det var mors kovärbrö som hon sparat åt pojken. Ty pojken var gullögat. Men pojken ser på mor och kommer ihåg nattens väsende och pojken får kväljningar åt mor. Han börjar skrika och sparka: – Lag er hän, lag er hän, jag vill int si er.

Och på en hel veckas tid äter inte pojken någonting bara därför att mor lagar maten, mor som »knullat» med far.

Och pojken är sjuk, säger mor och springer i byn och lånar hoppmandroppar och slagvatten och hjärtstyrkande som hon trugar i pojken. Men pojken vill inte smaka nånting som mor rör vid, när hon »knullat» med far, så. Och hela nätterna igenom ligger pojken och darrar i stor förskräckelse och väntar att far och mor ska börja.

Men far och mor vänder ryggarna mot varann mesamma de tumlat i sängen och de snarkar och sover utan att bry sig om något annat.

* * *

Pojken glömmer så småningom det som far och mor hade för sig. Och julen kommer och far reser till staden för att sätta in pängar och för att få räntan inflyttad i böckerna igen.

Men nu är det is i fjärden och lilla, ussliga ångbåten orkar inte bråka sig iland mot bryggan, utan stadsfararna måste vandra på isen till båten bärande sina smörbyttor och ullsäckar och fårskinn som de ska sälja i stan och köpa hem till julen före. Men isen som är dålig sviktar under folket och kaptenen som icke är någon kaptен, bara en proppshuggare, ropar: – Stå inte alla i hög, stå inte alla i hög, jag garanterar int isen, den kan ge mässe.

På eftermiddagen tidigt måste pojken ner till stranden för

att möta far sin och båten. Alla byssens pojkar är nere också. Och då skall det till först åkas skridsko ovanom båthusen. Men så fort det börjar komma gammalt folk ner till båten lämnar pojkarna skridskoåkningen samt klättrar upp i oxlen invid magasinet. Inte för det att det mera finns några bär i oxlen, men det måste för varje ångbåtsdag klättras i oxlen och visas gamla folket huru de kan klättra och göra konster.

Men så här före jul är oxelgrenarna islöpna och kalla och pojkarna blir klomsna om fingren och nagelspräckta. Då är det bara att hoppa ner längs oxelstammen och där nere hitta på roliga konster. Det blir att bryta is i ångbåtsrännan och visa huru dålig Fispruttarin (så kallades ångbåten) är som inte orkar bråka sig fram till bryggan. Därtill släpar pojkarna stora stänger ut på isen som de lägger tvärs över ångbåtsrännan, och de undrar om Fispruttarin ska orka skuffa undan stängerna eller om han ska bli ståandes och prutta.

Det blir mörkt och gamla folket kör pojkarna bort från rännan. Borta vid kanalen syns Fispruttarins lanternor, och pojkarna strider om det är babords lanternorna som är gröna och om styrbords är röda. Men gnistorna står ut efter Fispruttarin som en lång, lång rumpa.

Nu brakar det till då Fispruttarin törnar mot iskanten, och pojken blir plötsligen så orolig. Tänk nu om inte Fispruttarin orkar skuffa de stora stängerna bort från rännan utan blir ståandes. Då kan inte far komma i land. Och pojken ser huru far står främst på fördäcket med alla köpenskaperna i hand och är rädd för att båten skall backa förrän som han är nere på isen. Och genast som Fispruttarin stannar vid stängen så hoppar far ner på isen för att hinna av i tid. Men där är isen dålig och far hoppar ner sig. Nu kan inte pojken alls begripa huru han kunde vara så elak och släpa stänger över Fispruttarins ränna att dränka far med.

Pojken smyger sig bort från de andra pojkarna, vilka nu som bäst retar två tiggarflickor som varit här och tiggat till julen. Och pojkarna frågar tiggarflickorna om de vet vad »fittan» är för något. Först så säger tiggarflickorna ifrån, men då blir pojkarna bara värre. Så säger tiggarflickorna att de vet vad »fittan» är för något, och de vet namnet på henne på både finska, ryska och engelska.

Pojkarna blir förtjusta. Tiggarflickorna måste lära dem namnet på »fittan» på de tre språken. I gengäld härför får tiggarflickorna ett stycke bra krita, en fällkniv och två skridsko-nycklar.

Men under tiden smyger sig pojken ut till rännen, halar med stor möda de stora stängerna bort därifrån så att Fispruttarin måtte obehindrat löpa fram till änden. Men fastän det är nära beckmörkt så är pojken rädd för upptäckt. Och då han sällar sig till de andra pojkarna knappar han igen böxorna liksom, för att få dem att tro att han endast varit bort och pissa.

Fispruttarin väsnas bara värre med isflakena i rännen, maskin säger uff uff och några fulla propsfinnar skrålar: – Kymmene kymmene kansa, rapoti vitto ansa ...

Men framme på fördäck står far med alla köpenskaperna i hand, färdig att hoppa ner på isen så fort båten stannar.

Pojken får sitt kovärbrö så fort far kommer ner på isen. Och pojken frågar om far köpt glitter och silkespapper och ljus och pepparkaksgrisar till julgranen.

Jo, detta hade far gjort. Och pojken måste känna på hörnet i säcken där julgransgrannlåten ligger. – Nej, inte i de där hönä, utan de här, rättar far. Och pojken känner och ser granen påklädd lysa genom fönstret julmorrnin. Och medan far letar opp juldagsevangeliet i psalmboken måste pojken ut på backen och se på huru granen lyser. Och mor blir tillsagd av pojken då han och far går till kyrkan att inte släcka ljusen

förrän de kommit över Kullabacken. Hela vägen till Kullabacken går pojken med huvet bakvänt. Han måste ju se på granen sin, huru grant den lyser genom fönstret. Inte ens hälften så vackert lyser något annat fönster på julmorron.

– Du får förtifem pännä tillbaka, säger far.

– Åhå, svarar pojken, julgransgrannlåten var billi då.

Pojken skickade själv efter julgransgrannlåten för egna pängar. De pängarna fick han för pärontunnan som han fick sälja på hösten. Och pärontunnan fick han sälja dels därför att han va dukti och valla korna från haverlande och dels därför att han akta opp gråspreckloga hönan som tänkt stjåla sej till å ligga mitt inne i kvistkasen.

Det var fyra mark som pojken fick för pärontunnan sin.

Kommen hem måste pojken breda ut all julgransgrannlåten som far köpt.

– O, de va rysligt me grannlåter de där, gudar mor sig. Int får du rum me allt de där på granen din.

– Åjo, menar pojken.

– Men du har fjol- och förrårgammal grannlåt å, konstaterar mor.

Då måste pojken släpa in granen som han huggit för en vecka sedan. Far måste hålla granen rätt opp och ner så att pojken får visa var alla grannlåter ska sätta.

– Her ska onher flaggon sätta, å her onher. Her ett ljus, å her på nedersta bangan ska stora hembakaga julgobbin sätta. Men på bakra sidon ska all gamla grannlåten sätta. Sinni der då mamma, om inte all grannlåten får rum på granen.

Pojken bär ut granen sin och plockar all ny grannlåt i en stor grön papplåda, som han fått av Westergårdsdrängen. Papplådan hade Westergårdsdrängen fått omkring sin nya dragharmonika som han fått från Stockholm på kuponger.

Far och mor går genom bankböckren.

– Jasså, har räntan vuxit me trihundrafemton, och du satt in hur mycki?

– Femhundrafemti. Och nu fattas de bara etthundraåttifem i tietusen.

– I tietusen, häpnar mor.

Nu bär till att joddla och prata me underliga mjuka röster som pojken känner igen från en gång förut: midsommarnatten. Och pojken spärrar opp ögon och öron av spänd förväntan. Jasså, far och mor ska knulla i natt igen, tänker han, och ryser till. Men nu är han inte mera rädd om far och mor knullar, han har blivit karlaktogare än så.

En gång kom han händelsevis att tala om för byssens pojkar att han hört sin pappa och mamma knulla. Med ens blev han pojkarnas hjälte. Ty något sådant hade icke pojkarna hört. Han måste berätta om allt. – Nå, de sa skvatt, skvatt, och det braka i sängen.

Men nu i natt skulle pojken höra på riktigt noga så att han sedan kunde berätta. Pojken kröp i säng. Detta gjorde också far och mor och det tövade icke länge förrän far ropade över till pojken om han var vaken.

Pojken drog djupa, tunga andetag för att narra far och mor att han sov. Men förrän sängen började knarra sade far: – Men om du blir med barn, vad säger du då?

– Va sku jag säj, svarar mor. Sex barn ha jag fått me dej, men har du nånsin hört mej knota eller klaga över de att du laga mej i grossess.

– Nej, de ha jag int hört, medger far.

– Nå, så ge mej sötin då.

Fem syskon hade pojken haft, men han mindes alls ingenting av dem. Om somrarna, söndasmornarna medan folket väntade prästen brukade far leda pojken omkring på kyrkogården samt stanna här och var sägande: Här i Kungsholms

Fias grav tuttar din första lilla bror. Här i Söderängs Mattes grav tuttar din andra syster. Och alla fem pojkens syskon låg begravade i gamla gobbars och kärngars gravar, utan egna kors med egna namnskrifter på. Pojken undrade varför. Det var därför, sade far, att de alla kommit döda till världen och blivit utan dop och namn.

Då kände sig pojken lycklig och glad. Han hade ju kommit *levande* till världen, blivit döpt och fått namn. Antagligen skulle han därför få egen grav, med eget kors och med egen namnskrift på.

Sängen började knarra. Pojken ryste, men icke av rädsla. Det var rysningar av någon sorts välbehag. Ty nu »stod» det även för pojken. Och han kände sig liksom avundsjuk på far och mor som kunde knulla när som hälst om de ville.

Efter en stund börjar det smaska värre. Pojken är nu på det klara med vad det är. Och klappningar höres. Pojken begriper att det är mor som klappar far på ryggen därför att hon tycker om honom och det han gör med henne. Mor säger: – Vett du va rar du e tell ligg under. Men far säger ingenting. Pojken tror att far icke har tid att svara, han stånkar och byschar på så fasligt. Men efter en stund säger mor: – Jag sku vill ligg under dej prisiss me ens, me ens, för så rar äddu.

Om morgonen då pojken vaknar kommer mor till sängen med kaffe och doppa, det är mors kovärbröd som hon gömt åt pojken, som både äter och dricker utan att känna kväljningar åt mor fastän hon på natten knullat med far. Pojken klädde sig och steg ur sängen, men betraktade hela tiden med synbart intresse mitten på fars och mors kroppar. Pojken hade sina små funderingar. Han visste icke vad han hellre sku vilja vara, far eller mor, vilketdera som kändes godare.

Nu var det dagen före julaftonsdagen och pojken klädde julgranen sin. Men hela tiden kretsade tankarna omkring far

och mor och deras förehavande ibland på nätterna. Men på kvällen i skymrasket då far går till stallet och mor till fåxet måste pojken försöka.

Han lägger sig på rygg i föräldrarnas säng och en långdyna lägger han oppå sig. Nu är han mor och långdynan är far. Men efter en stund byter han om och lägger dynan under sig. Den får då föreställa mor och han själv är far. Men pojken kommer ändå icke på det klara med vilket som känns godare, att vara far eller mor.

* * *

Julmorgon i körkan sätter pojken bredvid far sin, men har icke öron för prästens mässa, eller ögon för körkans ljus. Han har hela huvudet fullt med nya tankar. Nya tankar om far och mor. Och pojken tänker om mänskorna han ser: – Den där och den där och den där ha nog måsta gjort de som pappa och mamma gör, eftersom dom fått barn, så.

Men bak i körkan hänger en svarvad ljuskrona av trä, med en stor rund klump allra underst. Den klumpen liknar pojken vid fars »skräppa». Pojken ryser och stryker sig mot far. På bänken ligger fars hand med grova knotiga fingrar. Pojken får då ett lystet intresse till fars fingrar, han måste nappa om ett av dem. Och pojken inbillar sig att det är fars »pill» han håller om, och det går ljuva ilningar genom kroppen. Så måste han krusa fars »pill» litet, men bara varligt så att inte far märker det. Så krusar han litet hårdare, så litet hårdare. Rätt som det är sätter pojken och gnider ett av fars fingrar allt vad han orkar och hinner.

– Va vill du, frågar far.

Pojken känner sig ertappad och svarar med rösten darrande av skam och skräck för risbastu:

- Ja-a-g vill att prestin ska slut predika.
- Han slutar snart, tröstar far.

Men först då dagsljuset börjar titta in genom körkans smårutiga valvfönster går väktaren omkring och släcker ljuslågorna med en lång svartmålad käpp. Han klämmer bara lite med käppen på ljusen oppifrån – vips så slocknar de. Klockaren rycker och knäpper i orgeln på läktaren. Nu vet församlingen att de ska få utgångsmarsch. Ty alltid då klockaren ämnade ge församlingen utgångsmarsch så ryckte han och plockade om orgeln så där. Det var för att få orgeln att låta så hårt den kunde.

Det blir tyst i kyrkan några ögonblick. Församlingen lutar sig framåt i tyst bön. Prästen kommer ut på gången och talar om att det ska bli bibelförklaring hos Kil Lovisas tredjedag jul. Därefter plockar karlarna ner sina mössor från knaggarna på väggen och kvinnorna sveper schalarna om sig samt knyter dem i nacken. Klockaren går löst på orgeln och församlingen störtar på dörr alla på en gång, liksom bleve de stuckna av ormar i bänkarna där de förut satt.

Efter några ögonblick är körkan tom, men klockaren ragundar länge och väl på sin utgångsmarsch nu när han en gång kommit i farten. Men i körkfarstun står körkväktaren och stampar otåligt. Han önskar klockarens utgångsmarsch åt hellkota. Nu får icke väktaren gå hem i sällskap med det andra folket och få höra julnytt. Därtill väntar julkorven och fläsket därhemma på väktaren.

Ute på kyrkbacken är bitande kallt. Det drar opp till oväder. Vinden sopar ner snön från körktaket och piper och gnisslar i de många plåtkransarna som ser tröstlösa ut där de hänger på sina gravvårdar i midvintern.

Körkfolket har bråttom hem. Far och alla byns folk smålunkar. Men pojken gör miner åt de andra bysspojken som

förstår att det är något. Alla bysspojkar lämnar sig efter det övriga körkfolket och skochar sig omkring pojken som säger högtidligt:

– Jo, pappa och mamma ha knullat igen.

Pojkarna är idel uppmärksamhet och knuffas omkring pojken för att få veta mera.

– Nå, hur va de, hur hördes de?

– De sa skvatt som förra gången. Mor sa någe två gånger men far sa ingenting, bara gnodd på.

– Du måst tal om alltihop.

Men nu var far vid Kroggata där vägen viker av till fars gård. Far ser sig om och vinkar efter pojken, som ser sig tvungen att springande upphinna far. Men dessförinnan hinner han säga åt bysspojkar:

– I dag kan jag int gå bort, för då blir jag julgris. Men om morron kommer jag till er och berättar om alltihop.

* * *

År gick efter år. Pojken slapp ut ur folkskolan och kom in i skriftskolan då han fyllt sitt sextonde år. Men genast, första dagen i skriftskolan, blev pojken kär i prästens händer. Det var icke i prästen pojken blev kär, utan i händerna. De var det vackraste som pojken dittills sett eller anat.

Prästens händer, de var så vita och såg så mjuka och snälla och goda ut, så att pojken måste riktigt bemästra sig för att icke springa fram till bordet där prästen stod bakom, taga hans händer samt hålla dem hårt mot sina kinder och gråta ut. Varför pojken skulle gråta, det visste han inte, men att det skulle kännas gott att få gråta med prästens händer hårt tryckta mot sina kinder, det trodde han.

Hela skriftskoletiden igenom gick pojken och drömde om

konfirmationsdagen. Icke därför att han på den dagen inför hela församlingens åsyn skulle bliva delaktig i Vår Härres förhärligade lekamen. Nej. Men därför att han på den dagen skulle få trycka prästens hand. Ty pojken hade varit i kyrkan en par konfirmationsdagar förut för att lära sig, och då hade han sett prästen räcka konfirmanderna handen, en efter en, till avsked.

Då konfirmationsdagen kom var pojken mycket nervös och mycket rädd för huru det skulle gå att svara fram i kyrkan.

Konfirmanderna ställde upp sig i rad, par om par, pojke vid flicka. Och med prästen i spetsen bar det av mot kyrkan. Men långt ut på kyrkogården tonade orgeln emot dem. Då kände pojken huru som hjärtat steg upp i halsgropen av ren högtidlighet. Det var ju bara till pojkens ära som orgeln spelade.

Och inne i kyrkan då konfirmanderna radade upp till altarrundeln och mänskorna stirrade mot dem och såg på dem och sträckte på halsarna efter dem, så var det endast pojken som allt detta anginge. Så trodde pojken. Och allt som hände i kyrkan denna dag hände bara för pojkens skull: att prästen var skrudad i vit skjorta och silverbroderad mässhake, att kyrkobetjäningen bar fram brödet och vinet, att orgeln spelade då kyrkobetjäningen bar fram brödet och vinet, att det kom en stor hund in på gången mitt under predikan, att kyrkväktaren sparkade ut hunden, att en käring som sto på gången svimmade om och att kyrkväktaren måste skälla kärningen med en karaffin vatten innan kärningen kom till liv – allt detta var saker som hände till pojkens ära och därför att han i dag slapp fram.

Varför just pojken skulle bliva så här mycket och särskilt ärad begrep han inte riktigt själv. Det var väl därför att det var så högtidligt att stå framme i altarrundeln med hela församlingen gapande bakom, och kanske därför att pojken i dag för

första gången hade stärkkrage samt köpläder och ny svart hatt.

Nu hade pojken hatten sin låg tillsammans med de andra läspojkarnas hattar inne i klockarbänken, där som ingen brukar sitta. Men pojken skulle nog hitta rätt på sin hatt. Han hade med fars gredelina stämpelbläck, som aldrig gick ur vare sig med vatten, tvål eller lut, skrivit sitt namn på svettremmen inne i hatten. Därtill hade han på mors inrådan klippt ett litet hål i det vackra ljusröda satängfodret till riktigt mark i fall och händelse svettremmen med namnpåskriften skulle lossa.

Men aldrig tillförne hade pojken sett prästens händer så vackra som i dag. De var riktigt genomskinliga, som änglarnas händer på altartavlan. Och blåa och röda ådror svällde ut under det vita, fina skinnet. Pojken riktigt drack prästens händer med ögonen. Och då konfirmationen var slutad och prästen förvarnat »sina små, älskade, kära barn» att taga sig i akt för djävulens ondska, för världens lockelser, för det egna köttet och för dåligt kamratskap, räckte han dem handen till avsked.

Nu stod pojken allra överst vid muren, och prästen började hälsa adjö vid motsatta sidan. För varje konfirmand som prästen räckte handen åt tänkte pojken: – Om detta vore jag. Men pojken kände sig svartsjuk tillika. Det var ju pojken endast som bort få röra vid prästens hand.

Men då prästen närmade sig och pojkens tur var kommen att få trycka handen så överfölls pojken av frossa. Det var av åtrå efter och nervositet för prästens hand som han så mycket drömt om och som han nu skulle få vidröra.

Pojken skälvde till vid beröringen. Det kände prästen, och eftersom han trodde att det var av »rörelse» som pojken skälvde, gav han pojken en faderlig blick ur sina vänliga grå ögon. Pojken ville närapå aldrig släppa prästens hand. Detta

trodde prästen berodde därpå att pojken kände sig dragen till »korset». Härav kände sig prästen manad att tröstande krusa pojken över håret med sin lediga hand. Detta var för mycket för pojken, som svimmade, eller rättare trodde sig svimma och sjönk ner på knä mot altarrundelns stengolv med prästens hand i sin.

Efter konfirmationen är en landsmänniska färdig för livet.

* * *

Far gjorde en upptäckt. Jo, det fanns ett stort, stort underbart hemmand till salu någonstades i en by som hette Djurvik. Djurvik var en by på en av Ålands kanter, men för far och mor och pojken var Djurvik så långt borta som någonsin Japan eller Palestina kan vara det.

Men hemmandet i Djurvik var ett ypperligt hemmand, hade far hört i staden. Och hemmandet såldes för bara någustusen.

– Då måst de va någe skithemmand likaväl, menade mor, eftersom de salubjuds för rampris.

Men far vidhöll att det var ett åningshemmand.

– Men varför ska ett åningshemmand stå till salu, envisades mor, nå måst nånting va på tok der. Kanske det spökar.

Nej, spöka gjorde det int, men far visste berätta att ägaren till hemmandet varit i sin ungdom i Amerika och blivit rik, närpå miljonär. Men nu var det icke på ett hederligt och naturligt sätt som den rika mannen förvärvat sin rikedom. Detta hade Djurvikborna alltid sagt. Men nu då rika mannen blev gammal började det också visa syn för sägen. Ty rika mannen och hela hans familj hade nu gripits av lust att få komma opp till körkbyn och bo där. Där trodde den rika mannen att det skulle gå bättre, i Guds hus närhet, att sona sig från sina

synder och komma i frid med Gud. I flere år hade rika mannen pettlat för att få ett hemmand i körkbyn. Nå, nu hade han fått spoda på ett och därför tillsalubjöd han sitt hemmand för så billigt pris, bara för att få köpare.

– För billigt pris fastän det är ett åningshemmand.

– Jo, när som Djurvik ligger så avsides, så långt från Gud å mänskor.

– Hör du far, om vi sku nu – om vi sku nu sälj vårt hemmand å köp Djurvik hemmande, va säjer du om de.

– De va just de som jag tänkt föreslå, fast jag int riktigt våga.

– Tror du vi int sku gör afärd på på de byte?

– Åjo, flera, flera tusenmarks afärd, intygfar far.

* * *

Djurvik var en avsides belägen by, och folket levde liksom i en egen värld. I alla evärdliga tider hade folket levat där i byn som de blivit födda, gift sig, fått barn och dött där. Och ännu var det ingen som kommit på tanken att flytta bort därifrån. Visserligen for Djurvikborna över till Amerika nå tag för att förtjäna pengar. Men efter en tid kom de alla hem igen. Och Amerikaresorna var för Djurvikborna som att gå bort på dagsverken och komma hem till aftonen.

Därför blev det nu även ett hållvetets liv i Djurvik då den rika mannen började tala om att sälja hemmandet sitt och köpa ett annat oppe i körkbyn. Var karlen galen som hade maga att flytta bort från Djurvik, den bästa byn i hela världen? – Men förresten var det naturligt, fann Djurvikborna på, det var hans onda samvete som drev honom opp till körkbyn.

Mycket hade förr tisslats och tasslats om den rika mannens Amerikaresa och hans där lättförvärvade, för Djurvikbornas

begrepp något ovanliga rikedom. Det viskades om mord på farmare (vad farmare var för något visste icke Djurvikborna, antagligen några mycket värnlösa varelser) och om röverier. Men nu då rika mannen ämnade sig opp till körkbyn fick man liksom svart på vitt på hans gärningar där borta i vilda västern.

Men nu var det icke det onda samvetet som drev rika mannen ifrån Djurvik, utan i stället var det sju stora giftasvuxna döttrar som han hade. Med all säkerhet hade han fått sina döttrar bortgifta i Djurvik, men det ville han inte. Ty han ville ha sina döttrar på hela stora hemmand. Och i Djurvik fanns det bara halva och fjärdels och åttondels och sextondels hemmand. Detta berodde därpå att alla Djurvik sönerna stannade hemma i byn och tog ut sina arvedelar såväl i fast som löst. – Men att flytta opp till körkbyn, menade den rika mannen, var som att lägga sig mitt i stora farleden. Där skulle seglare – friare – nog komma av alla slag. Då var det bara för de sju döttrarna att kasta draggen på stora ensamma bondsöner.

* * *

Far och mor resonerade.

– De där Djurvik ligger jysom lite avsides från körkan.

– Va gör de, menar mor, vi e gamla vi båda och ingen rolighet finner i världens kiv å nojs å inte häller i körkresor. Å förresten ha vi ju Arndts postilla å Jesu liv å Världens Undergång att läsa Guds ord ur om söndagsförmiddagarna. Å nån dära gudsordsbok kan vi ju köpa till. De går ju allt som oftast bokkärngar omkring, å dom vill gärna sälja.

– Men si pojkin vänn, då.

– Ja, värst blir de för han som e ung tell bli stoppager ått en ovsidoger vrå.

– Men ... men åt pojken köper vi *villesepe*.

– Ja, du sa någe du, som int rann ur det.

Så blev det beslutat att pojken skulle få velociped då det bar till att flytta till Djurvik. Men pojken ville hellre ha itarr. Varför han ville det skall jag tala om litet längre fram.

Och då far kom på det klara med att en itarr var tre gånger billigare än som velociped så blev pojken lovad itarr med oppsträckta händer.

Men nu tyckte mor att det var tokot att köpa grisin i säcken. Därför blev det beslutat att far och pojken skulle fara till Djurvik och se på hemmandet där innan de alls beslöt sig för kommersen.

* * *

Pojken var ännu andeligt sinnad allt sedan skriftskolan, gick varje söndag i körkan och på varje bibelförklaring prästen höll var han. Och hemma om aftnarna satt han och droppade tårar över bibelin och »Jesu liv». Mor var bra mycket stolt över det att pojken var på bättre vägar. Och det var inte många som blev rörda och omvända i dessa ondskans tider, menade mor.

Än så länge var det bara prästens fina vackra händer som drog pojken mot Gud. Men nu då det skulle bära till att flytta till Djurvik fick pojken drömmar ny riktning.

Pojken fantiserade: Djurvik var ett öde, kusligt ställe långt ut i vilda havet. Över Djurvik drog ständigt skarpa, kalla vindar emellanåt det vilade tung, fuktig dimma däröver. Ett riktigt sjukdomsväder. Och pojken blev sjuk där, fick lungsot och blev liggande. Far och mor måste in med pojken till Mariehamn till läkare. Men läkaren kunde alls icke hjälpa pojken. Han var dömd till döden, obotligt sjuk.

Men med en sak kunde far och mor förlänga livet åt pojken med någon månad. Jo, om pojken hade en kär önskan så skulle de skynda sig att uppfylla denna. Och pojken hade bara en önskan, det var att få bedja farväl av prästen som konfirmerade honom samt trycka prästens händer.

Och far och mor for genast efter prästen åt pojken. Och pojken fick taga prästens fina, vita händer emellan sina, trycka dem hårt. Och pojken fick dö med grepp om prästens händer.

Pojken fann stort behag i att drömma om att dö. Som bara liten kläpp hade pojken varit med mor sin och sett på Markusas Lisen som låg i lungсот, varit lärarinna och dog i sitt tjugo-tredje år. Och Lisen låg i en vit säng, i vit nattroja med feberrosor på kinderna och knäppte på en itarr. Och hon spelade så vackert på dödsbädden sin, så att dagarna i ända var Markusas stugan fuller me folk som kom dit för att lyssna på Lisen.

Folket som kom till Lisen kom så stilla och försiktigt på tå. Sedan satt de så stilla och tysta och såg så goda och snälla ut medan Lisen spelade. Men ibland kunde Lisen sätta sig upp i sängen och ropa högt: – Jag sir Gud. Jag sir änglarna. Jag sir Kristus. Hela stuvon är full med Hans Härlighets återsken.

Då började folket skaka och somliga brast i gråt.

Alldeles så ville också pojken ha det. I vit säng skulle han ligga. Och hela stugan skulle vara full med lyssnare till hans musik. Men nere vid fotändan skulle mor gråta och snyfta. Då skulle pojken säga till henne: – Gråt int mor, jag går hem till Gud i himmelen.

Och så skulle pojken dö ute på det ödsliga Djurvik ute i havet. Men prästens händer skulle han ha i sina då dödsängeln kom.

* * *

Pojken och far kuskade av en vinterdag för att titta på Djurvik, medan marssolen lyste varm och några kråkor höll kalas på en tjurvamb som Södergårds pojkar lagt ut bakom bastun sin för att om nätterna skjuta rävar på.

De kom så äntligen fram till Djurvik. Ytterst besviken kände sig pojken. Det här var ju icke alls ett ödsligt ställe ute i vilda havet, men en den allra vanligaste åländska bondby var det, med hus och kvarnar och åkerlappar och ängsbitar på. Här kände pojken att det icke skulle gå för sig att få lungshot. Och pojken fick gråten upp i halsen då han såg alla sina drömmar omintetgjorda och såg att Djurvik icke var det som han diktat det till. Pojken bad far vända om och fara hem meddetsamma.

– Me oförrätta ärand?

– Jo. När som Djurvik var så fult så, tyckte pojken.

Men far körde upp till gården som var till salu fastän pojken stred emot och halvnast grät. Men ute på spånbacken dit far körde hästen stod rika mannens hustru och gissade att far och pojken var hemmandsspekulanter. Detta medgav far. Ja, då var de ytterst välkomna. Det var meddetsamma att stiga in i stugan så skulle det vankas kaffe och mat. Hästen skulle hon även ha bestyr om.

Inne i stugan satt rikemannens alla sju döttrar, spann lin, vävde och sydde på brudlassen sina. Men rika mannen stod själv ute i långkammaren och snickrade birångar. Han skulle snickra en åt varje flicka. Två birångar hade han redan färdiga. Så fort far och pojken fått något varmt in i sig så skulle de genast få se de färdiga birångarna.

Så fort far och pojken ätit och druckit bad rika mannens hustru dem ut för att titta på hemmandet, men det var ju sant, till all först måste de få se på birångarna.

Ja, de färdiga birångarna stod i anderstuvon blanka och

fina och målade med tocken där konstmari färg som finns till salå i Mariahamn, som gör att vår simpla björk och vår fattiga tall börjar liken på utländskt trä. Tocket där fint dyrbart trä som kostar minst en mark sprakstickon.

Rika mannens hustru tvingade ut far och pojken för att se på gårdens ägor fastän far tyckte det var onödigt. Men visst skulle främmande måsta se huru väl plöjt – rika mannens hustru krafisar opp en vändtilta ur snön – och huru djupt dikat där är. Men över dikenen är det grov tjock is som inte rika mannens hustru får håll på, fastän hon sparkade hur och slog med en gasselstump som hon bröt ur slodningen till vårlandet.

Men det var skada att inte dikesisen gav mässä, tyckte rika mannens hustru, så att främmande fått se dikenen, ty det var diken som ingen bonde behövde skämmas före.

Och ut till ängen måste far och pojken för att titta, och till betet. Där hade varit fullt med höga buskar och stora stenar och djupa gropar. Men rika mannen hade själv putsat opp betet så att nu var det slätt och fint som ett dansargolv, och gräs växte det där opp till knä. Det var bara skada att det nu icke var sommar, ty då skulle främmande bara fått se.

Och vid rian fanns det vipplada och anglor och ett makalöst tröskverk som gick så lätt så att det gick närapå självt. Främmanden måste försöka. Men far som aldrig hållit i en tröskverksvev förr drog bakra vägen och pojken som hatade Djurvik påstod att tröskverket gick fasligt tungt.

Då nappade rika mannens hustru tag i veven själv och drog på så att tröskverket råmade uoff, uoff och hela rian darrade.

Medan rika mannens hustru schivade på med tröskverket frågade pojken far sin med gråten i halsen om far tänkte köpa Djurvik.

Men far visste varken ut eller in. Han var liksom vädervriden av allt det han sett, jord, hus och maskiner. Visserligen

hade han jordbruk därhemma, några åkerlappar som han ris-
te med en trästock uti ibland, och sådde och väntade växt på
Guds försyn. Men somliga år fick mor på egen hand reda
åker, då det var mer av resande som ville ha skjuts och förslor.

Jo, så när – ett höll far på att glömma.

– Nå va dåddå.

– Jo, va de gott om skjussar å förslor här i Djurvik?

Men rika mannens hustru vet inte alls vad skjutsar och
förslor är.

– Det är då det kommer resande.

– Nå aldri en resande behöver vi si här i Djurvik, Gud vare
tack och lov, svarar rika mannens hustru, knäpper händerna
och ser upp mot locknäten i ritaket.

Jasså, aldrig resande i Djurvik. Då vet far var landet ligger.
Vem tusingen skulle då leva i Djurvik, på lite jordbruk. Och far
blir genast så hemsjuk, tager täcket av hästen och stävar hem.

– Nå, hur går det med hemmandsköpe då, frågar rika man-
nens hustru förväntansfullt.

– De får vi höra längre fram, säger far, och rappar till häs-
ten med tömbukten.

– Men ännu har ni int sitt sliplidre å vedlidre å fiskboden å
köttboden å spannmålmagasine å ... å ...

– Längre fram, vi får si ä längre fram.

– Ajö då tells dess.

– Ja, ajö ajö.

Ajö för sista gången, tänker far, men till pojken säger han
att Djurvik är en bedrövelsens by, en fattigdomens och eländ-
ighetens by.

Och pojken säger att Djurvik är fult och att pojken skulle
börja längta där. Och förrän en klok mänska flyttar till Djur-
vik, förr må den mänskan lägg sej på asbacken eller häv sej
uffere Böteberge. Och pojken säger att han ingen itarr vill ha,

ej heller velociped eller någonting annat, bara han får stanna för alltid i hembyn, så.

Ja ja, säger far med stor visdom i rösten, borta bra, men hemma bäst.

* * *

Nu går pojken omkring i byn där han blivit född och drömer sina drömmar. Nån gång, drömmar pojken, skall prästen förvillan bort sig i en stor mörk skog. Och pojken skall på samma gång vara i skogen och träffa på prästen i stor bedrövelse. Prästen skall räcka händerna åt pojken sägande: för mig ut härifrån. Och pojken fattar hårt om prästens ljuvliga händer och lovar föra honom ut ur skogen. Men pojken håller inte ord. Han leder prästen ännu mera vill. Och pojken och prästen får gå för evigt där i skogen. Och pojken håller hårt om prästens händer, mjuka, goda, fina ...

III

Islossning

I dag gick isen bort av fjärden. Jag stod oppe på Ångbåtsberget och såg på medan vågorna norr i fjärden sågade och filade på grågröna isstaden så där segt och ihärdigt som låsdyrkare. – Det ska gå, envisades små vågorna med vita skumstänk på. Och det gick. Isstaden kröp ihop. Vågorna växte, blev stora, kvicka och livade liksom vågorna sista somras.

Rätt som det var kom det för mig: det var samma vågor jag sett förr alla somrar. Då hettade det till av glädje hos mig. Vågorna och jag var ju gamla bekanta. Nu måste jag bara vänta till vågorna gjort av med isbryggan och nått mig vid stranden. Jag tänkte: – Stackars vågor, nu känner ni er fria och glada som jag. Vintern har varit en förskräcklig tid för er och för mig. Men nu är det vår ...

Från iskanten kommer det sång och musik, toner från silverstrupar och klockspel. Det gungar i isen. Det knakar och suckar. Och nu – nu skvalpar vågorna mot stranden. – Smack, säger det, smack liksom av kyssar, och jag ser ju hur vågorna kysser strandstenarna. De är gamla bekanta, ja förälskade par.

Nu måste jag klotta med händerna i vattnet bara för att känna hur det känns. Och dricka. Med handen skvalpar jag

några skvättar i mun, alldeles som då jag var barn och blev törstig på sjön och icke hade annat att dricka. Men sista munnen skall man spotta ut så smakar det alls icke salt, så gör jag även nu. Och därpå kastar jag smörgås. Och hivar ut käppar och knubbar som börjar hoppa och dansa på vågorna, och på knubbarna krigar jag sten och känner vådligt stor glädje då det tar träff.

Så kommer hundrackan. Hon försinkade sig då jag gick. Nu kommer hon som en kapplöpningshäst, och som en ångmaskin går andedräkten ... och hon skenar ut i vattnet och ror käpparna och knubbarna i land och känner icke alls obehag av kalla vattnet. – Ja, så rolig är våren.

Krukan

Det var en gång ett stort, mäktigt land som lagt ett litet, litet land under sig och liksom gjort det lilla landet till sitt. Och det stora landet satte mycken militär uti det lilla landet för att hålla folket där i styr och lydnad. Och militären höll det lilla landet i styr och lydnad, det vill säga militären gjorde så mycket ofog åt det lilla folket som den bara kunde: stal, rövade, slog ihjäl män och våldtog kvinnor. Och det lilla landets män tvingades gå i militärens tjänst och utföra fästningsbyggen. Till belöning fick de stryk. Men medan männen var borta på fästningsarbeten våldtog militären deras hustrur och döttrar.

Militären hade också ledare eller chefer över sig. Dessa ledare kallades officerare. Nu trodde folket i det lilla landet att om de klagade hos militärens ledare på militärens dåliga uppförande, så skulle nog ledarna straffa dem och ofogen utebli. Folket trodde så och de gick till ledarna – officerarna – och klagade. Men det skulle icke folket ha gjort. Ty officerarna tog illa vid sig. – Täcktes det lilla landets usla folk komma och klaga på militären – det stora landets militär, som enkoms var ditsatt för att tukta och aga? Borde icke det lilla folket vara tacksamt för agan det fick? Jo. Men de var det icke. Och några var enfaldiga nog att säga det. Dessa enfaldiga blev

hängda. Dessa enfaldiga var det lilla folkets modigaste män. Då det lilla landets modiga blev hängda, skulle nog de fegare känna sig näpsta – så räknade officerarna, och de räknade rätt.

Mänskorna i det lilla landet suckade under det främmande oket, men vad kunde de väl göra? Den främmande militären såg noggrant till att det lilla folket icke på något sätt kunde skaffa sig vapen och att deras klagan icke slapp ut till stora världen.

Folket bad väl till Gud om hjälp? Det tordes de knappast. De litade icke fullt på Gud. Kanske Gud var på den främmande militärens sida. Om icke det, så kanske den främmande militären hade spioner vid Guds tron.

Alltnog, det lilla folket vågade knappast bedja Gud om befrielse från det främmande militäroket, som blev allt olidligare ju längre det led ut på tiden.

Soldaterna, det var de lägre av militären, de menade icke alls något illa med ofogen de gjorde åt det lilla folket. De menade väl. Redan vid första dagen uti exissen blev soldaterna underrättade om att det lilla folket var ett rackarfolk som behövde agas och agas och agas och ingenting annat.

Soldaterna de agade och gjorde ofog bara av välmening. Det var de högre, ledarna, officerarna, som menade förtryck med agan. Egentligen borde folket ha hatat officerarna mest eller endast – de var ju den drivande orsaken till förtrycket. Men folket hatade hela militären lika, som en helhet, som *en* plågoande. Hade folket bara kunnat rycka marken undan militären, så nog hade de gjort det, så att militären ramlat raka vägen ner i helvetet.

Hemma i det stora landet fanns också militär. Officerare fanns där ock. Nu är det bara en sorts folk som är födda till officerare, det är sådana som *kan*, ja som har sitt nöje i, att plåga och förtrycka underordnade.

Och hemma i det stora landet där icke officerarna hade ett litet främmande folk att pina så pinade de sina egna landsmän – soldaterna. Ty pina måste de, det ingick i officerarnas dagliga bröd, var ett livsbehov hos dem.

Det var ömkligt att se flera hundra soldater, stora starka karlar allesamman, låta behandla sig som kärngar av en enda officer, en spinkrygg – ty alla officerare var spinkryggar. Så fanns det ock en klok bland soldaterna. Han sade: – Res er opp gosar, lär officerarna veta hut, lär dem veta att ni är människor ni också och inte hästar att löpa i kapp på eller svin att slakta!

Soldaterna reste sig opp, och den resningen hette Revolution. Och soldaterna slaktade och slog – nej, det var inte soldaterna, det var Revolutionen som slaktade och slog. Ty Revolutionen är en farlig sak. Revolutionen är en slaktarkärng med kniv i ena handen och i andra handen en extra näsa, ett riktigt väderkorn, som under Revolutionens arbetsdag vädrar opp herremansnackar och herremansskinn varhelst de döljer sig. Ja, om ock herremansskinet kryper in i soldatpalator så hittar nog Revolutionens hand det ändå.

Och så slaktarkäringen avlar av sig sedan: som kinesiskan, ja värre, som flugan, som lusen. Innan kvällen är Revolutionen mormors mormors mormors mor, än mera. Det går som att klyva en agnsäck mitt i tu. Agnarna ryker omkring med vinden. Folket andas in agnarna – bara det grova folket, det fina folket har så smala halsar så de aldrig kan få en revolutionsagn i sig – och rätt som det är finns det en slaktarkäring i vareviga mänskars bröst, hos de grova mänskorna.

Slaktarkäringen rykte omkring i det stora landet, slaktade och ströp allt vad officerare och herrar hette.

I det lilla landet då? Jo, revolutionsagnarna kom även dit. Soldaterna slaktade sina officerare – nej, det var Revolutionen som slaktade och soldaterna såg bara på.

Men Revolutionen, slaktarkäringen, fortplantade sig allt vidare. Den kom in i det lilla folkets sinnen. Nu skulle de också resa på sig. Soldaterna – plågoandarna – skulle få sin lön nu. Egentligen var de riktiga plågoandarna, officerarna, redan knäppta, men folket hatade alla de främmande lika och nu skulle de få.

De främmande löpte bort till en skogsudd och gömde sig där. De hade så gärna rymt bort från det lilla landet, farit till sina hem uti det stora landet, men de kunde det icke. Revolutionen hade farit fram som ett as. Alla ångbåtar hade den påtat i sank, järnvägarna var upprivna, vagnarna brända. Soldaterna kunde ingenting annat än som dölja sig ute på skogsudden. Men folket visste var de hade sina offer, sina plågoandar. Nu var det bara att leta ut den mest långsamma, den mest kvalfulla död åt dem. I detta syfte var det lilla landets alla människor samlade omkring sin körka – de hade bara en körka i det lilla landet – för att leta upp den mest pinsamma döden åt de stackars soldaterna som gömde sig på skogsudden.

Nu börjar historien. Begriper du början – ja, då går vi vidare.

Omkring körkan fanns en stor öppen plats. Nu var den platsen alldeles proppfull med folk. Intill den öppna platsen fanns en lång rad med körkstall. På körkstalltaken var det även *svart* med folk. Och bredvid körkstallen låg det lilla landets stora sädesmagasin. Men på sädesmagasinet satt ingen mänska, det var för högt att kliva upp på.

Alla ställde sin framtids hopp på sädesmagasinet, ty där inne fanns säd, mat för folket för långa tider framåt. Och maten hade dubbelt värde nu, ty Revolutionen hade förstört en god del, så att hungersnöd och dito död stod för dörren på många ställen i det stora landet – icke i det lilla landet, där hade de sitt sädesmagasin.

Det var en rådplägning vill jag lova. Död, död, död från tusen munnar, tusen sorters dödar uppfanns åt de främmande soldaterna. Usliga, pjåkiga kvinnfolk, som i vardagslivet inte hade hjärta att dräpa en lus, ropade nu på att soldaterna skulle stekas på sakta eld och de dödar som de karlaktigaste karlarna hittade på var så fasansfulla att jag icke ens vågar nämna en av dem.

Men mitt under det allra värsta dödsskrikandet tystnar massan liksom på en given signal. Varför? Jo, det är en gubbe som kliver upp i en kärra. Han vill säga någonting. Men varför tystnar folket? Jo, alla känner på sig att det är något *emot den allmänna meningen* som gubben ämnar säga. Därför tigs där och därför lyssnas.

Allt är tyst som i en öken.

Gubben talar.

– Mänskor och govänner, vi ska inte bära oss åt som svin nu, som de hedningar som inga gudar har. Vi har ju Gud, vi har en kärlekens Gud som predikar: Därest din ovän rappar till dig en örfil så bli inte arg och rapp igen. Nej, vänd ditt andra öra till. Mänskor och govänner, vår Gud säger ock: Tag icke öga för öga och tand för tand. Mänskor och govänner, inte ska vi nu taga de arma soldaternas liv. De är inte längre våra förtryckare utan vi deras. Vi fruktar dem icke mer, men de fruktar nu oss. Nu ska vi int pina dem, döda och fara fram som svin mot dem, som de gjort mot oss. Vi ska vara bättre. Vi ska visa dem barmhärtighet. Vi ska rusta ut våra båtar med besättningar och proviant. Vi ska be soldaterna som gömmer sig på skogsudden stiga ner i våra båtar och vi ska föra dem till deras land igen. Men döda dem, det ska vi inte. Mänskor och govänner ...

– *Kruka, kruka, kruka*, stormar det mot gubben från tusen strupar. Det ropet kommer hotande, brakande, klubbande

gubben som det värsta dråpslag. Gubben faller dubbelvikt ner i kärran. Han är förintad, hopplös – detta väntade han allra minst. På ett sådant tal som han nu framsagt skulle han få heta *kruka*. Kruka, kruka – han som legat tre långa nätter och hittat på talet. Allt det vackraste och bästa han visste sökte han få in i talet. Och gubben tyckte det var klokt och vackert, både mänskligt och kristligt. Ja, då han på vägen upp till »död åt soldaterna»-mötet genomgick talet sitt, så fick han tårar i ögonen, tårar av ren hänförelse. Och likaväl fick han heta kruka.

Gubben drager kärrmanteln över huvudet sitt bara därför att dölja sitt nederlag och sin skam. Men i kärran blir han ej länge. Hela den stora hopen sätter sig i rörelse. Nu skall de ut till skogsudden för att giva tusen värsta sortens dödar åt soldaterna där. Några ur hopen drager kärran, med gubben i, med sig. Visst skall Krukan med, skämtar de. – Vi ska skjutsa varligt, så spricker den väl inte.

Gubben hoppar ur kärran och kryper under ett kyrkstalls-golv. Oj, oj så långt in under golvet han försöker komma. Han liksom vill förinta sig under stallet. Men fötterna blir ytterom, ty ett kyrkstallsgolv är inte så lätt att få hela lekamen under, och gubben är stor. Hela hopen tågar förbi stallet där gubben ligger. Alla sparkar de på Krukans fötter som sticker fram under stallet och alla ropar: – Krukan, Krukan.

Gubben höll på att bli galen då aldrig detta sparkande och krukropande och vandrande-förbi-stallet tog slut. Ja, till sist tog det slut. Men de sista i tåget var några kvickhuvuden. De hittade på att tända eld på stallet, under vilket gubben – Krukan – låg. De skulle röka ut räven, sade de.

Skämtet löpte vidare framåt i tåget. Det blev hurrarop och skratt och sång – nej icke sång, utan skrål och vilda visor. Det stojande, vaggande tåget drog bort till skogsudden för att hämnas på de forna förtryckarna.

Men stallet brann och räven blev utrökt. Gubben måste krypa fram underifrån stallet.

Men, o fasa. Elden slingrar sig som ormar från stall till stall, den kryper längs stockfogarna och slickar mossan lika begärligt som katten slickar varm, nymjölkad kuddans mjölk. Elden hoppar från tak till tak liksom kattor och andra vilda djur. Och sädesmagasinet – åh Herre Gud. Elden sprakar löst i det med. Gubben är nära att dö av förskräckelse. Brinner sädesmagasinet, då brinner födan, och då måste folket svälta ihjäl.

Gubben önskar sig icke mycket för egen del. Han är ju gammal – en gammal kruka. Det är detsamma om han svälter ihjäl. Men de andra, de *modiga*, de måste leva, de *måste*, tänker gubben. Och sädesmagasinet måste räddas undan elden, men huru? – Bära vatten!

Mittemellan sädesmagasinet och kyrkan flyter en å. Därifrån bär gubben vatten. Först med ett ämbar, sedan med två. Men snart inser gubben att ämbaren är för små. Mera vatten, mera vatten om icke sädesmagasinet skall brinna! Och det får icke brinna. Ty folket får icke dö.

Gubben nappar till en så, bär med den, därefter med en så i varje hand. En tunna. En tunna i vardera handen. En tunna under vänstra armen, en annan under högra. En tunna i munnen. Och gubben bär vatten må ni tro. Magasinet får icke brinna, folket får icke dö. Den tanken ger gubben krafter, övermänskliga krafter, jättkrafter. Och gubben räddar magasinet. Körkstallen ligger alla som små rykande askhögar, men sädesmagasinet står kvar med väggarna våta som efter sju dagars regn.

Att inte gubben ropade på hjälp? Han kom sig icke till. Det hade icke lönat sig heller. Alla var ju bort till skogs redan för att ge död åt soldaterna och »rädda landet».

Ja, men gubben räddade ju sädesmagasinet och räddade folket undan hungersdöden? – Äsch, folket räddade landet – detta var ändå förmer – då de med vilda rop, svordomar och skrån vallade de av skräck darrande soldaterna ut på uddens sista bergkrön. Här föll soldaterna på knä, räckte opp händerna, bad om nåd och tillgift om livet – det var mest om livet de bad. Om folket bara ville låta dem behålla livet så skulle folket få göra med dem vad de ville, göra dem till slavar, fän, svin, ja vad som helst, bara de fick behålla livet så.

Men det fick de inte.

Alla de tusen långsamma kvalfulla dödar folket diktat hop åt soldaterna blev det icke tid att utföra nu. Ty som en vild larmande flodvåg störtade folket mot soldaterna och vräkte dem ned i havet. Kvinnor och barn kastade småsten och skällsord ner till de med döden kämpande. De måste ju också göra sitt, eftersom karlarna först gjort sitt och vräkt ner dem från klippan.

Den här dagen som det lilla folket drev det stora landets soldater i havet och förgjorde dem blev kallad till den stora frigörelsens dag. Och den dagen blev firad efteråt. Varje år skulle det flaggas och festas och ljugas på den dagen. Och det lilla folkets historia blev den dagen utmålad på sju långa blad, där de olyckliga offren var omskapade till tusan jävlar och de heroiska »befriarna» till Herren Guds änglar.

Men gubben då?

– Äsch, Krukan.

Han räddade ju sädesmagasinet undan eldens förintelse och hela folket undan hungerdöden? – Äsch, vad betydde gubbens verk. Det var bara ett uselt sädesmagasin han räddade och några usla mänskoliv, medan folket räddade landet – fosterlandet – och fosterlandet går främst. För det skall man offra allt, hus, hem, lycka, liv – ni tror att jag gör narr nu, nej

då – ty så står det uti det lilla folkets stora historia. Och eftersom det står i historien måste det vara sanning. Historiens sanningar kan icke ens fan själv runka omkull, detta står även uti det lilla folkets stora historia.

Gubben fick heta Krukan och Krukan och aldrig något annat. Och gubben dog av skam. Och barnen hanses rymde bort till främmande länder med kainsmärken brända i sina anleten och sinnen. Deras far var ju en kruka.

Stackars barn – *hjaltebarn*.

Drömsyner

Jag tänker. Nej drömmer gör jag --- Som levande verklighet är drömmen min och jag riktigt upplever den.

Jag är långt, långt ute i havet på en öde ö. Och havsvågen rullar stor och mäktig över låga flacka ön, som det alls icke växer något levande på, vare sig gräs eller djur. Bara låg och flat är ön, av vit saltdrypande sand som arga havsvågorna vältrat opp bara för att visa styrkan sin. Och i nästa ögonblick skall arga havsvågen sluka flata sandön igen, för att visa orysliga makten sin.

Jag ligger oppslagen på flata och sandiga ön som oavbrutet översköljes av stora gröna vältrande vågorna. Och Rickard har jag med mig på ön, just den gossen som alla berömmar för hans goda humörs skull. Huru vi båda kommit dit på ön vet jag inte. Kanske har vi seglat på ett skepp som stormen slagit sönder, och vi ligger på ön som två skeppsbrutna. Kanske – ja, jag bryr mig icke om att tänka på huru jag kommit dit.

Det är en annan stor tanke som behärskar hela kroppen min. Jag vet att i nästa ögonblick skall flacka sandön vi ligger på, Rickard och jag, sköljas bort av vågorna, och vi båda med. Det är bara detta jag ligger och väntar på. – Liksom den dödsdömda ligger med händerna bundna på stupstocken och

väntar på att bilan skall falla över nacken hans och tvärt, alldeles tvärt, knifsa huvudet löst från kroppen. Och den dödsdömda ligger och håller andan på schavotten. Hela den dödsdömdas varelse är bara som en stor, stor bävande stark väntan. – Fall nu, fall nu, fall bila, fall nu, susar det i den dömdes huvud. Och utåt ryggen och i fötterna, ut i tårna, går den stora väntans susning. – Fall, fall nu – fall nu, fall bila, fall nu. Och han kan icke tänka på annat eller ha någon annan förnimmelse, den dödsdömda som ligger på stupstocken och väntar att bilan skall falla.

Icke på mor eller barndomshem kan han tänka. Icke en vacker glimt av någon solig dag i barndomstiden förmår upplysa hans själ i sista minuten. Han har ju bilan hissad i höjden färdig att falla över nacken sin. – Fall, fall bila, fall nu! – O, varför faller den inte, så att det är över?

Likaså låg Rickard och jag på öde flacka ön mitt i stora bullrandet havet och väntade på det där att salta vågorna skulle sluka oss och ön. Men medan vi såg i spänd förväntan på förintelsen ljöd en röst ur djupet under oss, en stor dundrande stämma.

– Rickard, Rickard, ropade stämman, grov och bullrande som åskans dån. Rickard, stå upp och hugg bägge händerna av kamraten Joel som du har ligger bredvid dig – och du är räddad till livet.

Medsamma Rickard hörde det steg han upp och tog yxan, en stor blank yxa. Var han tog yxan ifrån vet jag inte, men en stor yxa tog han, som den grovbrummande rösten från djupet befallt, och högg av båda mina händer just där händerna slutar och mina tröjor tager vid.

Och stora rullande havsvågen slog över ön. Icke bara en våg utan två, tri, en hel lång rad, stora vältrande vågor med bukarna stinna, glittrande i grönt, i många sorters grönt. Och

vita fräsande kammar. Alla de vältrande vågorna slog över ön som sjönk neråt. Allt sjönk neråt för att förintas.

Men Rickard, min kamrat, han flöt uppåt. Han kravlade omkring sig med båda händerna sina. Och jag såg huru detta hjälpte honom uppåt – uppåt ur de stora tunga kvävande vågorna.

Jag ville också kravla mig uppåt med mina händer. Men det gick inte. Rickard hade ju huggit av mina båda händer som grova dundrande rösten där nerifrån bjudit. Och nu kunde jag icke kravla mig uppåt när jag inga händer hade. Men jag slog ut armarna mina ändå och gjorde simrörelser. Men armarnas simrörelser bar mig inte uppåt när som jag inga händer hade. Och jag sjönk neråt, sjönk neråt. Och ut ur tröjärmarna strömmade blodet mitt, varma blodet och kraften. Alldeles som vattenstrålen slingrar omkring när brandsoldaterna viftar med slangarna sina över brasan för att därmed liksom skruva ner elden, alldeles som vattenstrålen ringlar ur brandslangen, så ringlade bloden ur tröjärmarna mina. Och den blandade sin varma röda färg hop med havsvågornas kalla gröna.

* * *

Drömsynen förbyttes.

Jag vandrade i en stor, stor skog med en karl vid min sida. Jag kastade en blick honom och jag såg att det var Simpfarbror.

I stora skogen gick vi och bar en stor tung kista mellan oss. Ja, så stor och tung var den att vi ofta ställde ner kistan på markens mjuka mossa och bytte sida och hade andra handen att bära. Och vassa var järnhandtagen som var fästa ett i varje ända av kistan, och de skar djupt in i våra fingrar de järn-

handtagen, skar djupt som knivar, så blodet rann av våra illa skavda skinnlösa fingrar. Och ont gjorde det alldeles fasligt. Vi kunde icke kröka fingrarna ens eller räta ut dem. Så ont gjorde det av att vi burit i tunga kistans vassa handtag.

Som två styva järnkrokar hängde våra händer vid sidorna våra. Och smärtan från de sargade styva fingrarna smög sig opp i armarna våra, opp till våra bröst. Men vi bar den tunga kistan mellan oss ändå. Vi jämrade oss och bar och bytte hand allt oftare ju längre vi gick.

Kistan bar vi om den också hade plågat oss hur. Ty kistan innehöll en stor skatt som skulle göra oss till rika och myndiga män när vi kom ut ur stora ändlösa skogen med den. Och nu höll vi på att vandra.

Huru vi fått tunga kistan med dyrbara skatten i mellan oss, det vet jag inte – om vi hittat den eller stulit eller om vi köpt och förvärvat den. Jag brydde mig icke heller alls om att taga reda på huru vi fått den mellan oss, huru skulle jag ha tid att tänka på det, när en annan stor, stor tanke regerade i huvudet mitt och i hela kroppen: – Ut ur skogen med kistan med dyrbara skatten i.

Och vi gick och vi gick. Men aldrig en skymt fick vi se av att skogen ville taga slut.

Ja, den var hemsk den skogen vi vandrade i. Först var där långa släta stammar, alla lika runda och släta och grå, med en liten skiftning i rött. Ja, man kunde omöjligt se den minsta olikhet i alla de otaliga stammarna, huru girigt man än såg. Och högt oppe över stammarna låg gröna kvistverket, mjukt och grönt låg det där, alla de trädens kvistverk, och flöt in i varandra. Som en lång sammanhängande ullkarda låg kvistverket utsträckt över stammarna. Och huru de kröp ner i jorden sedan, stammarna. Jo, i en varsin liten tuva kröp de ner. En liten rund mossbrun tuva. Och alla de tuvorna var så lika,

så lika varandra som runda bullarna är på bagarens plåtar.

Vi gick och gick med tunga kistan emellan oss, Simp-farbror och jag. Och satte ner och bytte hand och bar och gick och satte ner och bytte hand igen. Men huru vi än gick, förblev skogen oförändrad i sin hemska likformighet. Stammarna var alla lika där vi gick förbi. Och långt, långt borta skimrade det som ett grårött töcken: det var andra liknande stammar, lika runda och lika grå med likadana små runda moss-tuvor vid roten, och samma gröna ulliga kvistverk utbredd över topparna deras.

Vi gick och vi gick. Aldrig skulle vi väl komma ut ur den hemska skogen med alla dessa enformiga träd i.

Men bäst vi går, stannar Simp med en knyck och låter sin ända av kistan hasa i mark och ropar till.

– Ett ljud! Ett ljud hörde jag!

Och ropet hans fyller mig med vild glädje.

– Hurudant var det, ropar jag, och går tätt in på honom. – Var det av folk eller djur?

– Jag vet icke, säger Simp-farbror, och böjer huvudet lyssnande mot det håll varifrån ljudet skulle komma. – Det hördes som ett hundskall eller en mänskoröst som sjöng eller en stor slägga som slog mot en sten. Icke kan jag säga.

Så ryckte Simp till.

– Nu hörde jag det åter. Det var ljudet av sång, av mänskor som sjöng. Och därifrån kom ljudet.

Simp pekade rätt framför sig. Och jag såg dit han pekade.

– Mellan de här släta stammarna två kom ljudet. – Nej, nej, icke mellan de här utan de där.

Simp tog huvudet mitt och vände det så jag riktigt skulle se huru ljudet kom emellan. Men det var ju detsamma vilka stammar ljudet kom emellan, bara jag visste ungefär från vilket håll.

– Mänskoröster sade du?

– Ja, som sjöng. – Och jag tycker mig känna igen melodin. Låt mig tänka. Fårsi – nu vet jag, det var en vaggvisa. Jag hörde tydlig hon sjöng: tusse, tusselull, tusselulla. Det är en moder som är ute vid skogsbrynet och leker med sitt barn. Skogen tager slut där hon sjunger.

– Gå du dit, säger Simp ädelmodigt till mig, och se efter där, om det är en moder med sitt barn. Och fråga henne om vägen ... Ja, be henne bara att säga var vi befinner oss. På vilken plats i världen.

Och jag går genast, nej springer, löper det fortaste jag kan. – Folk som sjunger. O Gud, vad jag längtade att se folk. Då skulle väl den ändlösa enformiga skogen taga slut och vi skulle vara fria – hop med folk. Ute i världen, rika, med kistan vår – mäktiga män.

Jag löper mellan stammarna. Och medan jag löper hör jag Simp-farbrors stämman som lugnt säger: – Jag sätter mig ner på kistan och ser efter henne. Du är väl snart tillbaka.

Javisst, det skulle jag vara. En moders sång till sitt barn skulle väl icke höras så långt. Den sträckan skulle jag snart löpa fram och åter. Och jag löpte och löpte. Men ingen kvinna hittade jag på. Och ingen ändring i skogen blev det. Samma runda släta stammar, samma runda mosstuvor nere vid stammarnas rot. Och samma grönulliga kvistverk däruppe. Snart nog orkade jag icke löpa mer. Jag började att bara gå. Först hastigt, men sedan långsamt och tungt. Och då jag icke längre orkade gå, då skulle jag vända om till Simp-farbror för att säga honom att jag ingen kvinna med barn fann, och inget slut på ändlösa likformiga skogen.

Jag kröp tillbaka. Ibland på händerna och ibland på fötterna lade jag kroppstyngden min. Och vilade på bruna fuktiga mossan som låg utbredd mellan stammarna. Men på bruna

mossan kunde jag icke heller ligga, ty en frän ruttet lukt steg upp där. En frän lukt av ruttet löv och små grenar som undan för undan i alla världens tidsåldrar ramlat ner från lätta ulliga kvistverket där oppe.

Jag kröp och gick och vilade och kröp igen. Huru länge vet jag ej. Så hände det mig något. Det var en svart kantig tuva jag hittade. O, jag blev så glad, så glad, att tårarna kvälde fram ur mina stora ögon när jag fick se, bara på långt avstånd fick se den mörka kantiga tuvan. – En mörk kantig tuva, en tuva som är olik alla de alla runda mosstuvor som trädstammarna kryper ner med rotändarna sina i. En mörk kantig tuva – kanske hon är ett tecken på att stora likformiga skogen med allt det oändligt enformiga har tagit slut.

Och jag sprang mot den svarta kantiga tuvan – nej, hoppade i långa bestämda skutt.

Så kom jag till svarta kantiga tuvan. Och se, den var som gjord av svart järn i en fyrkantig avlång form. Jag fingrade på tuvan och jag såg – det var ju järn, den gamla tunga järnkistan med dyrbara skatten i, som vi båda, min kamrat och jag, gick och bar på.

Men kamraten då? Jag undrade och såg. Jo, under tunga kistan låg han. På rygg låg han, med kistan över sig. Och ögonen bollade som blåvita porslinsknoppar med stora svarta bär i. Och brun levrad blod hängde ner från hans mungipor. Jag undrade och såg.

Och så med ens begriper jag sammanhanget, varför Simpfarbror ligger här med kistan över sig. Och jag sparkar till han och slår han med knytnävarna över hans mun och spottar på hans stora utsprängda vita ögonkulor.

– Den fähunden, den fan, den förbannade fähunden, som narrade mig bort från sig bara för det han skulle få bära skatten ensam. Vår gemensamma skatt. Tjah. Ligg nu där död

med kistan över dig. Det där fick du för att du ensam ville råda över kistan med skatten i.

Detta gjorde då den goda Simp-farbror. Han som var min kamrat och vän. Han som så många gånger deltagit i våra muntra pratstunder. – Ja just sådana är mänskorna i grunden ...

* * *

Och drömsynen förbyttes.

Det var ett stort, stort, fyrkantigt rum. Jag stod mitt i det stora rummet och kände stor förskräckelse rista i min kropp. Var det för grova väggstockarnas skull? Ja, aldrig hade jag då förr sett stockar så grova som dessa, som låg räta, alldeles räta och utradade oppå varandra och bildade det stora rummets väggar. Ock knutarna sedan, där väggarna gick ihop och den ena stockens ända hakade fast i den andras – ja, man kunde riktigt höra huru de slog fast i varann.

– Klatsch! Här ligger vi nu. Och bildar väggarna i dessa förskräckliga rum.

– Varför skulle rummet då vara så förskräckligt? Jo, därför att det var så stort.

Jag såg mig omkring i rummet. Långsmed väggarna var det folk – många, många människor: långa och korta och magra och tjocka. Runtomkring rummets väggar höll folkmassan till. Och så stort var det rummet, att jag som stod i mitten såg folkmassan runt väggarna som något oredigt svart ner mot golvet till. Som en svart rand av sopor och rosk såg mänskommassan ut. Det var som om en stor förskräcklig kvast sopat i det rummet, fast sopat allt rosket åt sidan och låtit det ligga kvar på golvet långsmed väggarna. Det var ingen som brydde sig om att taga bort det.

Jag såg och såg medan förskräckelsen riste i min kropp.

Mitt framför mig stod ett bord – ett stort, långt bord med en blank och vit duk. På bordet låg det en stor, gammal bok med trasiga nötta pärmar och stora gröpper i bokens sidor. Dessa gropar hade uppstått av flitigt stötande av händer som bladdrat och vänt bladen i boken. Och med ens stod det klart för mig: det var en domarbok.

Jag flyttade blicken från boken. Mycket riktigt. Där satt det en domare, en stor, en fruktansvärd. Svart var han, klädd i styvt svart tyg. Och ett huvud hade han som var det underligaste mänskohuvud jag hittills skådat.

Alldeles fyrkantigt var detta domarhuvud, och stora kantiga former hade det. Liksom skuret i trä var det. Och när man skurit till detta långa fyrkantiga huvud hade man icke skurit till det på måfå: detta långa fyrkantiga huvud skulle icke få rum med små personliga tankar. Det skulle icke veta av orättvisa, av hämndlystnad, av mutor – av ingenting smått skulle detta styva fyrkantigt tillskurna huvud veta. Bara av rättvisa, av idel rättvisa. Detta huvud skulle bara räkna hop mänskornas åtal och försvar och bevis och sedan giva resultatet i dom eller frikännande. Och för att liksom pryda opp detta stela, kantigt tillskurna domarhuvud hade man satt en krans av långa vita silverstrån omkring det. Hår skulle väl dessa strån likna, men envar kunde ju se att det var silver, det allra vitaste glimmande silver.

På den räta näsan hade man hängt ett par stora guldbågade glasögon, bara för syns skull hade man hängt det. För syns skull bara, ty detta styva fyrkantiga domaransikte var utan ögon, alldeles utan ögon. Bara två små sprickor var inskurna där ögonen skulle vara. Envar som ville kunde ju se att det inga ögon fanns i de små sprickorna.

Och vad skulle detta domaransikte med ögon att göra? Hans huvud skulle vara fritt ifrån allt smått och mänskligt.

Men stora, stora öron hade han, som stod ut ifrån huvudet hans som två vinkande händer. Ja, det var rysligt med dessa domarens öron, huru de rörde sig fram och åter för att liksom vinka alla ljud till sig, alla ljud som fanns där trots den andäktiga tystnaden i stora vördiga domarrummet.

Nej, vad skulle en domare med ögon att göra? Ögon kunde bara förleda honom. Om nu den anklagade som ställdes i salen framför honom var klädd i fina dyrbara kläder och hade glimmande medaljer kors och tvärs – tror ni då att domarens ögon skulle leda honom att döma rätt? Tror ni det? Det tror icke jag. Ty såg domaren den rikets kläder och granna juveler skulle han väl tänka att det kanske nyttar mig att mildra denna fånges rättvisa straff.

Det är nog bäst att ett stort hårt tillskuret domaransikte är utan ögon.

Skulle väl domarens ögon leda honom rätt om han såg den blyga tafatta ynglingen som leddes fram? Ynglingen som var fri från brottet han orättvist beskylldes för. När tafatta blyga ynglingen är fri så viskar alla ljud i salen »fri, fri», men såg då domaren blyga ynglingen som står med sänkt huvud och vridder händerna oroligt om varandra och skrapar med fötterna och lyfter dem hasigt upp och ner från golvet som om golvet vore glödande hett – skulle då domaren ge ynglingen fri? Nej, skyldig skulle han döma. Och detta skulle domarens ögon narra honom till.

Nu stod jag mitt i stora domarsalen. Anklagad var jag för något stort brott. Vilket brott det skulle vara visste jag icke och hade icke heller tid att fundera därpå. Min enda stora tanke var huru jag skulle hålla mig uppe. – Huru i fridens namn skall jag kunna hålla mig upprätt? Ja, det var svårt, ty man hade hängt ett par stora, ofantligt stora bojor på mina armleder.

Oj oj, dessa bojor, hur stora och tunga de var och huru de stretade och drog över kroppen min framåt och neråt. Men jag ville hålla ryggen min rak så att jag skulle se fri ut, ty jag kände mig fri.

I mitt allra innersta kände jag oskulden brinna. men vad hjälpte oskulden mig. Jag kunde ju icke bevisa den. Ty när jag upplät min mun vrålade folkmassan till. – Usling, usling! vrålade den. Och stora svartklädda domaren vände sitt ansikte mot mig, att jag skulle tuga. Det var de guldbågade glasögonen han vände emot mig, så att det just blixtrade till i det blanka slipade glaset.

När det blixtrar till är det icke tid för fången med allt sitt tal om oskuld. Hör han väl inte folkmassans hotfulla sorl? Ser han då icke att domarens smala vita händer vänder bladen i den tjocka nötta lagboken. Snart skulle den väl sedan vara uppslagen där det strängaste straff var utmätt för mitt rysliga brott.

Och domaren börjar utsäga domen över mitt stackars oskylda huvud. Domaren säger med sin entoniga, högtidliga stämma: – Jag, rättvisans domare, dömer dig ...

Jag står och ser rätt framför mig, alldeles rätt framför mig. Och medan domaren håller opp sitt tal ett litet kort ögonblick för att lyssna på folkets sorl händer mig någonting alldeles ofattbart. Jo, domarsalens främre vägg, den som jag ser emot, viker undan. Som en delad dörr viker den undan, med en halva åt vardera sidan. Där blir en lång, snörrät väg som fortsätter ut ifrån domarsalsväggen. Och den ser så lustig ut den vägen, därför att den är så rak. Ja, så rak som jag aldrig sett en väg förut.

Du har väl sett utåt en väg och vet huru den smalnar av mot bortre ändan. Bara som en smal, smal strimma blir vägen i sin bortre ända. Och denna väg som jag såg breda ut sig från

domarsalens främre vägg som vikit undan, den löpte rätt bort och låg i alldeles jämnt läge, så att den såg ut som en kil – som en liten kort vass kil såg den ut, som solen blänkte och förgyllde. Men det var någonting ändå på vägen som gjorde att man icke kunde gå den mer än en kort, kort bit. Det var något med gula solljuset som låg över den och blänkte som hade ens öga att tro att den var lång den vägen, ofantligt lång, och slutade borta i fjärran om den alls tog slut.

Medan jag stod och förundrade mig över snörräta vägens långa raka löpning fick jag se en svart prick på kilens spets – en liten, liten svart prick. Och medan jag såg och stirrade blev den lilla mörka pricken större. Med svindlande fart växte den till. Och så med ens förstod jag: den lilla pricken som oavbrutet växte till på snörräta vägen var en mänska som kom vandrande med stor fart mot domarsalen. Och jag begrep sammanhanget: denna mänska som kom framåt vägen, det var någon som visste om min oskuld, som skulle hit för att vittna. Nu ropade jag till åt domaren, som hade lyssnat färdigt på folkmassans stämning det ögonblick som han ägnat åt den.

– Håll opp herr domare med er dom över mig! Se där kommer den som vet om min skuld eller oskuld, vet mer därom än ni, herr domare. Och lika mycket som jag själv vet.

Just som jag hade sagt detta stod den på vägen komna mänskan vid bordet. Och han lade sina händer på heliga boken och svor sin vittnesed. Och sedan vittnade han mot mig.

Ja, han vittnade mot mig i stället för att vittna för mig. Han vittnade falskt och hade svurit bort sin själ för att få mig störtad i fängelsets kval. Jag såg och såg och undrade. Det var ju Noak, min vän, som varit många gånger i sällskapsringen vår och pratat och skrattat. Jag såg på honom och undrade. Så gick det upp en klarhet för mig: Noak var den skyldige. Han var uslingen som utövat det brott som jag nu stod här mitt i

domarsalen anklagad för. Och han svor bort sin själ bara för att kunna ljuga brottet på mig. Den skurken, den skurken ...

Ja, sådana skurkar är vi i den understa grunden själva, när våra allra innersta egenskaper kommer fram – – –

Luft under vingarna

Teatersminkaren ansåg sig vara en skönhetskapare av högsta rang, och det var på egen erfarenhet som han byggde sitt omdöme. Ni skulle bara ha sett honom i hans rätta yrkesutövning, då han bakom teaterns säckvävskulisser spacklade, kittade och målade de allra fulaste as till riktiga herrens sköna änglar.

Skådespelerskor som var de allra otäckaste utjåkade luder skapade teatersminkaren om till de sannaste oskulder, som de yngsta manliga teaterbesökarna drömde ljuvligt om, nätterna efter spektaklen. Utsupna härrkladdar skapade han om till dessa historiens stolta heroer som flickor drömmer om och spanner all sin omedvetna kärlek om. Ja, så vackra gjorde han teatermänskorna, att publiken började tänka stort och känna varmt vid deras blotta åsyn.

Det var bara de unga av publiken som tänkte och kände, icke de gamla – de äldre de kände icke, tänkte icke mera, de hade sett för mycket i livet, nu syftade de endast efter verklighet. Och verklighet för dem, det var kvinnolår med en viss fläck mellan låren. Och teatersminkaren sörjde även för de äldres smak, de fick se sin verklighet, ty sina skådespelare och skådespelerskor klädde teatersminkaren ut i tunt fräs, så att deras kroppar, hela verkligheten syndes rätt igenom.

De allra fulaste subjekter (teatersminkaren kallade skådespelarna subjekter) gav de allra härligaste resultat efter försköningsprocessen. På ett fult subjekt hade teatersminkaren den största friheten att spackla, kitta, måla och sminka. En av naturen vacker mänska var icke så mycket att göra åt. Och teatersminkaren utestängde alla vackra människor från teaterns personal. Ty han älskade arbetet och konsten sin. Och på fula subjekter fick han bruka sin konst och skörda bifall.

Då publiken hänryckt kastade blommor på de änglalika oskulderna och stampade fötterna åt heroerna, då var det teatersminkaren som stod bakom kulissen och tog all äran och allt bifallet åt sig. Detta hade han ju rätt till. Det var han som hade skapat skönheter, han och icke Gud eller någon annan.

Men det var icke endast de uppträdande teatersminkaren skapade, förskönade och gjorde fina och granna. Nej, hela scenen.

Vet ni vad teaterscenen är för något? Jo, det är en packlåda med den fjärde sidan utsparkad. Den utsparkade sidan är vänd mot publiken, så att publiken månne se allt det som förgår inne i lådan.

Och inne i lådan skapade teatersminkaren hus, skogar, sjöar, himlar – ja, hela världar, många världar. Och det var natur som teatersminkaren gjorde, vill jag lova. Det var en annan sorts natur än som Guds natur.

Som ni vet kan ofta nog Guds natur se fattig ut, beroende på med hurudana ögon man ser på den, se fattig ut och arm och ful. Men naturen som teatersminkaren gjorde, den var alltid vacker och rik och svällde av vällust och färg och omväxling. Omväxling, det var huvudsaken.

Nu är, som vi vet, Guds natur stor, massiv och bastant – den går inte att plocka sönder, rulla ihop och stoppa oppåt vinden efter föreställningen. Nej då, Guds natur den står där

den står. Så mycket sämre. Teatersminkarens natur, den var målad på papp och tunt tyg som kunde spikas opp på klena träramar, hängas på krokar från taket eller också rullas ihop och stoppas oppåt vinden – allt efter behov och behag.

Scenlådan var ju liten och världarna som skapades i den var stora och många. Naturligtvis måste då naturen där vara målad på tunt tyg som gick att vika, rulla, klippa och skära. Guds bastanta natur var ju alldeles omöjlig för scenlådan.

* * *

Det underligaste – eller naturliga, om ni så vill – med teatersminkaren var att han började titta på mänskorna och på livet endast från teatersminkarens synvinkel. Såg han en mänska, såg han ett stycke natur – genast funderade han på huru mycket han skulle kunna göra av den eller det i teaterväg. Och teatersminkaren kände en omätlig hunger, en brännande törst, efter fulhet och fel hos allt och alla. Där fel och fulhet fanns, där jublade han. Hans grundtanke var: ju fulare stoff, ju bättre resultat.

Stoffet, det var teatersubjekterna han hade att kitta och måla på, men alla mänskor, hela världen, betraktade han som stoff. Han drogs som magneten till järnet till fulhet och fult sällskap. Och då han kom i kontakt med den allra värsta fulheten, då var han liksom inne i sitt rike. Han riktigt jublade invärtes: – Här, här skulle jag verkligen kunna göra något.

På teatersminkarens teater spelades aldrig vackra stycken, stycken med tanke och innehåll i. Nej så. Ett vackert stycke kunde ju förtaga effekten av och dra uppmärksamheten från teatersminkarens försköningsverk, medan ett fult och tarvligt stycke åter underströk sminkarens härliga konstnärsgärning.

Och publiken tänkte aldrig en halv tanke heller över

styckenas innehåll. Det var på de uppträdande de tänkte – tänkte, nej, de bara såg på dem och kastade blommor på dem.

Att spackel och kitt kunde väcka en sådan beundran och hänförelse! Materialet, ja det betyder intet om det också är bara strunt, det är mästaren som betyder. Och mästaren, det var teatersminkaren det.

Ni undrar väl icke nu heller, då ni får veta att om somrarna, då teatern var stängd, sminkaren for ut till landet för att vila sig. Men det var till de allra fulaste trakter han bara kunde hitta på. Där lekte han att han kittade och spacklade om Guds dumma natur, gjorde den grann och fin och omväxlande. Ja, till den allra finaste och mest omväxlande teaterscen fantiserade han Guds dumma natur. Sådan där teaterscen som snurrar runt som en karusell – det glittrar här och glimmar där, men ögat hinner icke alls fästa sig vid något. Men det är grannlåt och det är omväxling, och dessa båda ting var ju huvudsaken för sminkaren, och för publiken med.

En gång, en sommar, kom sminkaren händelsevis ut till skärgårdens yttersta skär. Och där var fult må ni tro. Ja, så ful natur var där att icke teatersminkaren vågat drömma sig om något så fult.

Det yttersta skäret, det var bara en bergkobb, stupande brant och skrovlig mot norr. Mot söder sluttade den mindre brant. På söderslutningen var en skrikande grön gräsmatta. Omkring den ledsamma kobben flöt det ännu ledsammare havet. Det var allt.

Nej, icke allt. På gräsplanen fanns några små, gråa kojor. I kojorna bodde folk, tre sorters folk: kvinnor, karlar och barnungar.

Kvinnorna luffade längs med stranden omkring skäret flere gånger dagligen och letade sjöbräken – bräder, stockar, plankor, korkar och ölfaskor och allt annat nyttigt och gott

som havet möjligtvis kunde föra i land till skäret. Morgnar och aftnar satte kvinnorna ut skötvarpor i havet, tog opp och fångade strömming. Om våren påtade de ner några fjärdingar potatis i en liten opphackad fläck i den gröna gräsplanen. Om hösten petades potatisen opp igen, då hade den blivit några tunnor. Av strömming och potatis levde folket. Det var deras söndagsmat, vardagsmat likaså.

Kvinnorna kryddade sina gomar med ölskvättarna som de hittade i flaskorna vid stranden och karlarna de söp. De söp, söp och gjorde ingenting annat – jo, en sak till gjorde de, det var barnungar.

Och barnungarna, de lärde varann »runka kuk» och göra tocket som pappa och mamma gjorde om nätterna. Därtill skar de »fittor» i de små stugornas dörrar och fönsterkarmar.

Allt detta var makalöst. Teatersminkarens energi och konstnärliga skaparkraft spände ut sig som en båge färdig till knäpp. Jo, det här enformiga skäret, det vore stoff att bygga scen av, att sätta liv och rörelse på. Tänk nu, vad kitt och papp och färg och siden och fras han här skulle få använda innan han fick något av skäret. Skulle han nu skapa om det yttersta skäret till en teaterscen? Nej – men till ett sommarnöje.

Sommarnöje – det var ordet. En makalös tanke, en snilleblix. Till sommarnöje lagade teatersminkaren skäret, hyrde det för bara några mark. Lagade dekorationer, kittade, spacklade, målade så att svetten rann. Men så trollade han också fram härlighet efter härlighet.

Det fula, öde skäret blev som en omväxlande teaterscen med sydländska parker med palmer och druvor och vin uti och nordländska fjälltoppar med snö och is på. Allt bara målat på säckkväv förstås. Där fanns raka pelare, balkonger och granna terrasser – av målad papp förstås. Och det fanns konstgjorda grottor med rum för två och två i. Men rummet

var så ställt att man endast kunde ligga där inne. Och grottorna skulle hyras ut per timme eller halv, och en kvinna skulle det finnas i varje grotta. Kvinnfolk till grottorna skulle han få från staden bara han satt opp ett finger och blåste på det. Nå – efter kvinnorna skulle männen komma. På männen skulle förtjänas, och så skulle kommersen komma igång.

I de granna, målade pappträden fanns det fåglar, kanariefåglar och papegojor av gul och röd vadd. Och fåglarna sjöng – med mekanik förstås. Men in i mekaniken måste först stoppas slantar om fåglarna skulle sjunga.

Allt var så ställt där på sommarnöjet, att det måste stoppas slantar i det om det skulle låta sig användas. Och teatersminkaren krafade ihop alla slantarna. Teatersminkaren ämnade bli rik. Detta ämnar alla människor bli. Strävan efter rike- dom är ju alla normala människors enda *medvetna* strävan.

På ett sommarnöje måste det finnas landsbor också, för att roa och underhålla stadspubliken. Det var endast stadspublik som kom på sommarnöjen.

– Utskärets befolkning då? – Jo, de var icke längre landsbor, men halvt härrskap var de redan. Somliga var betjänter och passopp i pressade byxor och guldband om mössan, andra satt vid kackhusen och växlade småpengar, andra åter höll uppsikt över grottorna med de utjåkade kvinnfolken i.

Landsbor måste det också finnas på ett sommarnöje, detta visste teatersminkaren så väl, och därtill använde han skådespelare. Och sådana landsbor de framställde. Icke den gamla utskärsbefolkningen som vi kände, den där andefattiga hårdsinna utskärsbefolkningen med ansikten liksom skurna i trä, framsläpande sina liv i bedövande enformighet. Nej, dessa landsbor, som skådespelarna framställde, var landsbor utspökade i de vidunderligaste dräkter, och de sjåpade sig och slängde med armar, huvud och ben, de var fulla av komik

och humor, sån där bondhumor som man får lära känna på stadsteatern, men aldrig får ana en skapnad av på det riktigt oförfalskade landet, om man också sökte där efter samma bondhumor i hundrade år.

Liv måste det vara på ett sommarnöje. Liv och omväxling, humor och komik, och komedi och tragedi, allt om vartannat. Och på sommarnöjet var liv dagarna i ända, men om nätterna värst. Där var marknadsstoj och tingeltangel, där var klirr av glas och slammer med porslin, där var skrik och skratt och rop och hundratusen miljoner sorters oljud. Och detta var att vara på landet. Så trodde stadsborna som var på sommarnöjet. De trodde det, och de föreställde sig det. Säg sedan att icke vår tids jäktande verklighetsmänska har både tro och fantasi.

* * *

Nu rymde alla djur, alla fåglar och fiskar, bort ifrån skäret. Fåglarna häckade på andra skär, som ännu icke var sommarnöjen. Och strömmingsstimmen gick i stor krok förbi, och naturen stod stilla.

Naturen stod stilla.

Det var Guds natur som stod stilla. Vinden rörde sig icke. Vattnet rörde sig icke. Havet låg blankt med en fet grön hinna över. Träden växte icke. Gräset frodades icke – var skulle gräs frodas, var gräs växa, det var ju pappersnatur smetad överallt. Och under papper och kitt lever icke Guds natur.

Naturen stod stilla, var liksom domnad eller död.

Var Gud död eller avsatt? Intetdera. Men Gud vilade sig nu. Det kändes gott för den gamla Gud Fader att få vila ut nu, efter tusentals år av jäktande arbete och tillrättaställande och bönhörande och hjälpande.

Ni må tro att Gud Fader hade sjå på den tiden som mänsk-
orna var endast människor och Gud var Gud, på den tiden som
mänskorna behövde Gud och hans hjälp. Då var det så
mycket som mänskorna tiggde Guds hjälp till. De bad om
vind till sina båtars segel, om storm till sina kvarnars vingar.
De tiggde om regn för sina potatisland och om sol och torr
luft för sina till torkning uthängda byken. I samma stund och
ögonblick kunde två bedja, den ena om sol för byket, den
andra om regn för potatislandet.

Men nu var Gud överflödig. Hans natur likaså. Ingen be-
hövde mera hans vind, hans sol eller hans regn. Och bönerna
upphörde att strömma till Gud Faderns tron. Så en dag var det
slut. Icke en bön, icke en bön att uppfylla. Männkorna redde
sig själva nu. De hade en egen självskapad Gud.

– Tror ni Gud vart ledsen? – Nej, han drog en lättnadens
suck – nu skulle han då få vila. Och Gud satte sig till för att
sova lite. Och Guds sol och vind och blåst och regn gjorde
sammaledes.

Nu skulle han då väl icke störas av bönerop i evighet. Men
Gud hade knappt hunnit blunda till förrän en liten hjälpbed-
jande bön nådde hans öron.

Varifrån?

Det var en liten stackars örnunge som bad. Den örnungen
hade blivit värpt och kläckt uppe på en otillgänglig klippa på
skäret med sommarnöjet på. Nu var örnungen färdigdanad,
och vingar hade han att flyga med. Men när han skulle ställa
till med att flyga gick det inte. Han flaxade och flaxade tills
han låg flämtande och utmattad med tungan hängande ut ur
mun. (Om örnungar har näbb och icke mun så var det väl ur
näbben då, som tungan hängde.)

Då örnungen vilat sig litet, började han flaxa på nytt. Men
lika litet opp kom han som förut. Han fick ingen luft under

vingarna. Jo, luft fick han nog, men luften var liksom död, ty Gud vilade. Detta visste icke örnungen. Han trodde luften var som den skulle vara. Han fick icke luft under vingarna, det var felet, så trodde örnungen.

Då började örnungen taga skutt, springa omkring, flaxa med vingarna än värre, för att på detta sätt få luft under vingarna. Men bäst som örnungen springer, skuttar och flaxar, så ramlar han utför klippan.

Han dimper rätt ner i sommarnöjet.

Publiken jublar. De applåderar örnungen, eller rättare, de applåderar teatersminkaren, sommarnöjets föreståndare. Icke kunde publiken ana sig till att detta var en riktig fågel, en riktig örnunge kläckt ur ett riktigt ägg. Nej, detta var ett nytt tricks av teatersminkaren, att låta en örnunge dimpa ner mitt bland dem. Det vankas applåder. Det är teatersminkaren som får dem.

Men stackars örnungen är närapå att mista förståndet av skräck, ja själva livet. Inte är han van vid detta buller och liv och stoj, all denna färg och orolighet i linjer och form. Örnungen som bara var van att se den stora blå rymden, det omätliga havet och klippan varpå boet var rätt.

Örnungen höll på att mista vettet sitt och dö. Han ropade till Gud. – Vem visade väl örnungen att ropa till Gud? Ingen. Och inte visste örnungen något om Gud. Men han ropade ändå så där, liksom av en inre omedveten maning.

– Gud, Gud, giv mig luft under vingarna, så att jag kan flyga bort från detta helvete!

Gud Fader ruskade på sig. Hade han drömt, eller var det en bön? Jo, en bön var det, nu kved det igen. Oj, oj, en sådan förskräckelse, en sådan ångest det låg i den bönen, ett sådant stort behov av hjälp. Nu var det bestämt något på tok med jordmänskorna. Kanske deras gud havererat? Kanske jorden

stod på ända och mänskorna därmed? – Visst icke. – Var kom bönen från då? – Oj då, från en liten stackars örnunge, som låg på sommarnöjet och bad: – Gud, Gud, giv mig luft under vingarna!

Och luft under vingarna det fick han. Det var icke någon pust eller fläkt, utan det var luft, sådan som endast en Gud kan giva, då han är utvilad och endast har en bön att uppfylla.

Det kom luft.

Det första var att det knakade i jordskorpan. Den gick i vågor.

Publiken applåderade. Detta var nu åter ett nytt tricks av sminkaren. Makalöst!

Det andra var att horisonten höjde sig alldeles som bröstet på en mänska då hon tar in luft förrän hon gör ett långt dyk genom vattnet.

Applåder. – Makalöst, makalöst!

Men örnungen kvider än värre. – Gud, Gud, giv mig nog luft under vingarna!

Dumma örnunge, ser han då icke hur luften kommer, huru havet svartnar till som bläck, huru det tornar opp sig i högar, huru högarna börjar löpa fram ut mot skäret. Högarna blir vågor, men de liknar icke vågor, de liknar hästar, svarta kapplöpningshästar som löper för livet – undan döden. De knuffar varandra, trampar varandra, men fram skall de, fram, fram, mot skäret. Vit fragga står dem ur truten, vit fragga efter dem, som rök, som vita svansar och manar. Det blir buller och dån i havet. Himmelen snör ihop sig i ett ryck, vidgar ut sig, snör ihop sig igen, alldeles som vredgade ansikten i träta.

Nu smäller det.

Dån och brak.

Det är som om himmel, hav, luft, vatten, Gud och fan träffat skäret i samma sekund. Det tjuiter och vrålar. Vågorna går

över skäret. Dekorationer, smink och kitt far bort som rök, mals sönder, förintas. Och mänskorna ligger sträckta mot marken, liksom döda, under namnlös skräck. De ligger sida vid sida, ser icke varann, de hör icke eller vet av varandra. Varenda en har nog med sin egen skräck. Och ur allas strupar uppstiger ett enda rop:

– Domen, domen!

Detta var alldeles ofattbart. Kunde den där sagan vara sann, den där sagan de hört och trott på som barn, att domen skulle komma, och att Gud, den verkliga, stora, förskräckliga Gud skulle komma. Kunde det vara sant? – Jo, jo, den kom nu, domen. Den kom nu. – Herre Gud, nåd och misskund, nåd och misskund!

Men allra underst under den fasansfulla skrällen låg det ett litet hopp, att detta icke var domen. Ännu skulle de få leva. Och mitt under det värsta brakets slog en tanke rot hos dem: *Håll fast vid jorden*. Håll fast vid jorden, så kanske vi blir räddade, om detta icke är domen.

Detta var icke domen. Det var bara luft under vingarna åt den lilla örningen.

Stormen lade sig. Havet lugnade sig. Det blev tyst i en hast. Solen sken. Mänskorna tittade upp, rädda för att möta ett ännu värre mirakel.

– Var detta Gud? Eller vad var det? Det var icke pappers-träd och pappersblommor, det var icke fåglar av vadd som sjöng med mekanik, det var icke silke och fraser och säckvävs-kulisser. Nej, det var det stora, omätliga havet. Det var den stora, ofattbara rymden. Det var klippan de låg uppå.

Och de greps så djupt av denna enkelhet, av denna massivitet och storhet, att de böjde ner sina huvuden, men då fick de syn på sig själva.

Hur såg de ut? – Jo, allt spackel var borta, allt smink och

all förställning och tillgjordhet. Hur såg de ut? – Jo, som maskätna ämnen, sådana där ämnen som snickarna yxar opp då de ämnar till vackra möbler.

Och de såg sig vara ämnade till vackra möbler, det såg de själva, men nu hade ämnena varit dolda under kitt och smink och masken hade kalasat därunder.

Det var ena otäcka maskar. Folket plockade ut dem fastän det kostade på. Nu skulle snickaren få göra dem till det som de en gång varit ämnade till. Snickaren, det var Gud, Gud som bodde i naturen och Gud som bodde i deras inre.

Teatersminkaren då? – Jo, han fick lida bedragarens död. Han blev hängd med fötterna opp och huvudet ner. Därefter blev liket av honom kastat i havet. Men havet tog det icke. Folket försökte bränna liket, men elden brände det icke. Folket lät liket ligga på skäret att ruttna, men förruttnelsen tog det icke. De måste hålla teatersminkarens lik på skäret.

Mänskorna avskydde liket, hatade det som det värsta onda, men det blev dem en dagligdags syn ändå. Och teatersminkarens lik blev dem en daglig predikan:

Kitta er icke. Måla er icke. Lev naturligt. Håll fast vid jorden.

Och folket höll sig kvar vid jorden.

Och örningen fick luft under vingarna.

IV

Stortallens saga

Det var i världens början. Det var i skapelsens timma. Gud Fader hade redan bakat jordekulan och rullat ut den i sin bana i världsrymden. – Jahah, där rullade jorden i väg redan, svart och ful var den, det kunde icke Gud Fader förneka. Så ful var nu jorden så Gud Fader skulle nappat den tillbaka åt sig, om den inte redan rullat bort utom räckhåll för honom.

Men inte kunde jordekulan få bli på det där sättet heller, ful och svart. Den blev ju en skamfläck i hela Gud Faders skapelsehistoria då.

Vad skulle Gud Fader göra med jorden? Jo, han tog en duktig näve frö ur sin stora evighetspåse och kastade ut efter jorden. Så kom det ett fröregn över jorden. Alla sorters frö till buskar och träd och örter och gräs och allt, allt, allt.

I bästa grannsämja följde tisselfrö i sällskap med sädeskorn och gräsfrö hopmed frö till stora högfärdigt susande träd. Men det ena fröet kände sig ju lika gott som ett annat. Inte var det väl någonting förmer att vara ett trädfrö än som ett frö till simpel mossa och renlav så länge ännu alla var bara frö i Gud Faders stora säck, där fröna redan legat så länge så de börjat tro att de inte kunde bli någonting annat, bara frö.

Men nerfallna på jordens svarta mull fick fröna se på annat

och bliva med om annat, själva med. Jordens vätskor trängde genom deras skal, som sedan solstrålarna sprängde. – Aj aj aj, nu kommer väl slutet vårt, gruvade sig fröna ner i mulden. Men det var icke slutet. Ty ur varje ett litet frö stack det en grodd fram, och litet därefter tittade grodden upp över jordytan, helt nyter och glad.

– Jag ledsnade på att fortfarande vara frö, diktade groddknoppen ihop. Därför blev jag nu en groddknopp på det här sättet.

– Detta ledsnade också vi, svarade alla de andra otaliga groddarna.

Och de barnsliga små plantorna trodde själva på sin egen lögn, att det varit de som åstadkommit förvandlingen från frö till plantor. Och att de själva velat det. Och de kände sig glada och nytra som alla livsbarn känner sig. Stor kamratanda och enighet rådde mellan plantorna så här i början. Gott om rum var det ännu på jordeytan, och mycken saft i jorden, och växtnäring så det förslog. Det var bara att låta solen skina över sina späda blad, utveckla sig och heja allt emellan åt sig:

– Hur jag växer! Si hur jag växer!

I början var alla plantorna lika: två små hjärtblad bara. Men efterhand utvecklade de sig olika. Och så ropade de till varann: Så här blir jag. Så här blir jag. – Titta, titta, jamen titta på mig då, hur jag blir!

Och plantorna trodde också att de själva blev som de ville. Men innerst i grunden var de omåttligt nyfikna på sig själva och kamraterna, hurusom allt skulle utveckla sig.

Det var också en konstig sak: fastän alla plantorna hade samma sol och stod med rötterna i samma jord, så sköt somliga med rasande fart i höjden, då andra åter blev små, liksom förkrympta, vid marken. Men varje planta fann även det som en naturlig sak. – Det är inte fint att häva opp sig så stor,

viskade små plantorna. – Det är bussigt att bliva stor, ropade de stora.

Små plantorna skulle nog även velat bli stora, bara det gått för sig. Men man fick finna sig och hålla god min i elakt spel.

Elakt spel ja, det blev det. En strid som gick ut på liv och död. Rummet på jordytan blev för litet. Växtnäring och sol och vätskor räckte inte mera till. Det blev då bara att växa ikapp, växa över varann, trampa ner varann. Den plantan som kunde leva bara, gjorde det, om också hennes bröder och systrar dog omkring.

Detta var på den tiden som alla små örter och gräsplanter skilde sig från stora träd och buskar och gick ut på slätten som ännu var tom, ställde opp sig där och ropade med en mun: – Jag är äng, jag är en stor grön äng. Jag är större än det största av er träd i skogen.

Men träden skakade föraktfullt på sina kronor och fnyste: – Äng, äng. Vad är äng för något. Gräs är ni, små pallriga grässtrån, som ingenting har att säga mot oss bussiga träd, ni får sedan ställa opp er hur ni vill.

Och så skakade stora träden ut sina frökottar mitt i ängen, som gräset älskade kalla sig. Och litet efter spirade trädplanter opp. Ja, nu hade det slutat illa för det stackars gräset, om inte människan kommit.

Människan ... människan ... vad var människan för något? Ett sus av undran gick genom gräs och skog då människan kom. Var hon ett träd, eller var hon ett gräs? Inte stod hon stilla med roten sin i jorden som andra hyggliga planter, utan gick omkring. Över ängen kom hon, och trampade ner otaliga grässtrån varje steg hon gick.

– Människan är ett träd, ropade skogen, som trampar ner gräset där hon går.

Men då människan tog sig till att rycka opp alla små träd som

rotat sig ute på ängen blev skogen tyst. Då var det gräsets tur att jubla.

– Mänskan är ett gräs, hon är ett gräs. Si hur hon befriar oss från de fasliga ungträden som annars skulle förkväva oss!

Men länge jublade icke gräset, ty snart tog sig mänskan till att vända upp och ner på marken, där gräset växte, med blanka järn och bettsaker. Jorden vände hon upp och myllade sönder. Allt gräs förstörde hon.

– Rätt åt gräset, rätt åt gräset, viskade träden sinsemellan. De skulle bra gärna ropat ut detta »rätt åt gräset». Men träden kände sig rädda för mänskan. Hon var så besynnerlig. Kanske var hon varken träd eller gräs. Träden stod och såg stint på mänskan medan hon bökade opp marken där gräset växt. Och när mänskan gjort detta, kom hon opp till skogen med någonting blankt, i solen glittrande, som hon slog mot första bästa träd. Inte bara en gång slog mänskan i trädstammen, utan flere, många, många. Och varje gång mänskan slog, ropade trädet högt: – Aj, aj, aj, så ont det gör. Och hela skogen ropade tillbaka: – Aj, aj, aj, så ont det gör. Men bara på skämt och gäckeri svarade skogen. Vad skulle det göra en för ont om den där lilla mänskostackaren hamrade mot ens stam.

Men då trädet föll, då gick det en förskräckelsens susning genom hela stora skogen. – Vad var mänskan för en, som fick stora träd att falla bara hon knackade mot stammen litet? Var mänskan träd eller gräs? Och var hon träd, varför stod hon inte stilla med sin rot i jorden?

Nya träd växte opp invid de fallnas stubbar, men alla hamrade mänskan omkull. Dock var det ett träd som hon skonade. Det var en tall. En riktigt ful en, med krokig, vriden stam och alldeles full med grova omöjliga kvistar. Och många, många gånger hade mänskan gått i ring omkring tallen och tittat opp, och tallen stått och darrat av förskräckelse: – Skall

hon hugga mig med, nu? Och tallen kastade ner några kottar och barr över mänskan för att liksom skrämma henne. Blev hon rädd? Så trodde åtminstone tallen. Ty varje gång mänskan gått omkring honom och givit honom rovlystna blickar, hade hon bara skakat på huvudet och lämnat tallen i fred.

– Den där tallen är krokig och ful, sade mänskan varje gång hon skakade på huvudet åt den, den duger ju till rakt ingenting. Men tallen som redan var gammal och hörde dåligt, tyckte att mänskan sade: – Den där tallen, ja den där tallen vågar jag rakt inte angripa. Den ser för stor ut till det. Ja, så tyckte tallen. Men den kunde väl inte heller rå för sin dåliga hörsel.

Småningom brydde sig mänskan inte mera om att komma till tallen och gå omkring honom. Och då kände sig tallen säker och började se sig omkring så där stort och förmädet. Undra på det, släkte efter släkte av unga träd hade vuxit opp runtomkring tallen. Och han bara stod kvar. Ja det var så att han själv började kalla sig Stortallen.

Till en början hade han det namnet ensam för sig. Hur skulle han få ut det? Det var väl liksom inte fint att själv tala om det.

Jo, det var en kråka som ville bygga bo i Stortallens topp. En gammal, gammal kråka, som redan byggt bo och värpt ägg i många, många år, men aldrig en gång fått ligga ut ungar för mänskans stygga barn, som varje vår hade plundrat hennes ägg och rivit hennes bo. Och nu skulle kråkan dö, dö, snart dö, klagade hon, och inte hade hon fått smaka den ljuvliga moderskänslan. Kanske skulle hon få reda sitt bo i Stortallens topp? Dit skulle väl icke mänskans elaka ungar komma.

– Nog kunde hon väl få det, tyckte tallen, men betänkte kråkan hur storartat det var för henne att få reda sitt bo i Stortallens topp? Visste kråkan att han var Stortallen?

– Ne-e-ej, kraxade kråkan.

– Jo, jag är Stortallen jag, högfärdades tallen. Och det är bara sissådär att du kråka får bygga bo i toppen min. Det liksom generar mig lite.

Då gav sig kråkan till att skrika: – Stortallen, Stortallen! Jag bygger mitt bo i Stortallen i år. Och för varje kvist som kråkan förde till boet skrek hon: – Stortallen, Stortallen, det är i Stortallen jag bygger boet mitt i år.

Och när boet var färdigt byggt satte sig kråkan i en grantopp litet ifrån, lade huvet på sned, kikade över till boet sitt och skrek: – Si till Stortallen, si till Stortallen, skall ni få si någonting underbart vackert. Boet mitt.

Och på det sättet flyttade hon från trädtopp till trädtopp hela skogen igenom och skrek på samma sätt. Kråkan kunde aldrig få nog av att se på boet sitt och prisa det, så vackert tyckte hon det var.

Nog har ni väl alla sitt kråkbon, och vet hur vackra de är. Av några torra kvistar är de hopfogade, och tapetserade med bark och lav, papperstussar, svinborst och annat mjukt. Inte tycker väl du att kråkbon är vackra. Men kråkan, för henne var boet det allra vackraste i hela världen, bara därför att hon själv gjort det och därför det var hennes. Därför ropade också kråkan oupphörligt:

– Si på Stortallen, si på Stortallen, så får ni si något. Det var ju icke på Stortallen alla skulle si, menade kråkan. Men såg de på Stortallen först bara ...

Och på det här sättet fick tallen sitt nya präktiga namn spritt och känt, utan att han själv trängde göra sig löjlig för den sakens skull.

Stortallen blev högmodig av sig, jo, och såg ner med ett visst förakt på de andra träden omkring. Han brydde sig inte om att tala till dem heller. Ibland kunde han dock säga, liksom till sig själv:

– När jag var ung, när jag var ung. Ja, mer sade han inte. Men hela ungsbogen stod nyfiket omkring och frågade: – Ja, hur var det då, när du var ung? Då teg tallen, stolt och högtidligt. Det var inte till ungträden han talat. Det var till sig själv. Och ibland kunde han också säga: – Hur annorlunda var det icke i min ungdom.

– Ja hur var det då, frågade ungträden.

– Det var annorlunda då.

Ja, mer sade inte Stortallen, om också ungträden bjudit honom betalt härför. Och ville ungträden ha Stortallen arg skulle de fråga:

– Hur kommer det till att mänskan låtit dig stå orörd, när hon fällt alla andra träd?

Riktigt ursinnigt arg blev Stortallen, och fnyste:

– Mänskan ... mänskan ... Vad är det med henne? Jo, mänskan hade aldrig vågat ställa till med att fälla honom.

Ungträden stod styva av häpenhet.

– Nej, si mänskan vågade inte det, vidhöll Stortallen.

Men ville inte Stortallen tala om för ungträden vad det var som ingav mänskan respekt? De skulle också vilja lära den konsten.

– Den konsten ja, hm, hm. Mer sade inte Stortallen. Teg bara högtidligt när han hm-hm-at ett par tre gånger.

Saken var bara den att Stortallen själv inte var på det klara med vad det var som gjorde att mänskan låtit bli honom. Fast detta ville Stortallen inte yppa för någon, förstås. Bra enkel skulle han varit då, förresten.

Ungträden undrade. Långa månljusa nätterna genom stod ungträden och undrade på vad det egentligen var med Stortallen som skonat honom från mänskans allhärjande yxa.

Har du gått mellan skogens träd en mänskensnatt? Har du detta? Då har du väl också känt den där skogens underbara

undran. Den griper tag i en mänska och gör en orolig och rädd. Man börjar se omkring. Man fruktar okända faror och vilda djur. Detta är bara den där stilla undran som går ut ifrån träden och flyter ihop till en stämning mellan stammarna. Och ungräden undrar: – Hur kunde den där Stortallen bli en stor tall? Vad är det egentligen med honom som kunnat avskräcka mänskan? Den är ju inte märkvärdig på något sätt, tvärtom. En krokig, kvistfull fuling var den. – Ungräd, om ni bara vetat hur nära sanningen ni varit med detta. Det var för fulhetens skull som mänskan lät Stortallen vara. Då skulle ni ungräd inte mera bry er om att bli raka i stammen, släta och vackra, och på det sättet verka vördnadsfulla. Ni skulle bli krokiga, kvistfulla Stortallar allihop då. Men lyckligtvis vet inte ungräden detta. Och du, läsare, håller väl också tand för tunga, och säger inte detta åt skogens raka ungräd.

Stortallen blev gammal den, och proppfull med visdom. Vad menar du kära läsare, med visdom? Är det kloka vänliga råd, kanske? Eller är det varma deltagande hjärtan? – Nej, visdom är förakt, stort förakt för alltsammans i livet som sker.

Hör på Stortallens överlägsna sus: – Schoo, schoo.

Han har levat så länge. Han kan hela livskommersen utan-till. Alla företeelser upprepar sig, och går igen. Ingenting är nytt, vet han. Han har sett otaliga vårars födsloglädje följas av lika många höstnars förödelse. Han tager vintrarnas köld och kulna dagar med jämnmod. De är så strax förgångna, vet Stortallen.

Och sommarens sol och glitterfägring kan inte liva Stortallen. Det är bara ett fagert sken alltihopa, som snart bortdunstar. Och lärkans kärlekskvitter om våren ids han knap-past höra på. Det kan han utantill. Dödssången som svanorna sjunger ut över jorden om hösten kan han heller inte tro på. Stortallen tror på ingenting, varken på liv eller död. Hela livet

är ju bara en snurra med fyra korsarmar, och på var sin korsarm står det: vår, sommar, vinter, höst. Det är ingenting alls det där. Bara kretsgången, fåniga runtomkringgåendet.

– Ptå vali, spottar Stortallen. Ptå vali i hela livsenkelheten.

Ja, så mäktas vis är Stortallen.

Liksom det där fältet som mänskan bökade upp. Varje vår sår hon ut sädeskorn däröver. Om hösten skördar hon igen. Och bökar opp jorden, och sår och skördar, och bökar opp igen. Samma sädeskorn och samma människor, tror tallen.

– Ptå vali i hela enformigheten.

Likaså med skogen runtomkring. Där växer det opp trädsläkte efter trädsläkte. Och mänskan kommer och hugger dem och släpar bort dem allihop. Samma träd, samma människor. – Ptå vali i hela livsenkelheten.

Stortallen fnyser och spottar åt alltsamman. Jaa, så vis är den.

Dock är det en par småsaker av viss betydelse, som Stortallen inte kan begripa.

– Vad förslag, kan inte Stortallen begripa?

– Schoo, schoo, hör nu så överlägset den susar. Schoo, schoo. Stortallen begriper allting. Det är ju så enkelt.

– Men hur är det egentligen Stortall, vintertid, då mänskan kommer och fäller träden omkring dig?

– Schoo, schoo, då är det väl ingenting.

– Och har häst och kälkar med sig.

– Schoo, schoo, med hästen är det då rakt ingenting, svarar du, Stortall. – Hästen är då det enklaste av allt enkelt. En trädkrake bara, som springer omkring på fyra avhuggna grenar. Och som stannar när mänskan rycker i tömmarna. Och börjar åter springa då mänskan ånyo rycker i tömmarna. Schoo, schoo, Stortallen skrattar ut hästen för mig.

– Men kälkarna då, kälkmedarna, skrattar du åt dem också?

– Schoo, schoo, nu susar Stortallen bara övermodigt, och vill inte alls höra på mig. Men jag vet att kälkmedarna retar honom, därför berättar jag.

– Jo, kälkmedarna borde du känna igen du, Stortall. De är ju av den där krokiga björken som växte nära intill dig. Hur mycket förargar dig kälkmedarna när de kommer nytra och kariga och sätter opp näsorna på det där retsamma sättet, liksom vore det någonting att vara ett par kälkmedar. Stortallen känner sig också en smula oroad för de där kälkmedarnas skull, fastän han inte visar det. Nej, schoo, schoo, hur skulle han visa det. Men kälkarna är så fulla av jävelstyg. De ränner på bägge sidorna om vägen. Knuffar varandra och skramlar så övermodigt om sina kättingar och järndon. Och medan mänskan fäller omkull träden, står kälkarna litet avsides och berättar historier och övertalar träden att kasta omkull sig, övertalar på det där sättet som soldatvärvare gör. Har du varit illa ut för soldatvärvare, så vet du nog hur fulla av frestaren de är, och hur svårt det är att slippa dem.

* * *

Soldatvärvaren kommer till de tungt arbetande ynglingarna och hälsar glatt och inställsamt: – Goddag, mina herrar.

Ja, soldatvärvaren säger alltid »herrar» till simpelt landsfolk, bara för att behaga dem.

– Goddag mina herrar. Sluta opp med detta gemena arbete, mina herrar. Tycker ni det är passande sysselsättning för era stilfulla figurer? Mina herrar.

Passande sysselsättning. Detta hade väl aldrig de tungt arbetande ynglingarna trott. Men de måste ju arbeta för att leva.

– Ni skulle bara gå och slanka, raka i ryggen, och äta och sova och mellanåt skoja med kvinnfolken!

Kors då, att soldatvärvarna kunde läsa deras innersta önskan. Just på det där sättet hade arbetande ynglingarna önskat sig livet. Önskat ja, men hur? På vad sätt?

– Jo, mina herrar, om ni vill bli soldater. Soldater viskar han, men de arbetande ynglingarna hajar till ändå för det yrket.

– Höga kungens soldater, lägger soldatvärvaren till, bara för att det skall låta bussigt. Men de arbetande ynglingarna vill inte befatta sig med det jobbet. Det är väl så svårlärt, tror de. Men det menar de inte, de bara säger det, för att inte visa sig fega.

– Svårlärt! ropar soldatvärvaren, och gör en förvånad min. Ja, den förvånade minen gör han mycket bra, förresten. Han drar hop ögonbrynen och håller mun öppen. Jahah, så där ja, nu ser han riktigt förvånad ut. – Svårlärt yrke att bli soldat? Hah hah ha. Det är bara att stå rak i ryggen på det här sättet. Skyldra gevär så här och sedan gå i marschtempo. Ett tu, ett tu, ett tu – vänster höger, vänster höger, ett tu. Jahah, detta är allt ni har att lära er. Och detta kallar ni svårt? – Jo, ett glömd jag: honnören ni skall göra för löjtnanten och kungen. Ryggen rak, handen upp till örat. Hejsan bara! Så här är honnören. – Hejsan gossar, vi skriver under på det då, att ni blir soldater.

Och soldatvärvaren drager opp en lista som han börjar skriva ynglingarnas namn på, som om det vore en naturlig sak att de skall bli soldater, när inte yrket är dess värre tunglärt. Och ynglingarna står hackande, med klappande hjärtan, och ger opp sina namn, för det att de inte kommer sig för att säga ifrån.

Men den yngsta i hopen, han säger med mycket låg röst:

– Om inte soldatyrket är farligt.

På detta svarar soldatvärvaren ingenting. Han bara ser på den yngsta, riktigt mäktigt förvånad. Och den yngsta önskar

att han aldrig framsagt sin tvekan. Men nu får han hjälp av sina kamrater:

– Om det blir krig då, om det blir krig? ropar de alla om varann.

Soldatvärvaren skrattar. Riktigt det där stora överlägsna skrattet.

– Krig, krig. Huru kunde de dumma ynglingarna tro detta. Hade det förekommit krig i deras tid?

– Nej, men ...

– Hade det krigats i deras fars tid?

– Nej inte då heller, men ...

– Och trodde de nu att kungen, Höga, Stora kungen skulle ställa till krig nu? Aldrig. Kungen var ju som en fader för sina undersåtar. Tror ni kungen vill dräpa sitt folk i krig? – Namnen, namnen! Vad heter du? och du? och du?

Och soldatvärvaren antecknar ynglingarnas namn, fastän de inte är riktigt med om det. Men vad skall de säga, när soldatvärvaren avväpnat dem helt och hållet.

– Men om det ändå blir krig, vidhåller den yngsta.

Nu skrattar inte soldatvärvaren. Nej, han blir arg. Riktigt arg. Först fräser han till och slår ut armen. Sedan svär han mellan händerna: – Satan, satan! Och rullar med ögonen. Han gör det mycket bra, förresten. Envar måste tro att han är verkligt arg. Och den yngsta gömmer sig bakom kamraterna.

– Om det blir krig! Vad sedan. Låt det då i jävlarnas namn bli krig. Inte har våra soldater någonting att frukta för det. Vår armé är fruktansvärd. Vad skulle fienden kunna tillfoga oss för något ont?

– Men om vi stupar i kriget?

– Hah, hah, ha. Soldatvärvaren är på sitt goda lynne igen. – Inte stupar våra soldater i krig, inte. Vi har så duktig utrustning, präktiga kanoner. Och varje soldat får ett bussigt

harnesk av stål att skydda sig mot fiendekulorna med.

– Men om man ändå skulle stupa.

– Så dör man hjältedöden då. Har ni tänkt på detta, huru storartat det är, att dö hjältedöden, att gjuta sitt hjärteblod för kung och land? Att få sitt namn inskrivet på historiens blad. – Inskrivet på historiens blad, drar han riktigt länge ut på. – Och när ni ändå en gång måste dö. Eller tror ni kanske att ni undgår döden, vad? Så kan ni lika gärna ljuta hjältedöden som ni dör den simpla bonddöden hemma i sängen under skinnfällan.

Under tiden han pratat har han tecknat upp deras namn ett efter ett. Nu är de alla skrivna till soldater.

– Sisså! Framåt marsch!

I tunga otympliga steg får ynglingarna följa soldatvärvarna bort över bruna fält och gråa vägar. De vill inte, men måste liksom. De vet inte hur den gått till, den här övertalningen.

– Ett tu, ett tu, vänster höger, vänster höger ...

* * *

Som soldatvärvare kom kälkarna och pratade med träden, medan mänskan högg ner dem. I sådan ångest alla träden stod, när mänskan kom.

– Vilket av oss tänker hon hugga, viskade alla träden sinsemellan och drog kvistarna åt sig, liksom djur drager svansen åt sig när de är rädda.

– Men varför skall ni vara rädda, övertalade kälkmedarna, nu när mänskan fällt er och vi burit er opp till mänskans hem, då börjar det riktiga livet, kära kamrater.

– Det riktiga livet, gruvar sig trädet som mänskan hugger av stammen på. – Aj, aj, aj.

– Tro mig, övertalar kälkmedarna, jag har varit ett träd i

skogen som ni. En krokig och vanskapt björk som växte där. Åjo, mig kommer ni säkert ihåg. Ni kan tro mina ord. Låt mänskan fälla omkull er, kära kamrater, och släpa hem er till sin gård. Låt henne bila er till timmer, eller såga er till plankor och bräder, då skall ni trädkamrater få känna att riktiga livet börjas.

– Det riktiga livet. Aj, aj, aj, hur skulle träden kunna tro detta. När mänskan hade fällt omkull dem så var de döda. Riktigt döda, var de inte? Åjo, visst. Kälkmedarna skulle få prata sitt skräp som inget levande träd trodde. Men då mänskan fällt omkull dem, var de döda väl. Inte växte de då mera på höjden och bredden. Och alla deras barr och kvistar och grenar vissnade och föll av. Och när de var fällda och bortsläpade fick de inte mera deltaga i sången. Skogens stora körsång. Det var ju för skogens stora körsång träden levde. Vart och ett. Hur kunde kälkmedarna sedan påstå att det riktiga livet skulle börja, när inte träden skulle få sjunga i kör mera. Visste kälkmedarna hur musikalisk skogen var? Sus och sång var hans liv.

– Åh, detta måtte väl kälkmedarna veta. Hade de inte själva vuxit som träd i skogen, kanske? Mindes inte trädkamraterna krokiga björken? Åjo, trädkamraterna kunde tryggt tro kälkmedarnas ord. Att skogens träd tyckte om att sjunga i kör, detta visste kälkmedarna av erfarenhet. Hade de inte själva stått som en krokig björk och susat med i sången, om vintern med röd risig krona och om sommaren med prasslande löv, grenarna fulla? Men vad var det för sång mot som nu, då hon sjöng med i mänskohemmet. Visste skogens träd vad mänskohem var för något?

– Nej. Hur skulle skogens träd veta detta.

Jo, det var sång det. Hem. Hem. Lät det inte som sång kanske. Här i skogen står ju träden och sjunger alla på samma sätt, susar med kronorna sina. Häh. Det var bra enkel sång

det. Men i hemkören. Ja, där blev det ena trädet som stock i stuguväggen, det andra som pärtor på taket. Som dörrar, bord, bänkar, stolar kunde man bli. Kärror, vagnar, redskap, ja det var så mycket man kunde bli i hemkören. Och alla hade sin uppgift att fylla. Sin stämma att sjunga. Och vet ni träd i skogen vad som hemsången sjunger?

– Nää.

– Jo, den sjunger fast mänskan på ett ställe på jorden.

– Åh, åh. Här börjar träden begripa.

– Ni minns väl alla hur vi träd önskat att mänskan skulle stå på ett ställe med sin rot i jorden. Och vara som andra hyggliga träd.

– Att träden mindes detta, ja.

– Och nu har vi träd bildat hem, omkring mänskan, och narrat henne att växa fast med roten på ett ställe. Är det inte finurligt gjort av oss träd, vad? Vi har mänskan bunden nu. Och sedan, tocket liv vi får. Mänskan riktigt genomandar oss, med sin ande. Vi träd, som mänskan tagit hand om och lagat hem av, är inte bara döda trädbitar. Vi är liv. Vi är ord i en vacker saga. Ljud i en vacker sång. Hem. Hem. Detta är annat än som enformigt susande. Har ni inte lust att försöka?

– Lust. Lust. Jo, träden hade väl ingen annan råd än som att visa lust. De blev ju ändå omkullkapade. Lika så gott då att visa sig modig.

Och när det bar i kull så ritsch-ratschade träden bara värre och ropade: – Hurra, hurra, så livat det är att komma opp till mänskobyen och bli en del i hemsången.

Vad var det för jävulskap med historierna som kälkmedarna berättade, som så här ändrade ungrädens sinnelag? Om Stortallen kunnat höra det, men nej, han var ju gammal och döv. Något enstaka ord kunde han snappa opp, som hem och sång och liv. Var det något som han, Stortallen, icke visste av

och begrep? Visst inte, scho, scho, vad skulle det vara, som inte Stortallen begrep. Schoo, schoo, rakt ingenting var det.

Ännu en sak var det som retade Stortallen, och som han inte riktigt förstod. Det där med vagnen som kom och hämtade sädesskylarna bort från åkerfältet om hösten. Vagnen kände Stortallen mycket bra igen, snickrad som den var av träd som växt där omkring Stortallen. Men vagnshjulen retade Stortallen mest. De tvinnade sig runt-runt, runt omkring sig själva på ett retsamt sätt. Vad hade vagnshjulen att tvinna omkring sig själva före? Ibland kunde också vagnshjulen pita och skrika iiohh, iohh, så det riktigt gjorde ont i Stortallens döva öron. Och andra gånger rann det svart, tjock smörja ur dem som retade Stortallen mera än allt annat. Varför skulle vagnshjulen drägglä ur sig svart, tjock smörja? Detta var ju oförskämt gjort av vagnshjulen, oförskämt gjort mot ärevördiga Stortallen. Och sedan hade vagnshjulen sina kockel-kockel-historier med säden, som Stortallen icke skulle idas spotta på, så meningslös var säden.

Stortallen hade fått in i huvudet sitt att det var alldeles samma sädeskorn som mänskan varje vår sådde ut på åkerjorden, och alldeles samma sädeskorn som hon om höstnarna skördade. Var det någon mening med det där eviga såandet och skördandet, trampanDET på samma ställe? Visst inte. Stortallen mådde riktigt illa av meningslösheten.

På våren, medsamma då mänskan sådde ut kornen, skämde Stortallen ut dem: – Si nu ha di dära sädeskornen kommit ut på åkerjorden igen. Häh.

Det var väl inte så skamlösa ord som Stortallen skämde ut sädeskornen med. Men det var sättet, sättet varpå de sades, som retades alldeles omåttligt. Så stort och överlägset:

– Si nu ha di dära sädeskornen kommit på åkerjorden igen. Häh.

Det var detta försmädliga »häh» som retade sädeskornen mest.

Om sommaren då sädeskornen rände opp till brudd, växte till stråd, gick i ax med korn på, gick tallen på likadant: – Meningslöst, meningslöst alltsammans det där. Häh.

Gud vad säden lärde sig hata den där Stortallen. Det blev riktigt sådant där nedärvt hat som kattor och hundar har, vars ungar fräser och hackar klorna i varann, fastän de är så späda att de inga ögon har. Redan om våren då sädeskornen bredde ut sig på åkern och hörde Stortallen fnysa sitt »häh», spottade sädeskornen. Jaah, riktigt spottade, på det sättet som sädeskornen kan spotta.

Åh, säden skulle rentav velat mörda Stortallen, mala sönder den, förinta den. Men vad kunde väl säden göra? Den stod ju som simpel säd på åkern bara och växte, och fick tåligt svälja Stortallens alla högdragna häh, häh.

Lika snopen fick säden stå i skyl. Stortallen hähhade över den också då, ända tills mänskan kom med vagnen sin.

Ja, vad var det nu för historier vagnshjulen slog i sädes-skylarna, det skulle Stortallen velat höra. Som soldatvärvare kom vagnshjulen, nej mycket mer, som häranförare kom de.

* * *

Har ni sett häranföraren i krig, omringad av fienden och tillspillogiven? Som en hård, hård ring, som en snara, drager fienden hop sig omkring häranföraren och hans folk. De kan ingenting göra. Eller orkar ingenting göra. – Låt oss dö, låt oss dö, mumlar häranförarens krigsfolk, då vi ändå måste dö. Och långsamt snär sig fiendekedjan omkring. Det blir tyst en stund Så tyst att man icke vågar andas. Man väntar på att någonting stort skall ske. Och de stridande parterna ser in i

varandras ögon. Det är första gången sedan striden börjades.

– Vad är du för en? Och vad är du för en? frågar de stora ögonen med de hatvassa blickarna.

Men bara en liten stund ser fientliga krigsmän i varandras ögon. Snart därpå glider de segrandes ögon ner på de besegrades strupar. Där, just där, i den mjukaste gropen under hakan, skall de klämma in sina finger. Och just där över strupen, där den med sina jämna ringar sticker fram under huden, skall de sarga med svärden sina.

De segrande hör redan sina offer byta andedräkt. Det är inte genom munnen mer som luften går, utan genom blodröda såret över halsen. De har hört sina offer fräsa förut och andas häftigt i strids- och hämndlystnad. Men nu, plo-off, plo-off, går luften ut och in i deras strupar. Meningslöst. Meningslöst. Segrarna måste dra på munnen. Men det är inte roliga leendet. Det är rovdjurets rynkande på nosen, då det bereder sig på blod.

Och häranförelaren och hans folk står i en tät darrande klunga. Men det är uppåt deras ögon går. Upp till blanka lansar och spjut. Och bara för att göra pinan värre börjar de segrande männen bryna sina spjut och lansar. Somliga vässer sina bett mot markens stenar, andra mot varandras sköldar och stål hjälmar. – Rissi-rissi-rissi, låter det, som när isen mals sönder av vågorna i havsbandet. Och från den besegrade hopen kommer det ett skallrande ljud. Det är från tänderna av hundra käkar som slår mot varandra.

Är det av feighet tänderna skallrar? – Nej, av kyla, av en underbar döds kyla är det som tänderna slår ...

Icke blir man väl värmd i själen av risslande ljudet från fiendehopen där bettjärnen brynas.

Annars är det tyst. Ingen säger något. De besegrade är för stolta för att be om nåd. Och segrarna ... Jah, det är roligare

att slakta tyst – som djur. Men mitt i denna mordångest och kvalfulla tystnad ljuder häranförelarens stämma. Som ett underverk kommer den. Stor, kraftig och bärande. Det är till sina bästa och tappraste män han talar:

– Ni är vårt enda stöd. Jag tror på er. Jag litar på er. Om icke ni gör hål i fiendens led, så är vi förlorade. Ni är den stora makt ... stora makt ...

Längre kan inte häranförelaren. Hans stämma skälver och förlorar sig, av rörelse tror hans krigare, men det är tvivel. – Det är lögn, det är lögn alltihop vad jag säger, skriker det högt i honom. Ja, han tycker att hans krigsfolk måste höra hans samvetes rop. De är ju ohjälpligt förlorade. Inte tror han på någon hjälp mera, ingen makt, nej ingen makt i världen kan hjälpa dem mer. Kom död! Men kom fort. Att han talade till sina krigsmän – åh, han ville tala till dem, säga vackra ord innan slutet. Hur han trodde på dem, hur gärna han gick i döden med dem. Han hade ett långt grant tal ihopsatt, men rösten inne i honom började skrika lögn, lögn, så han måste tuga.

Men häranförelarens tomma granna ord, hur underbart verkade de inte.

– Jag tror på er ... ni är den stora makt ...

Som glödande eld for dessa ord genom krigsmännens ådror.

– Ni är den stora makt ...

Hans krigare liksom förvandlades. De blev inte människor längre. De blev en makt, en ursprunglig vild framåtstormande makt, som ingen kunde motstå. Och fiendens tätt slutna led vek i förfäran och förföljdes och nedgjordes. Bara några tomma uppstyltade ord åstadkom detta. Kom sedan och säg att inte ord har makt, om de också är tomma.

* * *

Liksom häranförare talade vagnshjulen eldigt och eggande till sädesskylarna som endels låg kullblåsta och andra med vindbrutna ax och grå urvattnad halm:

– Hejsan sädesskylar, nu börjas det roliga. Och tjocka svarta vagnssmörjan droppade ner från hjulnaven i het iver. – Nu börjas det roliga för er. Först skall vi nu alla fyra vagnshjul skjutsa er sädeskärvar opp till rian, där ni sättes in i den sköna rihettan till torkning. Hejsan så varmt ni skall få. Och så livat det är att åtminstone en gång få det varmt. Och hejsan sädesskylar, sedan får ni åka genom tröskmaskinen så stopporna står omkring er. Och sedan får sädeskornen komma under de lustigt mullrande kvarnstenarna och bli mjöl. Och sedan bröd. Och då, hejsan och hoppсан, sädeskorn, börjas först det riktigt roliga, när ni bliver till bröd.

Men sädesskylarna stod trumpna och såg motsträviga ut. Inte kunde de alls dela vagnshjulets iver. Det där att få det varmt i rian, gå genom tröskmaskinen, bli malen under kvarnstenarna och bakad till bröd var ju så nytt och nymodigt alltsammans. Inte ville sädesskylarna med den affären. Och kanske det var rent av farligt, allt det där, att gå igenom.

– Farligt. Hah, hah, ha. Vagnshjulen måste skratta. Men skrattet var lika falskt som häranförares stora granna ord.

– Vad skulle det vara farligt för? Men roligt, roligt bara, är det. Ja, vagnshjulen önskar de fått bliva säd de med, som sedan fått gå genom alla roligheterna. Och sedan det där underbart storartade att få bli bröd. Ty brödet, det är en stormakt, en stormakt, visste sädesskylarna det? Vet ni sädesskylar vad en stormakt är?

– Nä-ä.

– Det är en kraft som sätter allt, allt i rörelse. Och brödet, det är just stormakten, den som sätter hela jordelivet i rörelse. Brödet driver människan att röra sig, att lära sig arbeta.

För brödets skull omskapar människan världen till ett paradys, så småningom. Det lustiga är att människan inbillar sig att det är hon, hon själv, som utför alla hennes stora gärningar: bryter berg, hugger sten, faller skog, rödjar mark och plöjer. Men allt detta gör brödet. Människan står bara som en simpel tjänare i brödets tjänst. Tag bort brödet från människan, och hon faller ihop till ett intet. – Bröd, bröd, vilken härlig lott att få bli bröd, lovprisar vagnshjulen.

Nåjah, litet mera intresse har ju sädesskylarna fått för det där att bli bröd. – Men är det ändå inte det säkraste att förbli som skylar på åkerstubben?

Ja, jag tror att sädesskylarna inte alls brytt sig om den där brödaffären, om inte Stortallen i samma stund susat till på det där gamla försmädliga sättet. Nu for hin håle i säden. Den ville bli bröd nu, den där underliga stormakten. Gå genom vad som helst, bara bli bröd. Och sedan skulle säden gå och skuffa omkull Stortallen. Jahah, det skulle den. Den kunde inte alls mera tåla Stortallen, så jämmerligt försmädlig som den hade blivit.

Nu var det genast liv och intresse i sädesskylarna. Med samma människan kom med vagnen långsmed skylarna, hoppade kärvarna opp i den. Fastän människan inbillade sig att det var hon som plockade kärvarna på vagnen. Men hon skulle fått se vart hon kommit med den saken, om sädeskärvarna varit ohågade och motspänstiga.

Då lasset var fullt, med stor råga på, bar det av för vagnen. Hjulen pep karigare än förut, och sädeskärvarna, som låg med stubben upp, dinglade från den ena sidan till den andra på lasset och ropade i glatt övermod: – Hurra! Hurra, det skall bli roligt det här. Och till Stortallen hojtade kärvarna: – Vi kommer tillbaka och hälsar på dig, vi, som bröd, som brö-ö-öd, hör du?

Jo, Stortallen hörde det, och skrattade och schoade med kronan sin det föraktfullaste han kunde. Men Stortallen hörde galet. Undra på det, han var ju gammal och nästan döv. Han tyckte kärvarna ropade: – Vi kommer tillbaka och hälsar på dig, vi, som säd, som sä-ä-äd, hör du.

– Hah hah ha. Detta var väl inte mycket att ropa ut. Detta hade Stortallen sett i otaliga år, att säden kommit till åkerjorden om våren och farit opp till mänskobyen om hösten. Rena meningslösheten, den var väl ingenting att skrävla över.

Men oroad var Stortallen likafullt. – Vad hade vagnshjulen att berätta för sädesskylarna, som så muntrade opp dem? Och vad hade kälkmedarna att tala om för träden som fälldes? Var det något roligt, kanske, som inte Stortallen visste.

– Men nej, schoo, schoo, det var ingenting. Mänskobyen var ju så enkel. Stortallen kunde mycket väl se den fastän han hade dålig syn. Mänskobyen var bara några små huskrafns utplottrade i en klunga som det sedan ringlade rökar över en par tre gånger om dan. Ja, detta var allt med mänskobyen, trodde Stortallen.

– Men vad berättade vagnshjulen, schoo, schoo, och vad talade kälkmedarna om, schoo, schoo? – Ingenting, ingenting. Stortallen försökte så gott han kunde susa bort sin egen oro:

– Schoo, schoo, lika enkel och meningslös var ju mänskobyen som allt det andra. Allting upprepades ju och kom igen. Gud så utled tallen var på allt, när ingenting nytt ville hända.

Men det man innerligt önskar kommer så småningom. Någonting nytt hände, fastän Stortallen inte kunde tro det, eller började hända. Och i början märkte Stortallen ingenting av det nya.

Det var om hösten, då säden skars på åkern som det skurits i oräkneliga höstnar förut. Hur skulle Stortallen kunna tro att det nya började hända just där? Men likafullt:

Det var bonden och hans två söner som skar av säden och gjorde kärvar. Det var ovanligt storvuxen och välmatad säd det året. Ja, den bästa säd någonsin som bonden och sönerna hade skördat. Det blev kärve efter kärve, som oppställda blev skyl efter skyl. Bonden och sönerna arbetade så svetten gjorde deras grå yllebussaroner svarta, närapå. Jojomensan, här vankades säd.

– Tror ni kanske att bonden och hans söner blev trötta för den myckna sädens skull? Nej, ju mera sädesskyllar det blev, ju gladare och livligare blev de. Och när husmor kom till åkern med förmiddagskaffet hade hon karlarna sina som tokiga.

Hon undrade bara om de hade trampat på vildgräs.

– Såg då inte mor så god skörd det blev i år. Sönerna trallade och sjöng på brudmarschen, som var den trevligaste melodin i ungt folks öron, och husbonden stod och knäppte takten därtill med listickan mot stövelskaften.

Mor skuggade för ögonen. Vad det hennes trögsinta karlar det här?

– Men såg då inte mor vad för en skörd det blev? Sönerna dansade runt med henne tills de alla tre ramlade omkull över en rågs kyl. Jahah, här, just här mitt i rågs kylen skulle kaffet drickas. Mor fick lov att duka opp.

– Titta vilken halm det var. Och sädeskornen sedan. Var de inte grova, kanske? Jo jo. Här skulle bli många tunnor säd till avsalu denna höst. Så mycket pengar man skulle få. Gamla hundraåriga skuldsedlarna som åt på hemmandet skulle väl få lösas in nu. Och alla murkna fallfärdiga hus rivs nu och byggs nya. Ja, det var många stora vidunderliga framtidsplaner som väcktes till liv vid detta förmiddagskaffe. Och många drömmar som tänktes tyst, därför att det inte fanns ord som passade för dem. Men mitt genom alla drömmar och planer såg sönerna två mjuka kvinnoarmar och en yppig barm.

Husbonden däremot såg en sval, skuggig kammare i den lugnaste ändan av huset. Och längre bort såg han en jordgrop med en aldrig körkbyggnad inöver.

Husbonden drack sitt kaffe rykande hett, utan att känna hur det brändes. Den ena sonen, som inte druckit en droppe, tyckte han druckit hundra koppar, kände hursom kaffet kväljde honom oppe i halsgropen. Den andra sonen däremot, som tömt i sig åtta koppar, trodde att han icke smakat kaffet och höll ut koppen för att få mer.

– Hade inte sonen druckit kaffe, undrade mor, hon hade ju slagit i kopp efter kopp, trodde hon.

– Nej, inte hade väl han druckit, bara pratat.

Att det pratades ja, vid det här förmiddagskaffet i rågskylen. Vitt och brett pratades det. Bland annat kastade husbonden fram:

– Om vi skulle hugga omkull den där tallfulingen dännan?

– Stortallen ja, nappade mor och sönerna i, det var de alla med om. Den skämmer ju ut hela hemmandet vårt, så ful som den är, Stortallen. Omkull med den, bara.

– Omkull med den, Stortallen, gick det som en susning över hela sädesåkern, från skyl till skyl. De tunga kärnfyllda axen nickade målmedvetet mot varandra.

– Nå äntligen, äntligen hade då säden förmått människan att mottaga den där tanken att fälla Stortallen, den tanken som säden haft liggande så länge färdig att stoppa i mänskan. Och inte förrän nu ...

Här måste jag passa på och skämma ut mänskan en hel hop igen för stora, inbillade högfärden hon bär på. – Jo, mänskan går och inbillar sig att det är hon, hon som tänker. – Jag tänker, jag tänkte, säger mänskan, liksom om hon från början var upphov till tankarna och gjorde dem.

Men tag bort hela livet omkring henne – tag bort sol och

måne, tag bort vinden som blåser och vattnet som rinner. Tag bort gräset som växer och träden som susar. Tag bort alla djur från jorden. Stäng in mänskan i ett mörkt rum. Låt henne vara så länge inne i mörka rummet tills hon glömt hela livet som sprudlat omkring henne.

Bed mänskan sedan att tänka. Försöka om hon kan. Vad hittar hon på? Ingenting. Tala vid fången, som i årtal suttit i stenmurens cell, om vad som pinar honom mest. Är det vassa bojan som gnager hans skinn och ben, är det den unkna vämjeliga maten? Du hinner inte fråga fången ens, förrän han svarar: – Det är enformiga livet som pinar mig mest. Det händer ingenting omkring mig. Jag får ingenting att tänka på. – Jag får ingenting att tänka på, svarar fången. Får, får.

Och ändå går mänskan omkring och säger: – Jag tänker.

* * *

Jag börjar bli rädd att jag aldrig får ett slut på den här sagan. Det är så många småsagor som vill komma med och bli berättade. Och orkar jag inte till slutet, så skriver jag ner slutorden där jag så tycker. Ty slutorden vet jag, och början. Ty alltid är det så, att början och slutet vet jag när jag skall berätta en saga. Men det andra, det som är mellan början och slutet ... jah, det kommer efter som jag skriver. Och det är väl inte så värst värdefullt vill jag tro, när det kommer så här bara, undan för undan. Men huvudsaken är, att medan jag skriver går tiden. Och vi människor gör ju allt som i vår förmåga står för att få tiden att gå. Den där välsignade tunggådda tiden, som inte vill gå.

* * *

Men – någonting började alltså hända vid det här förmiddagskaffet på åkern, då mänskorna kände sig storsinta och upplivade över den präktiga skörden. Stortallen visste inte om att det började, men sedan på vintern fick han del av det. Det var då husbonden och båda sönerna kom till skogen med häst och kälkar och såg och yxor.

– Vilka träd är det nu igen som stälpas skall, fnyste Stortallen, så där högt och överlägset som endast Stortallen kunde fnysa. – Men, men ... Stortallen kunde knappt tro sina ögon. Husbonden och sönerna kom rakt fram på honom, Stortallen, gick några varv omkring honom, Stortallen, och kikade upp i hans krona. Och de bar sig åt mot honom alldeles på samma sätt som de brukade mot de träd de tänkte fälla. Det måste vara ett misstag det här. De vet ju inte att jag är Stortallen. Eller är det ett skämt? Åjo, visst. Ett skämt är det. Mänskorna vill leka med mig. Men jag är nog den som begriper skämt, jag. Hah hah ha, hah hah ha.

Stortallen skrattade allt vad han ur den stora susande kronan fick. Men tvärt slutade skrattet. Det var sönerna som dängde in sina yxor i Stortallens bark och gulvita ved. Inte bara en gång, utan två, tri, många, hundra. Tänkte mänskösönerna fälla honom, Stortallen? Hah hah ha, då måste Stortallen skratta, och fick sitt goda humör tillbaka.

– Låt dem hugga, hugga på bara. Jag står nog ändå. Jag är ju Stortallen. Och Stortallen gjorde sig seg och hård i veden så mycket han kunde. Inte ämnade Stortallen falla i första rippet.

– Pappa, jag tror vi inte orkar få omkull honom, han är så hård i veden, sade den ena sonen.

– Och han är så full med hårda kvistar också.

Bägge sönerna kastade omkull sig på marken, trötta, svettiga och andfådda. De hade inte halva tallen genomhuggen än. Aldrig skulle de orka fälla omkull den.

– Pappa, vi slutar av meddetsamma.

Men fadern stod och klämde om matväskan:

– Pojkar, vi ska äta litet.

– Det hjälper oss inga.

– Åjo, visst. Maten styrker.

Och så plockade fadern fram ur matsäcken ost, smör och bröd.

– Bröööd, bröööd. Hela Stortallen riste av fasa och förskräckelse. Hade säden kommit tillbaka som bröd? Brö-ö-öd.

Hur hade det gått till? Hur hade säden kunnat bli bröd? Vad var det för sattyg som mänskan hade för sig där oppi byn? Tallen stod och bävade som envar gör, då han står inför okända, fruktansvärda makter, vars spel man inte känner. Och tallen såg med stora förskräckta ögon på hur brödet gick in i mänskornas munnar. Hur de begärligt tuggade och svalde brödet. Och ännu mer, tallen såg den underbara förvandlingen mänskorna genomgick så snart de fick brödet i sig. Svettiga och trötta hade de kastat omkull sig på marken, men efterhand som brödet gick in i dem slutade svetten att rinna, tröttheten vek från deras lemmar och de sprang opp som sprättbågar.

Ja, nu stod Stortallens förstånd alldeles stilla. Nu begrep han ingenting mer. Nej, rakt ingenting. Han gav opp motståndet bara. Hela motståndet. Vad hjälper det göra sig hård i veden nu mera? Nej, nej, nej.

– Pappa, pappa, så Stortallen blivit mjuk i veden nu. Det går liksom av sig självt att hugga.

– Jo-hoh-hoh-ho, skrattade fadern medan han snörde igen matsäckspåsen, brödet är en underlig makt.

– Brödet, pustade Stortallen, han hade redan börjat gunga åt sidorna, liksom resonera med sig själv om åt vilken sida det vore bäst att falla. – Brödet jo, det är den underligaste makt av alla makter i världen. Joh ...

Och så föll han, Stortallen.

Ett väldigt brak som ekade skogen omkring sade till när Stortallen föll. Men det var ingen glädje i det brakets, ingenting som ropade hurra, hurra. Det var så underligt dött och hemskt det där brakets. – Det är slut nu, slut nu, ropade det. Ty Stortallen väntade icke något liv efter det han slutat susa i skogen. Nej, hur skulle Stortallen vänta det, saker som han aldrig grubblat på. Han hade ju tänkt att alltid, alltid stå som en Stortall i skogen och susa förakt över allt och alla.

Men då tallen var fälld gav sönerna tappet. Stortallen var så kvistfull och besvärlig att reda opp, tyckte de. Ja, sönerna trodde själva att de tyckte. Men det var brödet som låg i magarna deras som ingav dem det tycket. Stortallen hade ju alla tider skällt ut säden för meningslös ... meningslös ... hade säden varit meningslös, som mättat hungriga magar, som födit opp släkte efter släkte som brutit bygd och odlat teg?

Men Stortallen, som stått där och susat och ingenting annat gjort, han kunde gärna få ligga på marken och ruttna, tyckte brödet i sönernas magar. Fastän sönerna trodde det var de själva som tyckte.

– Tallfulingen dög ju rakt till ingenting. Huvudsaken var att den var omkull, tyckte sönerna, trodde de – men vi vet vems tycken det var. Jah, och sedan svängde far om hästen. Alla tre satte sig opp på kälkarna. Fadern ryckte i tömmarna, och så bar det hem – hem.

Hem ... hem – vad var det egentligen för sattung detta hem? Ja, det låg Stortallen och funderade på medan tiden gick. Höst och vår växlade om. Säden såddes ut och skördades. Ungskog efter ungskog växte opp och fälldes och fördes bort av människan. Och alltid gav sig träd och sädeskorn med samma glädje i människans våld. – Vad var det för roligheter där oppi mänskobynd? Vad var det riktigt?

Tiden gick och Stortallen murknade sönder. Först föll småkvistar och barr till jorden och blev till ett därmed. Sedan föll större kvistar, och slutligen alla stora grenar. Stammen låg som ett gammalt käkben där alla tänderna ramlat. Det var stora hål in i stammen efter varje en gren. Tiden gick. Och stammen själv sjönk in i jorden så småningom. Ja, ingen märkte precis när Stortallen sjönk, men sedan en gång var den borta.

Stortallen multnade bort, sade mänskorna. Men Stortallen harmades sönder. Harmades sönder av att det fanns saker och ting som han, Stortallen, trots hela hans stora visdom ändå inte begrep.

Ja, nu är sagan slut. Fastän inte slutorden jag hade färdiga passar hit, så får den bliva slut ändå, sagan, eller hur?

Slut.

Höstmörkret

Nu har vi det stora trevliga höstmörkret ligger över bygden vår. Det är bara en liten, liten stund mitt i dagen som det ljusnar lite. Sedan kommer det trevliga mörkret igen. Om du, mörkrädda stadsmänska, bara visste huru roligt det bussvarta höstmörkret är, så sparkade du omkull de försmädliga lyktstolparna du har står utplanterade i långa rader på stadens gator. Och så släckte du lyktorna.

Höstmörkret är så svart, så svart, så man icke ser vart man går. Och rätt som det är kan man komma alldeles rätt på lilla vännen sin. Den som försynen har utsett till ledsagerska genom livet åt en.

Och nu tror jag att om icke detta välsignade höstmörker låg över bygden en sådan lång, lång tid varje år, skulle det icke gå så lätt för oss att hitta på varandra som det gör.

Du vet, när man är ung får man plötsligt den där mäktiga sugande känslan över sig. Den känslan som bara drager en ut. Man kan rakt omöjligt sitta inne ensam längre i kammaren sin när man har fått den sugande känslan över sig. Man måste bara ut för att söka reda på en vän som man plötsligt börjat längta till. Och när man går ut ur kammaren sin, då är tjocka svarta höstmörkret så välsignat bra.

Du kan förstå – om det vore skinande klart dagsljus med ens, huru svårt vore det inte då att hitta på riktiga vännen sin, som Gud utsett åt en. Eller om det vore ljus sommarnatt. Då såg man ju alla gårdarna i byn. Och då skulle ens förstånd leda ens giljareväg mera än som hjärtat. Man skulle se efter de stora granna gårdarna och besöka dem först.

Men då det är tjockt, för ögat ogenomträngligt höstmörker, då ser man icke stora granna gårdarna och låter icke sitt sinne bedragas av dem. Då går man bara dit man går, dit som ens innersta goda känsla drar. Och då kommer man rätt, alldeles rätt till lilla vännen som Gud har utsett.

Och när jag är ute och går i kolsvarta höstmörkret, då ser jag en stor ljusfläck blänka på himmeln i nordväster till. Detta ljussken är från staden. Skenet från alla gatlyktor och andra stora granna lampor, som lågor, som slår sken oppåt himmeln.

I staden skall det vara alldeles ljust på vägar och stigar nat-tetid med. – Stackars, stackars människor som måste bo i staden, tänker jag, där jag vandrar med lilla vännens arm under min i kolsvarta höstmörkret. – Aldrig hittar väl stadsmänskorna på sina riktiga utvalda vänner. Nej, huru skulle de väl det, när deras gator ligger opplysta av vitskinande ljus. Då ser de ju alldeles klart vart de går. Och när man med ögonen ser var man går, då går man sällan rätt, rätt dit som hjärtats innersta känslor drager.

Julbrödet

Först skall jag tala om i somras då säden växte på åkrarna och den mjuka, behagliga sommarvinden rullade fram över bygden och gjorde stora gungande vågor i sädesfälten. Man kunde tro att rågåkern var ett hav. Ax böjde sig efter ax. Våg rullade fram efter våg. Man blev rakt sjösjuk av att se på det hela, så mycket gungade säden för vinden.

Ja, det var i själva stora bondåkern det, som säden gungade. Men i lilla ussliga torpargälan som låg bredvid vågade inte axen gunga, nej inte alls. Dom bara darrade till litet för vinden och skämdes, ty bondåkern ropade till torpargälan hela tiden:

– Vad är du för en struntåker du? Inte är du brukad och inte är du gödd. Och inte har du en ordentlig gärdesgård omkring dej, bara ett usselt rishag. Ja, du ussliga torpargäla är inte någon åker alls. Kom ihåg det!

Och torpargälan stod som en stackare inklämd mot magra skogskanten och skämdes. Hur i allan dar skulle torpargälan vågat låta sina ax gå i vågor för vinden? Hon som hade axen så små och magra. Men mellan sädesstånden hade torpargälan bindknopp och losta och stora tisslar med granna ljusröda blommor. Men tror ni bondåkern tyckte att tisselblommen i

torpargälan var grann? Ånej. Bondåkern skämde ut torpargälan för tisslarna och det andra ogräset.

– Det skall bli fint bröd av en tocken där säd! Det brödet gildar väl människor äta? Nej, inte svinen gildar det heller.

Skärartiden kom. Bondåkern blev skuren under arbetsglädje och buller och bång mitt på blanka solskensdagen. Där gick fyra kraftiga karlar med liar och skar. Och där kom dubbelt flere kvinnor och tog opp och band. Mor kom med kaffe och mat. Mellan kärvarna lekte barnen och gjorde halmringar och satte på varandras finger och förlova sig liksom »stort folk». Och sädesbanden ställde opp sig i stora, modiga skylar i raka led och så ropade dom, alla skylarna, över till torpargälan:

– Undan mäddä, undan mäddä, för här kommer vi.

Och skylarna trodde för fullt och fast att dom spatserade ut i världen när dom skrek »här kommer vi». Ty nolanvinden förde stora vita molntappar i rasande flykt över himlavalvet. Och skylarna tyckte att det var dom själva som masa iväg och molngubbarna som stod stilla.

– Hejsan, undan ur vägen med dej, torpargäla, annars trampar vi sönder dej till grus – till grus!

Och torpargälan kröp ihop invid skogskanten och visste sig ingen råd, så rädd var den. Ty även torpargälan tyckte att bondskylarna kom rätt över henne.

– Kors då, så stora de var och breda och tjocka. Hu då, vart skall jag taga vägen?

Då kom torparmor till gälan sin, skesslade opp ledet och klöv in. Meddetsamma kändes det litet tryggare för den staccars gälan.

Torparmor kom för att skära säden i sin gäla. Men mitt på ljusa solskensdagen kom hon inte, utan på kvällen sent. Hon måste ju arbeta borta åt andra om dagarna. Hur skulle hon ha

råd att sätta bort en arbetsdag med sin gäla? Och inte kom hon med stora hopar folk och barn och kaffeanna som folket kom till bondens åker. Nej, ensam kom hon med en gammal rostig lie som hon sökte tubba av sädesstråna med. Men det ville inte gå. Hon fick för det mesta rycka av stråden med hand.

Nå, till slut fick torparmor sin gäla skuren även på det sättet. Men när hon skulle taga opp och göra kärvar blev det ingen ordning med säden alls. Somliga ax skulle ner i stubben, andra in i kärven. Inte ville de stackars axen visa sig för skylarna i bondåkern, som oavbrutet skrek:

– Undan med er stackare, undan med er, för här kommer vi!

Och torparmor skylar stalp bara omkull. Medan hon ret opp en, föll en annan omkull. Hur i all världen skulle hennes usliga säd ha mod att ställa opp sig i skylar? Nej då – lågt, lågt ner på marken ville kärvarna ligga, så ingen såg dom.

Men oppe på skogskanten satt hela världens kråkor och skrek. Ni vet ju hur skogskanten sir ut, uddig och vass som en såg. Varje grantopp är som en udd i sågen. Och på varje udd satt det en kråka nu, som vred och vrängde sig. Och när hela kråkskaran skrek lät det värre än som det värsta:

– Kraak! Kraak!

Översatt till svenska är det:

– Mat! Mat! Det finns mat i skylarna där!

Allt sedan skylarna i stora bondåkern ställdes opp hade kråkorna suttit på skogskanten och ropat, men inte haft mod att överfalla bondskylarna – dom såg för modiga och kavata ut till det. Men meddetsamma torparmor skessla igen ledet till gälan sin och gick hem var det kråkorna som dängde ner från skogskanten och ramlade som svarta bollar över sädesbanden i gälan.

– Krak, krak, skrånade dom. Krak, krak, här är munterhet och liv!

Kråknäbbar slet och spjälkte i rågaxen. Axnarna rök hit och dit.

– Krak, krak – för torpormors åkergåla är det ingen som har respekt. Nej, vem skulle väl völa det.

Ingen respekt för torpormors gåla. Hela byns korad skulle dit in och trassla till halmen samt hela socknens fårscock. Och när torpormor änteligen skulle få de trassliga resterna av sin säd till tröskning var det inte med en vilig vagn, utan med en gammal bultvagn som bonddrängen kom och hämta den. Dom viliga vagnarna var ju försatta med den präktiga bondsäden. Och när torpormors säd skulle sättas in i varmhuset, så blev det på sista ändan. Just innanför varmhusdörren blev den inpåtad. Och bondsäden ville inte tåla den:

– Pin på, pin på torparsäden, gnyade bondkärvarna sins emellan och klämde och pinade på den stackars torparsäden så den ingen råd hade än som att skuffa opp varmhusdörren och häva ut sig på backen. Men utanför stod bonden och passade på med en stång, knuffa igen dörren och fräste mellan tänderna:

– Sakramenskade torparsäd som en mänska skall pettla med! Vem skall ha råd att elda rian varm när torparsäden på det här sättet bara tränger opp dörren.

Torpormors säd blev ju lämnad till sist, naturligtvis, vid tröskningen. Med arbetsiver och glam blev bondens säd tröskad och rensad, agnar och säd i mått, medan torpormors säd stod inne i varmhuset och bävade:

– Ska dom glömma mej? Ska dom glömma mej, då?

Och på riloan bävade torpormor och skälvde. – Hade tröskarfolket glömt hennes säd, skulle hon måsta påminna dom? Hon som hade så svårt att säga till. Men när tröskarfolket stängde till lodörrarna och klev ner på stegan, då måste torpormor, fastän hon darrade på målföret:

– Mi-i-i-n säd då? Skall ni inte tröska ur den?

– Torparsäden? Jasså, den förbaskade torparsäden. Tröskarfolket klev argt in i loan igen. Ut ur varmhuset med den då. På harpan med den skall den få.

Harppinnarna skrällde och halmen fräste, som folket slog på. Och sedan skällde dom:

– Det är ju onödigt att torparfolk skall pjollra med sädesodling – dom som inte har rior själva och inte sir sej goa att tröska själva, bara hänga sej på andra. Sakramenskade torparsäd!

Inne i knuten bakom kastmaskinen stod torparmor och grät. Aldrig, aldrig i livet mer skulle hon krackla med sädesodling mer. Nej, aldrig. Fastän hon i våras tyckte det skulle bli så roligt att baka julbrödet av egen säd. Egen säd, ja – nog hade hon pinats för den högmodstanken.

När sedan tröskarfolket och torparmor kom in i bondens stuga var där främmande som fråga hur mycket råg dom fick ur rian.

– Nåja, sissådär en tri–fyra tunnor.

– Det var bra det.

– Åja, visst var det bra. Vi sådde inte ut mer än åtta–nietopp till det.

Nu ville också torparmor vara duktig med sitt. Hon hade fått tio kappar hon och sått ut bara en par tre liter. Men ingen hörde på torparmor eller brydde sig om hennes säd. Hon blev stucken:

– Jag fick tie kappar jag och sådde ut bara par tri liter, sa hon på nytt.

Men främmandena prata om annat, husbond skramla i birången med karaffin och glas och värdinnan klara ov kaffe i spiseln. Ingen brydde sig om torparmors säd. Hon hade svårt att hålla ner gråten och gick med en eldplopp brinnande i bröstet på sig.

Hon skulle till kvarns också med sin påse. På morgonen bitti i mörkret pallra hon av. Hon kom först till kvarn och borde haft först i tur att slå på sin säd. Men då bönderna kom med sina påsar fick hon maka sig undan.

– Vi ska malas, väsnades bondsäden.

Torparmor kröp in i mörkaste vrån i kvarnrummet och satt med påsen i famn. Men tror ni storbonns säd kunde låta bli henne för det? Nej då. Storbonns vita och stinna säckar ropa över till torparmors mörka lappade påse:

– Ordentligt odlade sädeskorn som vi vill inte bli malda under samma stenar som ni fattigkorn.

Sent om kvällen, allra sist, fick torparmor slå på sin säd. Stenarna var varma och slöa då, men det gjorde väl inte så mycket med hennes säd.

– Nej, vad skulle det göra med min säd, svara torparmor och svalde gråten.

Sädeskornen tvinnade sig av harm när det bar ner i kvarnrännan. I förnedring hade dom vuxit opp på åkern, i förnedring hade dom också blivit tröskade – nu skulle dom också malas i förnedring. Sädeskornen önskade att dom aldrig blivit till i torparmors eländiga gåla. Varför kunde inte dom ha fått växa i stora bondåkrar som andra sädeskorn?

* * *

Men den sig förnedrar, säger språket, skall ock varda upphöjd. Så gick det också med torparmors sädeskorn. Ty när juletiden kom rustade även torparmor till fest i sin lilla stuga, liksom annat folk. Men fast hon inte hade råd att köpa nya mattor som andra eller måla taket eller vitlimma spisen, trodde hon sig ändå få in högtidsstämning i stugan.

Hon skura sitt golv med vatten och sand. Hon gned sina

stolar med aska och vatten. Hon plocka på mattorna. Hon plocka på täcket och kuddvaret. Hon flytta på blomkrukorna litet. Inte för det att torparmor visste huru det skulle bli högtidsstämning av detta meningslösa plockandet. Men hon trodde så i alla fall. Och tron verkar allt. Ty när julkvällen kom hade torparmor julstämningen i stugan. Ja, högtidsstämningen riktigt tog i mor och tvang henne att tassa varligt och högtidligt över gamla mattorna och hade henne att andas så långsamt och högtidligt som mänskan gör då hon ser något underbart. Vid bordet måste hon sitta kapprak och högtidligt. Men så hade hon också bägge skivorna på fällbordet uppslagna. Och sju tallrikar utom hennes egen framdukade.

Skulle torparmor ha julaftonsfrämmande? – Julaftonsfrämmande, ja rart främmande, ty ur gamla nötta fotografialbum hade hon plockat fram sju kort. Ett var av Hindrik, gubben som legat i mullen över tretti år, och det satte hon vid översta ändan på bordet. De andra sex korten var av barnen, dom alla döden redan skördat. Hon satte tre kort vid vardera sidan. Och vid nedersta ändan satt hon själv. Detta var husmors plats.

Torparmor hade varit ensam och övergiven i många, många år redan, men vid varje julafton plocka hon fram korten av sina avlidna kära och duka fram tallrikar åt dom och diktade sig bort till förr i världen, till den tid då hennes egna levde, då det bubbla av munterhet och liv i stugan.

Hon pratade med korten och bredde smörgåsar åt dom. Men då gummans händer skulle skära sönder brödet, som var från hennes egen lilla täppa, började dom skälva, och från ögonen droppa det stora tunga tårar. Men det låg ett underbart jubel i rösten när hon sa:

– Vassågo nu mina egna och tag för er. Det här är bullar det, som vuxit på vår egen täppa, på vår egen täppa, hör ni.

Minns du Pär Hindrik hur vi bruka drömma om att få utav eget bröd och ni, mina barn, ni skulle köpa hemmand ni och få eget brö åt oss. Men nu, nu har jag fått julebröd från egen jord. Gud vare lov. Och är det inte roligt att vi har en egen brödbit att bita i på en högtidskväll?

Om det var roligt, ja. Alla korten på bordet nicka mot gumman och ögonen blänkte.

Medan gumman delade ut av sin torftiga kaka och skar sönder पोste den ut sig alldeles som fint bröd brukar. Den här fattiga vanlottade förnedrade säden fick känna sig glad, feststämd och upphöjd nu.

Men den sig upphöjer skall vara förnedrad. Så blev det med stolta bondsäden. Ty nu hände det sig så, att torparmor hade köpt säd till årsbröd från storbonn och bakat sig vardagsbröd av den säden. Julafton hade hon två spett fulla under taket. Men nu skall ni tro att storbonns säden kände sig kränkt övermåttan att hänga på spett under taket som simpelt vardagsbröd och icke få पोsa på julbordet som festbröd. Och vad värre var låg brödet från ussliga torpargälan på julbordet. Åh, det var så ... det var så att vardagskakorna kunde få gallfeber. Dom snurra runt spettet några slag allihopa och så hårdnade dom till i ilskan, hårdnade alldeles fasligt så dom kakorna blev riktigt tocket där hårt, flintigt vardagsbröd som man blir tvingad att bita i när julen är slut och vardagslivet börjar åter.

V

Socknens skamfläck

Jerusalems skitgatan kallade vi en vägstump i socknen. Det var en sån där besynnerlig väg som alltid kunde vara våt och träckig. Som den där torra heta sommaren, den som alla människor minns och som alla talar om bara dom skall tala om någonting riktigt hett å torrt. Alla brunnar torkade ut, till och med Nilsas storbrunn, den som var så djup så den inte hade nån botten alls.

Och så torrt var det att den brunröda marken rämnade sönder i stora sprickor som man kunde ränna händerna i. Och på Skiljbacka var det värst, där som två vägar går över varandra i kors och där det dånar i marken då man stampar, som vore marken tunn som en urtappad sirapstunna.

Men den här heta torra sommaren var det fuktigt i Jerusalems skitgatan likaväl. Och det var liksom en fröjd för folket att gå fram där då barfota och svalka fötterna i vägsmutsen. Men annars, i vanliga tider, är där bedrövligt. Vatten och smuts går vandraren ända opp till knä. Och vagnar och kärror har en särskild typ här i socknen bara för Jerusalems skitgatas skull. Hjulen är mycket, mycket högre på det att vägsmutsen icke måtte tränga in i åkdonet. Och genom Jerusalems skitgatan måste envar om man ville komma till Mariehamn. Och det ville man när man måste.

Alltid då två eller flera bondgubbar möttes skulle den där Jerusalems skitgatan omtalas. Och förslag lades fram hurusom den skulle torrläggas. Den var ju en skam för socknen, den här skitgatan. Men till handling kom det icke. Man hade vant sig vid att endast *tala* om att förbättra den så man helt och hållet glömde bort att sätta ord i handling.

Med årens lopp framkristalliserades två sätt att få skitgatan »som folk». Det ena var att köra dit sten och sten i all oändlighet. Det andra förslaget var att dika på bägge sidor och söka få utlopp åt vattnet.

Sedan blev att gräla om vilket förslag som var bättre, det där med stenkörningen eller det där med dikandet. Och bonngubbarna delade opp sig i två läger som blev riktigt gramse på varandra. Dom ena kallades Dikargobbarna och dom andra Stenrullarna.

Det var rätt lustigt att se hurusom Jerusalems skitgatan även ingrep på socknens viktiga angelägenheter. Som på kommunalstämman: var det ett förslag som Dikargobbarna kom fram med, genast kastade Stenrullarna omkull det. Och nästan lika stora var bägge partier, så att man inte skulle fått vare sig mejeri, andelshandel eller folkskola i socknen om icke ett tredje parti hade funnits. Det var en handfull försiktiga gobbar som icke vågade hålla vare sig på dikning eller stenkörning, emedan det på framtiden kunde visa sig dom trott orätt. Därför höll dom sig neutrala med orden: – Ja, si vi tror ingenting. Kan Jerusalems skitgatan bli bra så är det bra, men månne den icke är för bottenlös.

Egentligen var det dom här neutrala gobbarna som avgjorde socknens viktiga frågor. Ansåg dom ett förslag värt att genomföra, då röstade dom *med* förslagsställarna. Varom inte, röstade dom med motparten. Utan dom här neutrala gobbarna hade socknens viktiga angelägenheter kommit ingen vart,

liksom båten som roddes av två käringar som ville sätta med ögonen mot varann bara för att kunna språka bättre. Men båten snurrade runt på ett ställe hur mycket än käringarna rodde.

Aldrig hade väl Jerusalems skitgatan blivit opplagad heller om icke en till staden utflyttad sockenbo, rik skeppsredare å affärsman, donerat en stor ljuskrona till socknens kyrka.

Ljuskronan var från Tyskland och stor och fin. Den bestod av hundratusen små slipade glasbitar som ljuset bröt sig i i de allra grannaste färger. Och ljuskronan var insattad i en stor packlår, men skeppsredaren å affärsmannen gjorde betänkliga uttalanden om man skulle kunna forsla lådan med fina ljuskronan genom Jerusalems skitgatan.

Nu kom det till handling. Dom som hållit på dikandet dit med spadar för att gräva. Och Stenrullarna kom med hästar och drögor och sten oppå sten. Och skitgatan blev förvandlad till den finaste landsväg med grovkorning röd sand på. Och alla sockenbor måste sedan gå å titta på gatan å slanka på henne, och nu bar dom sina huvvän bra mycket högre, nu när som socknens gemensamma skamfläck var ur tiden.

Den blåa ringen

Den blåa ringen, det är skogen runtomkring min hemby – nej rättare: omkring min hembygd. Som ett blått band sluter den min synkrets inne liksom i en gryta. Se vart jag vill, så möter ögat den blåa ringen. Härav har jag säkerligen fått den känslan att hembyn är »riktiga världen» och allt det som ligger bortom blåa ringen är »skräpet bakom».

Det här kom för mig i dag, då jag var ner till Lumparen och tittade på ryssjorna genom hål i isen. Då blev jag så glad, ty då meddetsamma visste jag varför jag längtar så mycket och mår illa bara jag kommer ytterom den blåa ringen. Kommer till en sådan trakt som icke har horisonten kantad med blått band, grön skog men av luften blå.

Nu visste jag vad mina ögon sökte efter då jag var ute i Hammarland där havet tumlade in mot strandbodarna och skogen inte låg tryggande och spände sin blåa ring runt om hela »pannkakan».

Eller då jag var i Åbo och med blicken sökte något bakom planket och dom fula husmurarna som täppte till gårdsplanen som mitt fönster vette emot. Och vid varje gathörn var det som väntade jag att få se något. Ibland, då längtan var som störst, kunde jag ge mig att gå gatorna till slut. Ja, då väntade

jag att få se någonting. Vad, det visste jag icke. Men något som skulle göra mig gott. Jag vet det nu. Det var blåa ringen som ligger omkring min fäderneby.

Och medan jag går och jublar för mig själv över fyndet jag gjort – att jag vet vad det är som liksom binder mig vid hembyn – kommer jag att kasta en blick framför mig på vägen. Vägen, den blir som förändrad nu. Den får liksom liv. Den kastar sig i slingringar och krokar. Den kryper över kullar och stupar ner i vattenpölar och kärr. Den går i krok omkring gårdarna. Den marscherar frimodigt opp mot skogen. Där blir det parad. Enbuskarna står i täta led på bägge sidor och bjuder till så gott dom kan att likna mer på träd än buskar. Och dom talar vackert vid vägen, bara för att narra vägen in i skogen.

– Ja, vi är träd vi, kära väg, narras enbuskarna. – Så här snälla och små som vi är alla träd i skogen. Kryp du in i skogen bara, kära. Där är alls icke farligt.

Och vägen pallrar in i skogen och gör sig smal och liten och gör en par små slingringar. Han vet ju inte mellan vilka träd han skall slingra sig. Dom står ju så tätt allihop.

– Där mellan dom där bägge granarna, tänker vägen.

Förresten är det flere hundra granar på varje sida. Men det vet icke vägen, han ser ju stammarna på bara två. Dom andra håller förrädiskt grenarna omkring sig ända ner, bara för att narra vägen in mellan sig.

Vägen låter narra sig.

Men då – genast tvärt hoppar stora tunga tallar och långa snitsade granar alldeles in på vägen. Dom trängs om och knuffas.

– Ska vi trampa ihjäl vägen? ropar dom.

– Det ska vi, svarar dom själva.

Och då nolanstormen kommer börjas det. Då bugar dom

sig tvärs över vägen och slår kronorna tillsammans så det blir alldeles mörkt nere på vägen under dom. Och dom räcker ut långa knotiga rotknölar att gripa vägen med och slå honom med. Och vägen ligger och darrar av stor förskräckelse.

Det är bara mörker och halvdagrar som darrar över vägen då trädkronorna gungar, men träden inbillar sig att det är själva vägen som darrar. Och då blir dom så kariga. Dom riktigt vrålar tjooo, tjooo, och kastar kottar på varann, så kottarna hoppar ner långs grenarna så det knäpper som vore ekornen lös, och dom faller till marken med knitterknatter.

Och träna skockar ihop sig längs med vägen för att riktigt skrämma honom, så vägen blir bara som ett litet mörkt hål genom kvistverket, och där står stam vid stam vid stam – alla lika runda, alla lika släta och alla med kronor längre opp som högfärdas över vägen stackarn, som krälar och kryper försiktigt fram och halvvägs ångrar sig därför att han lät enbuskar-na narra sig in i eländet.

Då träna tycker att dom pinat och förfasat skogen alldeles tillräckligt viker träna bort från vägen ett stycke. Då vill dom bara se huru vägen ser ut och njuter av förskräckelsen hanses. Då blir det en öppen glänta i skogen. Och vägen pallrar sig mitt över gläntan mellan tuvor med lingonris på och små vattgölar med grodor med stora begrundande ögon. Men så skockar skogen ihop sig igen, och arma vägstackarn får pallra på mellan grova stammarna och under mörka yviga grenarna. Och skogen ängslas:

- När manne det här skall taga slut?
- Aldrig, högfärdas en fura.

Men en gran undrar på vart vägen egentligen går. Ja, då blir det ett undrande. Träden böjer stammarna högtidligt mot varandra, fram och åter.

- Ja, vi skall väl taga reda på det här, vart vägen tar vägen.

Men det är inget träd som vet.

Då blir träden så rädda: – Vem vet vart vägen går, viskar dom sinsemellan.

– Kanske den går till såna där människor som heter skogsköpare.

– Ja, så kommer skogsköparna hit med måttklavar som dom sätter om stammarna på oss. Och vi som inte går in i måttklavarna, vi hugges omkull, suckar gammelträna.

Och rösten, nej suset, hörs tjockt och gråtfärdigt.

– Men vi får stå kvar, sjunger ungräden och slår med sina mjuka grenar.

Det blir ett susande och trampande. Gammelträden lunkar bort från vägen. Där vill dom inte mera stå. Vägen är en skvallertapp när allt går omkring.

Men ungräden blir förargade. Dom skakar av sig sina allra första torra blad och rister med grenarna. Dom har sitt för sig:

– Vägen går till dom dära snåla bönderna som hugger unga smäckra träd och kilar sönder till gärdsel omkring sina hagar och åkerlappar. Vägen är nog en rackare han.

Och ungräden följer efter dom äldre. Dom riktigt skenar i krok bort från vägen. Och plockar fram yvig björk och klibbig al och granna aspar och rönnar.

Ja, här som skogen tar på flykten blir det en äng. Inte en sån där riktig äng som det växer klöver och timotej på, utan en sån där avröjdad skogsmark som träden fått bråttom att fly bort ifrån, ja, så brått så dom inte hunnit ta stubbarna och rötterna med sig heller i somliga fall.

Nu är det vägens tur att bli inbilsk och kavat:

– Si jag skrämde skitton på skogen i alla fall.

Och då vägen tänker detta delar han sönder sig i tjugu sorters vägar och springer kors och tvärs över ängen, och sista stumpen skickar han ut i sjön, i Lumparen, dit på sandbotten

som korna brukar stå och svalka klövarna då sommarsolen skiner och brömsarna jävlas.

Om det nu är tjugu sorters vägar över ängen precis, det vet jag nu inte, men många är det i alla fall. Jag skall försöka räkna över.

Först är det nu en riktig väg med två inkörda hjulspår. Den bär till ladan där borta på ängen.

Är det på sommaren är det fullt med folk omkring ladan som hiar och häjar och som hivar ladan proppfull med sprakande torrt höj som luktar rart av vildmynta och skogsvioler. Och är det på hösten, som regnet skvalar ner från en trasig grå himmel och träna fäller löven av bedrövelse, då ligger ladan och myser alldeles stinn och ruvar på höjet som ådan på äggen. Rätt som det är på vintern blir ladan tom och dörrarna blir öppna.

Och vårvinden kommer galopperande över Lumparen och rullar isstyckena mot stranden och malar sönder. Och då detta är gjort skall vinden in i ladan för att titta. – Där är alls ingenting. Då rusar vinden ut igen men mötes av ett svalpar. Dom skall också in i ladan med något hemlighetsmakeri, ty dom har näbben full med finaste sjöävja. Vinden skall ut och svalorna in, svalorna gör en sväng runt ängen och kommer sneddande längs marken. Jo, nu gick det. Svalorna in och opp under taket. Där börjar dom smeta fast sina lerklimpar.

– Det där vet jag förut, piper vinden föraktfullt och ger sig av opp mot skogen, där träden vackert bockar och tumlar ner i stekpannan, den där med blåa ringen omkring och byn i mitten och körkan mitterst i mitten. Och kyrktuppen skall vårvinden vända om. Detta är det högsta och sista. Vinter Pälle har haft kyrktuppen att stå med stjärten mot solen till. Men vårvinden vänder kyrktuppen med stjärten mot Vinter Pälle. Detta är det sista och bussigaste vårvinden kan göra.

Därmed har den spelat ut sin roll – för den gången.

Och det är en väg till häggen som är kritaste vit med blom om sommaren, och omkring häggen är det en ring opptrampad som flickorna gått medan pojkarna varit i häggen och brutit ner blombangarna.

Och det är vägar som kor och hästar trampat opp. Dom vägarna är det ännu liksom lite ordning med. Men vägarna som kalvarna sprungit och vägarna som pissmörorna dragit sina strån på – dom ringlar kors och tvärs.

Ja, så slutar vägen ute vid sandbotten. Här höll jag på att ljuga. Den slutar inte. Den bara kryper ner i Lumparen under vattnet, och här börjar vägen skoja på allvar. Den kryper över hala stenar som musslorna kravlar på och mellan tången och algen där abborrarna går. Och borta på andra sidan Lumparen vid Färjsundet kryper vägen opp igen. Men här må ni tro att vägen gör sig allvarsam och viktig. Först gör han sig till en ångbåtsbrygga som svarta och vita ångbåtar kommer och kliar sidorna mot. Därpå blir han landsväg, En riktig högtidlig landsväg med kilometersstolpar och telefontrådar långs med sidorna och fina granna hus, somliga vita och somliga blåa. Men största hopen är röda med vita knutar, och dom husen tycker jag mest om, ty där bor det bönder, såna där duktiga arbetsamma människor som kokar gröt av egen råg som dom själva odlat och sliter kläder som dom själva spunnit garnet och klappat vävstolarna till.

Och stora högtidliga landsvägen är så artig så mot varevisste en bondstuga, så han skickar en liten smal vägarm ända opp till stugutrappan och hälsar guda. Och är det flitiga bönder inne i gårdarna är vägen ännu artigare. Då gör han sina vägarmar breda och bussiga. Och är människorna skönhetsälskande kommer vägarmen ståande med två rader bussiga träd, en rad på vardera sidan. Och träden sjunger och spelar.

Vägen blir yr och munter. Den ringlar sig opp till ladugård och häbber, till lider och stall. Och ju mera mänskorna fåktar och springer, ju flera bukter och krumelurer flätar vägen omkring gårdarna deras.

Jag är alldeles säker på huru mänskorna skulle svara på frågan: vem har gjort vägarna?

– Vi.

– Och vem har bestämt var dom skulle gå?

– Det har vi.

Ja, här måste jag skratta, och mänskorna skulle bita sig i läppen och se förargade ut.

– Inte är det vi precis som lagat vägarna, men våra förfäder. Och det går på ett ut ...

– Att mänskorna skulle bestämt var vägarna skulle gå?

– Just så.

Ånej. Det har vägarna själva gjort. Det står alldeles tydligt och klart för mig nu, då jag ser vägen slingra sig fram till skogen.

Jag frågar: – Varför går vägen i en sån där rundal omkring Sundmans gården?

Vägen svarar: – För att visa dig gården, så hög, så stor och bussig den är. Och vid stallknuten är det en surapel och mot källarväggen en hummelgård, som *jag* vill visa dig på, och två stora sjungande askar vid grinden.

Jag: Va ska du ner i skitkärret å göra då?

Vägen: För att låta dig känna så mjuk vägträcken är under fötterna dina.

Jag: Och opp över backen då?

Vägen: För att du skall ha fri sikt ut över landet ditt.

Men här löper vägen mitt igenom en bördig åkermark och jag träter på vägen.

– Försvara dig nu, väg. Vad hade du här att göra över

bördiga jorden, då du hade magra kalvbetet bara litet ifrån?

Vägen: Jag ringlade ut mig över dyrbara åkerjorden bara för att visa dig, gångare, att även ditt land är rikt och bördigt på somliga ställen. Hade jag snålt ringlat ut mig på kalvbeten och moar, så hade du kunnat börja tro att ditt land vore bara kalvbete och mo alltihop. Men jag vill visa dig allt. Över backar går jag och ner i dälder, genom åkrar. Du dumma gångare, du som tror att jag, vägen, är till bara för dig att vandra på och släpa fram dina tunga lass på. En annan uppgift har jag. Den är större. Den är jag riktigt högfärdig över, så jag vrider mig i onödigt stora krokar ibland. Uppgiften min är att visa dig som vandrar din hembygd från alla kanter och lära dig älska och förstå den.

Nu är jag så glad åt vägen. Jag har lust att famna om den, men jag känner mig skamsen tillika.

– Hör du väg, säger jag, visst har jag varit dum som inte tänkt på dig förut.

Nu skrattar vägen till.

– Har du inte tänkt på mig? Har du icke varit borta från din hemby?

Jag: Jo.

Vägen: Och kanske du längtat hem?

Jag: Ja väg, om du bara visste huru jag längtade. Jag skall tala om allt för dig. Ser du jag var i storstan i ritskola för att lära mig till konstnär. Då jag kom till ritskolan begrep jag inte ett dugg av vad konst är för något. Jag trodde att konst var att kunna skapa till konstiga krumelurer. Och det kunde jag. I två år gick jag där i storstan och hade huvudet att värka över konsten. Och så av hemlängtan.

Vägen: Svara mig nu uppriktigt, på vad tänkte du när du längtade hem?

Jag: På hembyn förstås.

Vägen: Ja, det förstås det, men var det icke något skilt?

Jag: Mänskor, hus, jord, allt ... allt ...

Vägen: Allt. – Men under allt tänkte du på mig.

Jag: Men kära väg, nu tror jag ändå du ljuger.

Vägen: Det går att räkna efter. – När du nu var i staden räknade du inte månaderna genast vid skolterminens början?

Jag: Nej, dagarna. Och halva dagen tills jag skulle slippa hem. För varje dag som gick så tänkte jag: – Åh Herre Gud, nu är det bara nittisju, nu bara nittisju dagar kvar och jag slipper hem. Men när det blev bara sex och fem och fyra dagar kvar, då reste jag hem i varannan minut.

Vägen (avbryter mig här): Och när du så här i tankarna reste hem så packade du kappsäcken förstås. (Jag nickar.) Och bar den till båten. Och satt dig ombord på båten minst två timmar för tidigt. (Nya nickar.) Så for båten äntligen. Och resan hem blev så lång så den aldrig tänkte sluta. (Nickar, nickar ...) Och vad du var utled på ångbåtvisslan då den ropade vid bryggorna.

Jag: Hade lust att riva ner den, så led var jag på visslan. Och så fult den gaphalsade: – Nu – ä – vi – ve – Nagu. – Nu – ä – vi – ve – Korpo.

Vägen: Och du var tvungen att hålla för öronen vid varje vissling, Men så, rätt som det är, skriker visslan i *Norrby*.

Jag: Nej du. Den sjöng då.

Vägen: Javisst. Och då samlade du hop dig själv och kappsäcken och biljetten och var framme på fördäck och hindrade karlarna med trossen, och skenade opp på övre däck och knuffade passagerarna. Du var liksom från dina sinnen. På bryggan var det folk. Och dom kände du allihop, bara på kroppsställningen. Och vid magasinerna stod det hästar bundna. Och du kände hästarna bara du såg rumpan av dom. – Det är Södergårds Blenda och det där är Arstus Pikkä, och

där ja, står vår egen Pälle. – Och du far med ögonen över bryggan och ser vilka stenar du skall hoppa på, och du ser längs vägen (det är jag det) huru du skall lägga ut stegen. Och du öppnar mina grindar och kryper genom mina led. Och varje enbuske jag har vid sidan ser du och varje gärdesgårdsstör känner du. Och hjulspåren och vattpussarna. Ja, du var färdig att gråta när du rätt tänkte på mig väg, som du skulle få lunka hem på. Var det icke så?

Jag: Jovisst kära väg ...

Jag knappt kan tala, så rörd är jag. Och jag faller på knä och krusar vägen. Nu först är jag på det klara med huru många gånger jag gått på den i andanom och huru kär den är mig.

– Och vet du väg, efter två års skoltid började huvudet mitt värka mindre och livet blev litet lättare att bära på. Det var då jag började begripa konsten, och då det började gå framåt i skolan. Men ser du då, väg, kunde jag icke vänta tills den terminen blev slut. Nej, nej. Jag bad adjö av lärare och kamrater, tog min kappsäck och for hem. Och under resan, ja kära väg, såg jag mig själv gå med staffli och tavlor under armen på dig, väg.

Vägen: Och den första biten du målade, vad var det?

Jag: Ett stycke väg.

Vägen: Se där. Har du icke tänkt på mig. – Så är det med alla. Dom tänker på mig då dom är borta i främmande land. Och dom går på mig. Nu skall jag också berätta för dig vandrare någonting som du icke vet. – Jo jag känner alla dessa bortavarandes steg på mig. Och jag besvarar dom. Jag visar dom i andanom huru vacker deras hembygd egentligen är. Jag drager och suger deras fötter till mig. Och vandrare, då dom kommer, vet du hur jag gör? Jo, då visar jag dom bygden deras på det allvackraste sättet jag bara kan. Då går dom med vitt oppspärrade ögon. Dom vänder sig om. Dom tvinnar

omkring, dom säger åt sig själva och sina anhöriga som kommit till mötes vid båten: – Jess så hembyn är vacker. Så dum jag var som for bort.

Jag: Hör du väg, nu vet jag också en sak. Nu begriper jag varför hembyn är så himmelens gudomligt vacker första dagen man är hemma från en längre bortavaro eller resa.

Vägen: Just det. – Då skall dom ut och gå, och då för jag dom till dom allra vackraste platserna i byn. Nu tror folket att en väg ligger stilla. Nej du. Jag flyttar mig på många sätt. Jag för vandraren på ställen som bäst passar hans närvarande sinnesstämning.

Jag (nickar): Jag börjar förstå. Jag börjar förstå. Nu vet jag varför ett stycke hemby kan vara så olika vid olika tillfällen ... Det är du väg som är en liten rackare och ligger här och trollar.

Vägen nickar och skrattar och gör en lång stor bukt på sig bara för att visa mig såna konster han kan. Och jag skyndar på stegen för att fort nog hinna fram på vägen. Jag tittar till höger och vänster. Jag är som på ny mark och hopmed en ny vän. Det är vägen.

* * *

Ja, så är jag nere vid Lumparstranden och tittar på ryssjorna genom hålen i isen. Där var ingenting. Detta visste jag även förut. Men det är så roligt att få gå till ryssjorna ändå någång. Då har jag åtminstone *någonting* att gå bort för och någonting att kasta yxan på axeln för och göra mig viktig över. Och så slipper byssfolket skälla att jag driver till Lumparstranden platt utan ärende.

Ja, här har jag Lumparn, isbetäckt och med skinande vit snö på isen. Här har jag samma blåa rand som löper tryggande omkring, liksom där hemma. Men här har jag skrällen

också, som jag fick då jag var liten och följde med far till skötarna, då det blåste nordost och vind och vågor kom tumlande från det där Bomarsundshålet i nordost, där som blåa ringen går av och hav och himmel mötes, där som det är hål för allt det onda och stygga utanför blåa ringen att slippa igenom.

Med förfäran tittade jag bort till Bomarsundshålet, där vågorna naggade horisonten, och kunde alls icke se på far eller skötarna huru jag skulle ro. Far skrek genom stormen: – Ro till höger: – Håll till vänster! – Vik ifrån! – Lätt dä gå närmare skötan!

Inte hade jag tid att höra på far eller se på huru jag skulle ro. Det fick gå som det kunde. Jag läste mina böner och lovade Gud att aldrig synda mer och bliva en gudfruktig mänska, bara han frälste oss hem från Lumparn den här gången.

Det kunde ibland blåsa sydväst och västan och andra vindar, mycket värre än nordost, ja så att skummet yrde och båten var nära att gå under. Men inte var jag rädd då, som inte vind och vågor kom springande från det där hålet på blåa ringen.

Då far hade skötarna i båt och halat opp sista draggen och skulle sätta till segel, började jag skrika och gråta.

– Men det är ju bara att länsa hem undan vädret, sade far.

– Det är detsamma, sade jag. Ni kan ösa båten först och reda opp skötlinorna.

Detta gjorde far. Medan jag kavade båten i lä bakom Segelgrund. Inte var det i lä för vinden och vågorna, men där såg jag icke hålet på blåa ringen, och då var jag av med rädslan och far fick sätta opp segel. Och så bar det hemåt.

Och en gång till marknaden i Mariehamn som vi for på ångbåt, och ångbåten var så full med folk så den vägde åt sidorna, och jag knappt vågade dra andan, bara av rädsla att båten skulle sjunka. Men på Önningebyfjärden var det värst.

Nu begriper jag varför det var värst där. Jo, därifrån syndes hålet på blåa ringen ute vid Bomarsund.

Jag satt opp på däck som en förtrollad och stirrade stint mot öppna hålet. Och jag räknade maskindunkarna inifrån båten. Kors, så långsamt det gick. Aldrig ville Kungsholm komma åkandes och lägga sig framför Bomarsund. Då skulle faran vara över, tänkte jag. Jag höll ögonen bort från hålet i horisonten och räknade dunkarna inifrån maskin: – Adderton, nitton, tjuvu. Nu skall väl Kungsholm vara för hålet. Jag tittade dit. Nej då. Ännu var Kungsholmen långt borta. Jag räknade, ett hundra dunkar. Jag räknade två. Nå, äntligen låg Kungsholmen framför hålet och rände opp sin silhuett av tani-ga granar över hålet och skräcken. Nu kunde jag andas riktigt.

Luften var hög och sval. Fjärden låg stilla. Ångbåten kom borrhande genom stålgråa vattnet och lämnade en röksvans efter sig, och papper som folket kastade ut, sånt som dom haft frukostsmörgåsarna i.

På Lemström galade en tupp. Genast kom jag i marknadsstämning. Jag såg det myllra svart av folk på Mariehamns torg, och mellan folket var det judar med rockar och ryssar med lök och kålblad, som slingrade om fötterna varje steg man tog.

Än en gång galade tuppen.

Jag kunde höra positiv och karusell på norra betet. Och alla dom hundrade tusen öronbedövande ropen från marknadslåtar och munspel. Och bleckskramlet oppifrån Öberg-ska backen, där cirkusfolket stod i gröna och röda och gula trikåter och försökte med allt möjligt oljud narra folket opp till sig och innanför sina skycken och få slantarna av dom.

Jag räknade över mina marknadspengar. Det var fem mark och sjuttifem penni. – Fem gånger karusell. Två gånger på cirkus. Fällkniv, och marknadsbullar hem åt mor och hundrackan.

Det var så bra att ha allt uträknat, så att inte pängarna tog slut för tidigt och det blev en ledsam dag på slutet.

Och då det bar hem och höstkvällen drog gråa himmelen ner mot vattnet och land och uddar smög sig in i mörkret, lagade jag så till att jag kom att sitta på den sidan av båten som var från Bomarsundshålet. Då lekte jag att hålet på blåa ringen icke fanns till. Jag visste ju icke när båten var mitt för det. Förresten var det så mycket som glimmade för tankarna. Det var gipskattor på en bräda på torget, med förgyllda öron på, som jag hade tänkt köpa. Men just som jag höll på med affären kom far och tog mig i armen och sade: – Va ska du gör med dom där skitarna. Då blev det ingenting av med köpet. Vem håken skickade bud på far? Annars skulle jag icke hittat på honom i människovimlet om jag också sökt hur.

Och karusell och cirkus. Jag drömde om att göra allt efter. Jag lekte att jag hade karusellen färdig. Men positivet vevade jag själv. Det lät så vackert och jag nändes icke låta någon annan veva det – det som var roligast av alltihop.

* * *

Nu har jag tittat på ryssjorna, alla tre. Och vinglar yxan på axeln och vänder hemåt. Nu har jag vinden mot mig, men snöandet och regnet har slutat. Himmelen kommer flygande, trasig som ett gammalt lapptäcke, ett sånt där vardagstäcke av idel bruna och gråa slarvor.

– Aha. Jag skulle icke tala illa om trastäcket. Nu tittar solen fram och skyler över härligheten med några nypor guldstoff.

Granarna gungar våta och stammarna är svarta av vattnet som rinner ner längs dom. Och vinden fräser och tutar i våta trädtopparna. På en eldsvåda har jag varit, och där fräste och tutade det likadant. Granarna vippar fram och tillbaka, så där

lustigt och högtidligt som gamla allvarsamma fröknar som skall göra sig lustiga. Och granarna bugar och ropar ohej, ohej mellan varje bugning.

– Ohej, nu kommer pojken danglande och nu ska vi kasta vattendroppar på honom.

Och så får jag mig en skur på nacken och på huvudet och på bröstet. Då skakar jag hotfullt på yxan och skriker: – Akta er ni för yxan min!

– Ohej, ohej, hal i å dra, ropar dom undan för undan, karigt och oppsluppet. Dom är inte ledsna.

Bäst som jag går mellan granarna och hör dom oheja är jag framme vid byn. – Nej först vid slätten. Jag stannar. Jag ser liksom något nytt i hembyn min. Det är grupperingen. Den är så vacker.

Först är det blåa ringen som skenar ringdans omkring alltihop. Och så kommer slätten. Det är åkrar, tegar, kullar och haugar. Men så här blir det slätt alltihop. Och slätten är så underlig. Den sänker sig långsamt ner från blåa ringen. Så börjar den stiga oppåt igen. Mot mitten av världen är den som högst. Där ligger byn. Den är som en rundel, och mitt i rundeln står kyrkan och räcker opp tornet högt och välsignande över alltihop.

Det är så lustigt med gårdarna i byn. Med husen. Dom vänder alla baksidorna mot slätten och blåa ringen. Häbber, skithus och vedkasar. Och mot körkan har dom sina glada framsidor med många fönster med vita gardiner i. Och staket och träd vid grindarna.

Över alltihop står himmelen som en stor välsnickrad kupa. Den passar på pricken mot den blåa ringen.

Nu vet jag en sak. Skulle jag vakna en morgon och det nåt ställe skulle vara hål på skogsranden som lindar sig om hembygden, då vet jag att ofriden skulle komma över mig. Det skulle bli som vid skötopptagningen på Lumparen. Jag

skulle bara se stint bort mot hålet där mark och himmel gick ihop utan att skogen var emellan. Och jag skulle plocka ihop mina saker och gå baklänges och dra mig undan bakom nånkulle, eller någon trädtopp, så den blåa ringen bleve hel för mina ögon. Så jag finge behålla hemkänslan kvar.

Slut

som det brukar stå i romaner. Men denna historie är icke slut än. Ånej, icke på långa håll. Jag har tänkt skriva en hel, stor bok i fortsättning. En bok om präster, länsmän, drängar, pigor och bönder. Men innan jag alls skriver mera på boken vill jag veta om jag kan få någon åtgång på den när den blir tryckt. Skulle boken ingen åtgång få, vad vore det då lönt för mig att skriva. Jag har förresten mycket viktigare saker att uträtta. Men om du, käre vän, fattat stort behag till denna början på min tilltänkta bok och du enträget uppmanar mig att göra fortsättningen färdig, då vill jag också göra boken tjock och stor bara för att därmed glädja opp dig litet. – För eget nöje bryr jag mig icke om att skriva. Jag vet ju ändå av alla mina historier. Medan däremot du, käre vän, åh, jag tycker synd om dig, är andefattig och fantasilös och slö som en gammal rutten stock.

För din skull skall jag göra vad jag kan. Du har bara att säga till. Per telefon går an. Du ringer upp Lemlands Central N:o – åh, här höll jag på att säga nummer också och är utan egen telefon. Men du ringer upp Lemlands central bara och säger namnet på mig. På centralen är jag känd. Jag ämnar nog bli känd över hela världen också. Men det blir inte förrän senare. Och berömd!

Ja, det var nu det där om boken. Säg bara till.

Joel Pettersson

Efterskrift

I en betraktelse med rubriken *Konst på landet* skriver Joel Pettersson:

»Det är liksom somliga naturer medfött att slösa, andligt och lekamligt – – – den största tillfredsställelsen att giva ut sig. Det är konstnärsnaturerna.»

Det uttrycksbehov som Joel här talar om har han i högsta grad själv, och i unga år ger han sig först hän åt måleriet. När han inte får någon uppskattning för det han åstadkommer med penseln, går han sedan över till pennan och skrivandet. Efter att ha misslyckats med att nå ut till en större publik med sin prosa och dramatik tar han åter upp målandet. Hade han trakterat något instrument, kunde musiken ha blivit hans tredje viktiga sätt att uttrycka sig. I den nys nämnda konstbetraktelsen skriver Joel om hur kallt och grått livet är att leva utan »drömmar i färg, ord eller toner».

Nu hittar vi Joels drömmar i färg, ord och toner, alla tre, i hans texter. Hans landskapsmålning i ord är tillräckligt expressiv för att vi ska kunna se färgerna framför oss. Och tonerna – de slås an redan från början när han talar om rubriken som »liksom klaven på ett notstycke anger duren». Musiken finns här i vindens sjoande, i knäppandet, sprakandet, porlandet och skvalandet i hans landskap, ackompanjerat av frassarnas jamande, plankkörarnas kälkar med kättingar som sjunger en melodi, till vilken hästhovarna trampar takten.

*

Joel Pettersson räknas numera som en av de absolut största åländska författarna, men hans berättande uppmärksammades på allvar först mer än trettio år efter hans död. Det var prosten Valdemar

Nyman, själv betydande författare, som intresserade sig för de tillvaratagna petterssonska manuskripten och fick delar av dem utgivna. Den första utgåvan, »Jag har ju sett», kom 1972.

Nyman gav sedan också ut en omfattande biograf, »Pojken och den gråa byn», 1977. I början av 1980-talet var vi några ålänningar som tog initiativet till ett Joel Pettersson-sällskap, och intresset för Joels liv och verk har utvecklats under senare år, inte minst genom att ett antal av hans viktigare teaterstycken med framgång har spelats; här kan särskilt nämnas Rune Sandlunds uppsättning av *Mammas pojken*.

Intresset för Joels författarskap har också lett till att ett av hans större prosaverk, *Måndagsmorgon*, har översatts till finska (1997, »Maanantaiamu»).

Det finns fortfarande en hel del opublicerade texter bland de bevarade manuskripten som är värda att ges ut, och åtminstone ett tiotal av teaterstyckena borde göras tillgängliga.

I denna volym har nu samlats ett antal av Joels kortare prosastycken som förut inte varit utgivna i bokform. Ett undantag utgör berättelsen *Landskap*, som finns återgiven också i »Jag har ju sett», men där bara till två tredjedelar. Jag tycker att det finns skäl att visa upp den i sin helhet. Av de andra prosastyckena har flera tidigare tryckts i tidningar och tidskrifter genom min förmedling, men det känns som om de först i en samling som den här kommer riktigt till sin rätt.

Joel Pettersson blir kanske inte känd över hela världen, som han i slutorden skriver att han ämnar bli, men visst är hans diktning god nog för att kunna spridas långt utan för Ålands gränser.

Anmärkningar om redigeringen

Det har varit min strävan att vid återgivningen av de här texterna följa manuskriptet så nära som möjligt. En del ingrepp har ändå inte kunnat undvikas, och t.ex. i berättelsen om Pojken och i historien »Luft under vingarna» har jag lyft bort några kortare textpartier. Joel Pettersson skrev det mesta i flygande fläng och ändrade sällan i efterhand, varför viss redigering är ofrånkomlig.

I ett avseende har jag också moderniserat texten. Några tycker kanske att man här av pietetsskäl ska låta verben ha kvar sina pluralformer, men jag har i alla fall tagit bort dem. En anledning till det är att jag vill att Joels berättelser ska högläsas, eftersom många av dem passar så väl för det. Då blir alla fingor och voro mest bara störande inslag.

Joel skriver oftast *dom* i stället för de och dem, och så har jag låtit det vara i flera av berättelserna. *Dem* i subjektsform förekommer inte i åländskan, och så skriver inte Joel – det är en missuppfattning av tidigare utgivare.

Jag har försiktigt normaliserat stavningen, även av j-ljudet som Joel nästan regelmässigt skriver med j och inget annat. Mest handlar det annars om ganska självklara rättelser (fins ändrat till finns, riktigt ändrat till riktigt osv.). Där stavningen i manuskriptet markerar dialektuttal har jag i de flesta fall inte ändrat och folkmålsorden har jag naturligtvis låtit stå kvar. Joel har sagt att högsvenska och dialekt gärna kan blandas tillsammans: »Diktaren måtte gärna taga de ord som först inställa sig – *osökta*.»

Ralf Svenblad

Om urvalet

- Till alla, alla, alla ...*: Ur ett odaterat manus med samma namn (från ca 1920). Detta stycke har inte tryckts tidigare.
- Landskap*: Manus daterat i mars 1919. Delarna från 13 och 14 mars tidigare i »Jag har ju sett», den första delen i ofullständig form i Åländsk odling 1967.
- Vädertrossen*: Ur manuskriptet *Måndagsmorgon* (ca 1920). Detta parti tidigare publicerat i »Öskaret» 1990.
- Pojken som höll på att få velociped och itarr*: Manus daterat 3.11.1918. Ett mindre parti av historien finns tidigare återgiven i »Jag har ju sett» (s. 76–81), hela berättelsen trycktes i Nya Åland 7, 14, 21 och 28 juli 1995.
- Islossning*: Ur ett brev till Werner Eker påskdagen (20 april) 1919. Brevet återgivet tidigare i Nymans »Joels brev till Werner Eker», 1990.
- Krukan*: Odaterat manus (ca 1918). Publicerad i »Öskaret» 1990.
- Drömsyner*: Ur manuset *Liv på landet* (odaterat, 1920-talet). Dessa stycken delvis återgivna i Holm: Joels Gud, 1987.
- Luft under vingarna*: Odaterat manus (ca 1918). Publicerad i Nya Åland 20.8.1997.
- Stortallens saga*: Manus daterat 12.1.1921. Publicerad i tidskriften PQR 1984 nr 1.
- Höstmörkret*: Ur manus *Liv på landet* (se *Drömsyner* ovan). Detta stycke ej publicerat tidigare.
- Julbrödet*: Tidigare ej publicerat manus (troligen från julen 1920).
- Socknens skamfläck*: Ur manuset *Då vedlassä stalp* (4.11.1919), ej publicerat i den här formen tidigare.
- Den blåa ringen*: Ur manuset *Pjåk* (11.3.1919), ej tidigare publicerad.
- Slut*: Ur berättelsen *När Gud är god*, tryckt i Åländsk odling nr 3–4 1922.

Ordlista

Listan tar främst upp särpräglade folkmålsord och regionalord (och enstaka allmänt finlandssvenska ord, = »fisv.»), men även några ord som skiljer sig från standardsvenskan endast genom något avvikande form. Det är grundformen av ordet som anges, men undantagsvis anges den böjda form av ordet som finns i texten i boken.

afärd affär 46

all först allra först 50

anderstuvo »sal», stort rum
mittemot storstugan 50

anglor agnlår, utrymme för
agnar 51

bang gren, kvist 37, 145

bergkobb kobbe, litet bergigt
skär 84

bett (fisv.) egg 112

bettjärn verktyg med egg 112

bettsaker verktyg med egg 98

bindknopp frö av snärjmåra
126

birång byrå 50, 130

blombanga blomgren 145

bokkärng kvinnlig kolportör,
en som säljer andliga böcker
47

bolla (om ögon:) stå ut 74

brida vrida 12

brudd brodd 111

brudlass lass med brudens
hemgift och andra tillhörig-
heter 50

bråka sig fram bryta sig fram
(genom is) 34, 35

bröåsar stänger i taket som
brödspetten vilar på 32

bröms (insekten) broms 144

bus svart becksvart 124

byscha på böka, rumstera om
39

byss: gå till byss gå på besök
till någon i byn 20, 25

byssbarn barn i byn 33

byssens byns, de närboendes
19, 23, 35, 38

byssfolk folk i byn 150

bysspojke pojke i byn 41

dagga på daska på, slå 17, 19

dangla gå och driva, knalla
(omkring) 154

dansargolv dansgolv 51

- dännan** där 118
- eldplopp** pyrande glöd 130
- enboska** enbuske 13
- exiss** exercis 60
- flintig** hård (som flinta) 133
- fragga** fradga 90
- frasse** hankatt 16, 18
- fäx** fähus 20, 24, 31, 40
- fäxhage** fähusbage, hage
utanför lagården 23
- fäxmundering** kläder som
används i fähuset 20
- fäxtak** fähustak, lagårdstak 16
- fäxvägg** fähusvägg, lagårds-
vägg 20
- försla** transport, körsla 52
- föxxhaga** fähusbage, hage
utanför lagården 32
- ge mässe** ge med sig, ge efter,
ge vika 34
- grensom** grensle om 32
- grindspolar** rundstavar i grind
13
- gruva sej** jämra sig, beklaga
sig 18
- gröpper** gropar 76
- guda sig** beskärma sig 31, 37
- gudsordsbok** andlig skrift 47
- gåla** liten åkerlapp 127–129,
131
- gässelstump** bit av gärdsel 51
- ha kallt** (fisv.) frysa 16
- hag** inhägnad; även: enklare
stängsel (jfr *rishag*) 11
- halvnast** halvvägs, nästan 50
- halvsydd** till hälften lutad 23
- hanses** hans 34
- harfålar** harspår 11
- haverland** havreländ 37
- hellkota** (svordom:) helsike
41
- hiskelihastigt** med väldig fart
32
- hoppmansdroppar** Hoffmans
droppar (förr vanlig medika-
ment bestående av en del eter
och tre delar koncentrerad
sprit) 34
- häbber** härbre, visthusbod 18,
146, 154
- höj** hö 144
- höjlada** hölada 18
- illaste gul** illgul 16
- inga** inte 32, 121
- islöpen** islupen, isbelagd 35
- isstad** iskant 57
- itarr** gitarr 48, 49, 52
- jessbevara sig** beskärma sig
31
- julgris** smådeord för den som
kommer objuden på julda-
gen 42
- jyssom** liksom 47
- kackfallsböxor** byxor med
lucka bak 32
- kackhus** avträde, utedass 86
- karig** karsk, kaxig, stormodig
104, 154

- klara ov** klarna av, låta (det kokta kaffet) klarna 130
- klomsen** stel av köld 35
- klotta** (fisv.) slaska, spilla 57
- kläpp** (fisv.) barnunge 19, 49
- knappa** knäppa 36
- knappra** knäppa, knacka, bulta 16, 20
- knifsa** knipsa, hugga 69
- knitterknatter: med knitterknatter** med ett rasslande och knattrande ljud 142
- knut** (fisv.) vrå 130
- konstmari** märkvärdig, besynnerlig 51
- kopparbult** kopparslant 31
- kovärbrö(d)** kuvertbröd, en sorts bulle 32, 34, 36, 39
- krackla** krångla, bråka 130
- kritaste vit** kritvit 145
- krusa** smeka 40, 45, 149
- kudda** (fisv.) kossa 65
- kvarnråd** kvarntomte, kvarnrå 19
- kvistkas** kvisthög 37
- kvistverk** grenverk, lövverk (och motsvarigheten i barrträd) 71, 72, 74, 142
- körbroskulla** skulle i ladugård, ladugårdsvind (med körbro upp) 21
- lag: i lag med** tillsammans med, ihop med 31
- laga** (fisv.) göra, tillverka 85
- lider** (fisv.) vedbod 24, 146
- lidervägg** vedbodvägg 23
- liken på** likna på 51
- listicka** bryne att vässa lien med 117
- loan** logen (jfr *ri loa*) 130
- locknät** spindelväv 52
- lodörr** logdörr 129
- londörr** dörr till *lonan*, farstun i en ladugård 18
- långdyna** lång huvudkudde 40
- lägg(a) ov** lägga iväg, fara iväg 32
- mark** märke, tecken 44
- me(d) ens** (fisv.) jämt, ständigt 39, 125
- mod** sätt, slag 18
- mässä** med sig 51
- nojs** bråk, oväsen 47
- oknappad** oknäppt 32
- onher** hon här, den här 37
- oppriten** upprest 11
- oppsträckt: med oppsträckta händer** utan motstånd 48
- ovsidoger** avsides 47
- pallrig** fänig, löjlig 97
- pettla** slita, gno 46, 129
- pill** penis 40
- pissmöra** stackmyra, pissmyra 145
- pita** gråta, gnälla 18, 110
- pjåkig** pjoskig 63
- prissis** precis 39
- ptå vali** tvi vale 103
- puppa** (här:) röka, bolma 12

- pärontunna** potatistunna 37
- ragunda** hantera på ett kraftfullt sätt 41
- ret** reste (upp), av *rita*, resa, jfr *oppriten* 128
- riiloa** byggnad med ria och loge 129
- rishag** enkelt stängsel av risbuskar 126
- rosk** (fisiv.) skräp 75
- rundal** krökning, böj 146
- satt** så att 32
- schiva på** skynda på, göra något med fart 51
- schoa** susa, brusa 30, 116
- sinni** ser ni 37
- sjöbräken** sådant som vräkts in av sjön på stranden 84
- skena** springa, rusa 19, 58, 143, 148
- skena i kapp** springa i kapp 14, 19
- skena ringdans** dansa i ring 154
- skessla igen** stänga ett hagled 128
- skessla opp** öppna ett hagled 127
- skitton: skrämma skitton** på skrämman slag på 143
- skriftskola** (fisiv.) konfirmationsundervisning 42, 48
- skräppa** pung 40
- skvallertapp** skvallerbytta 143
- skålla** (här:) hälla kallt vatten över 43
- skär** vindflöjel 22
- slagvatten** stärkande droppar mot »slag» 34
- slanka** promenera 104, 139
- slattrig** (fisiv.) sladdrig, slapp 13
- sliplider** bod där verktygen slipas 52
- slippa fram** konfirmeras 43
- slodning** slåning (här väl om det som huggits av klena aspar eller granar till gärdesgårdsvirke) 51
- slå opp** sparka bakut 21
- snottra** snattra, pladdra 33
- snådda omkring** sno eller gno omkring 20
- spinkrygg** feg stackare 61
- spoda: få spoda på** få reda på, få nys om 46
- spraksticko** tändsticka 51
- sprinkande ny** spritt ny 12
- sprinkny** spritt ny 12
- stockflotor** virkessläp 12
- stoppor** agnar, blånor 114
- storken** kvävd 24
- stråd** strå, strån 111, 128
- stula kroka** göra kullerbytta 31
- stuvo** stuga 49
- sydd** lutad 23
- sätta** (även:) sitta 30, 37, 40
- söt: sötin, en litin söt** penis 33

tackla klättra 18
tissel tistel 95, 126, 127
tjurvamb tjurmage 50
torpargäla torparens åkerlapp
126, 127, 133
troda slana som ingår i
gårdset i en gårdsgård 22
träcki(g) (fisv.) smutsig, lerig
137
tränga behöva 100
tubba av slita av, rycka av 128
tutta (fisv., till barn:) sova 39
täckas (fisv.) ha mage att, våga
(utan att skämmas) 59
tög tåg, rep 30
tömbukt tömgla 52

uffere utför 52
urskinet urblekt 13
utjäkad utlevad 81, 86
utplottrad utströdd 116

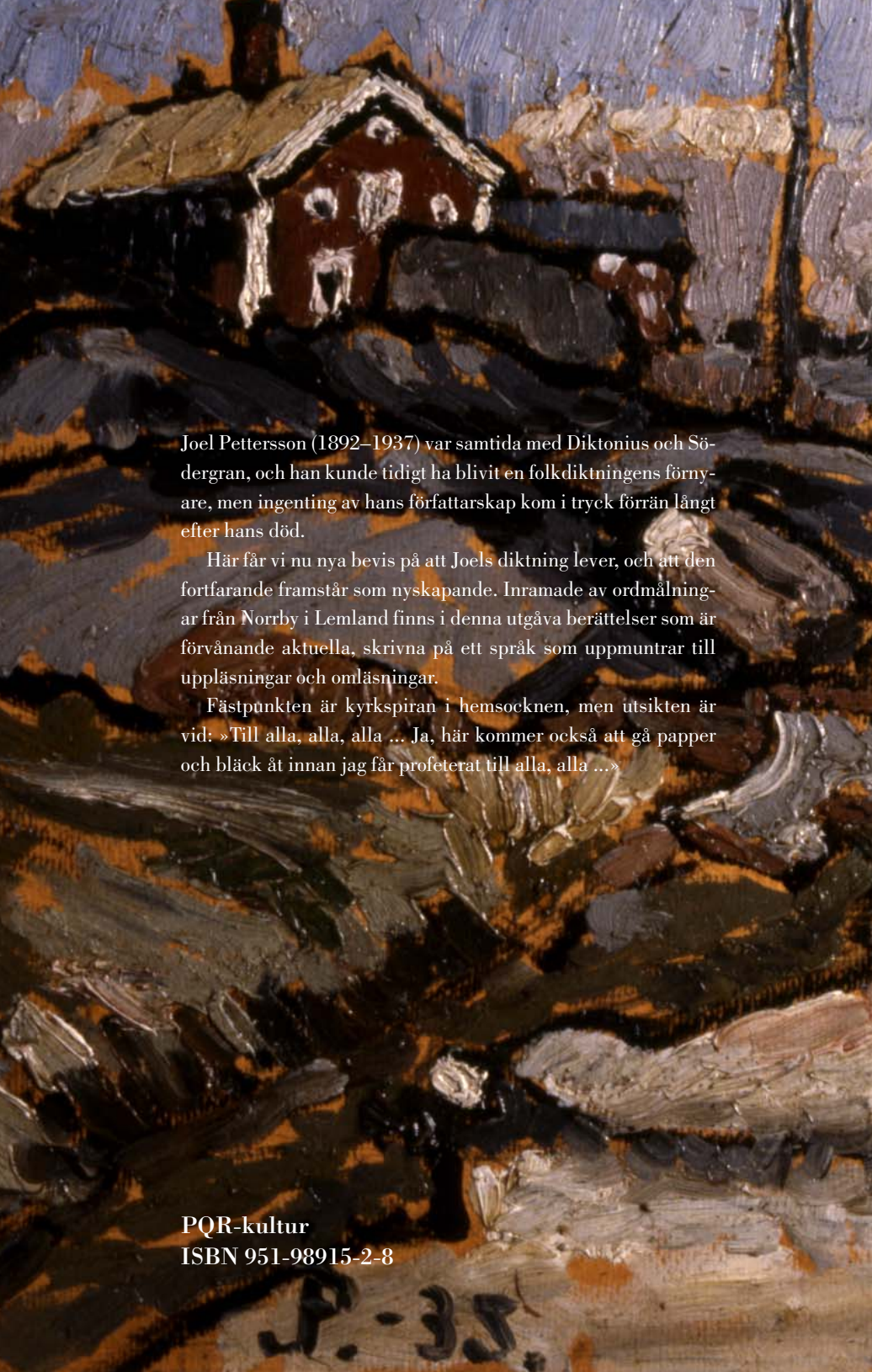
vareviste vareviga 145
varmhus den del av en *riiloa*
som är själva rian 129, 130
vattgål gårdsgårdsdel som går
ut i vattnet 15
vedkas vedhög 21, 22, 154
vedlider (fisv.) vedbod 52
vigulera gestikulera 24

vildgräs: trampa på vildgräs
(bildligt:) göra något som får
en att uppträda vilt och
galet 117
vilig bra, duktig, rejäl 129
villsepe velociped, cykel 48
Vinter Pälle vintern (personi-
fierad) 144
viplada utrymme för *vipp*,
uttröskade sädesax 51
vänn vår 47
vädervriden vindvriden,
(bildligt:) omtumlad,
förvirrad 51
vägträck (fisv.) vägsörja 146
värdinna (fisv.) bondhustru
130
völa vilja, bry sig om 129

yllebussaron arbets skjorta av
ylle, yllebussarong 117
yttrom utanför 17, 64

å också 31
åkergäla åkerlapp 129
åningshemmand hemman
(bondgård) där det är
ordning 45

äddu är du 39
ärand ärende 17, 50



Joel Pettersson (1892–1937) var samtida med Diktonius och Södergran, och han kunde tidigt ha blivit en folkdiktningens förnyare, men ingenting av hans författarskap kom i tryck förrän långt efter hans död.

Här får vi nu nya bevis på att Joels diktning lever, och att den fortfarande framstår som nyskapande. Inramade av ordmålningar från Norrby i Lemland finns i denna utgåva berättelser som är förvånande aktuella, skrivna på ett språk som uppmuntrar till uppläsningar och omläsningar.

Fästpunkten är kyrkspiran i hemsocknen, men utsikten är vid: »Till alla, alla, alla ... Ja, här kommer också att gå papper och bläck åt innan jag får profeterat till alla, alla ...»

PQR-kultur
ISBN 951-98915-2-8